İNSANCIL

AYLIK
KÜLTÜR
SANAT
DERGİSİ

YIL: 2 SAYI: 20

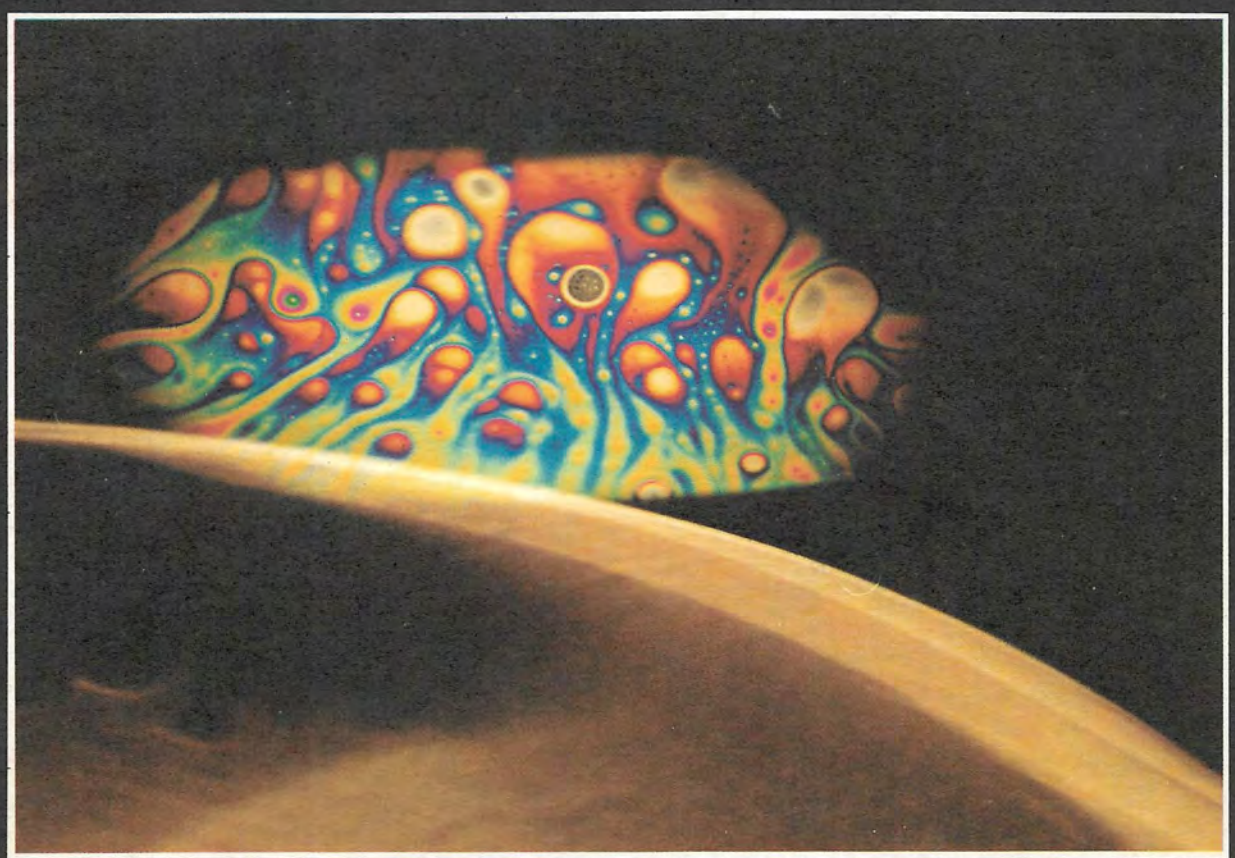

GÖKHAN SOYDEMİR

GENÇ İNSANA İNANIN... GENÇ İNSANA GÜVENİN

8.000 TL. (KDV DAHİL)

HAZİRAN 1992

• Sahibi - Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN İSTANBULLUOĞLU

• Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU

• Genel Yönetmen Yardımcısı
MUSTAFA SERCAN

• Kurum Yönetmeni
ESER GÜNÇE

• Görsel Yönetmen
CEMİLE ÇAKIR

• Teknik Danışman
MUSTAFA DOKUMACI

• Katkıda Bulunanlar
NAZAN KARACA
NİHAT ATEŞ
SADIK ALBAYRAK
HATİCE TUNCER
İSA ÇELİK
İBRAHİM AKYÜREK
SEDAT TOSUNOĞLU

• GENEL DAĞITIM
GAMEDA

• Yönetim Yeri: Mollafeneri Sok. Nadir Han
No: 40-42 Kat: 5 34410 Cağaloğlu/İST
Tel: 511 79 94
Posta Çeki No: 666 043

Dizgi Sarmal Dizgievi 522 45 78
Baskı: Talat Matbaası
Tel: 518 13 92 - 518 15 19

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu Posta çeki hesabına Berrin istanbulluoğlu adına 80.000 TL. yatırmanız yeterlidir. (Öğrenci - Öğretmen 70.000 TL, Yurtdışı: 50 Mark)

İncancıl'a gönderilen ürünler, yayımlansın ya da yayımlanmasın geri verilmez.

İÇİNDEKİLER

Cengiz Gündoğdu
Genç İnsana İnanın... Genç İnsana Güvenin 1
Cemile Çakır
İnsancıl Yayınlarından Dört Yeni Kitap 2
Afşar Timuçin
Televizyon ve Gazete Kültüründen Korkmalı mı? 3
Arda Denkel
Kültür ve Evrensellik 6
A. Necmettin Borteçin
O Balıkçı Açlıktan Ölmüş müdür? 11
Peter Haertling
Sana Bir Oda Yapsam (Şiir) 12
Kadir Yercl
Ödülcü 13
Nuh Ömer Çetinay
Hükümdarağacı (Şiir) 14
Mustafa Sercan
Nermi Uygur Işığı Yaşama Felsefesi 15
Nazan Karaca
Mayıs Çocukları (Şiir) 17
Bozan Yaman
Bütün Yalanlarına İnandım (Şiir) 19
Ruhan Mavruk
Şiirleri 21
Şennur Sezer
Şiir ve Meydan Okuma 22
Güngör Tekçe
Karşılama (Şiir) 23
Yusuf Çotuksöken
Sürekli Türk Dil Kurultayı 24
Nursen Karas
Bandırma'da Kibele Çalaşmaları 25
Hasan Akarsu
Günlerce (Şiir) 26
A. Pelin Şahin
Biraz Hoşgörü 27
Necati Mert
Öykülerim Karanlıkta Geçen Gemiler 28
Zerrin Taşpınar Şahin / Pelin Şahin
Güner Soydemir
Fotoğraflarım Herkes İçin 30
Alaattin Topçu
Benimkisi de (Şiir) 31
İdris Atmaca
Kapısız Şair Muammer Hacıoğlu 32
Emine Erbaş
Denizin Kalbi (Şiir) 33
Aliye Özlü
Statükonun Romanı 34
Nuh Ömer Çetinay
Gülten Akın'la Söyleşi 37
Hüseyin Avni Dede
Busesiyle Kaybolan Derviş Sesiyle (Şiir) 38
Berrin Taş
Bilinç Gezgini 39
Sabahattin Yalkın
John Uptike'nin öyküleri Kasetlerde 40
Fahrettin K. Nitter
Gözlerine Saparım (Şiir) 41
Behzat Ay
Kalıt Paylaşımı (Öykü) 42
Ali Ersin Günçe
Masalar Süsleyen Kadın (Şiir) 43
Cengiz Gündoğdu
Yıldız Güncesi 44
Songül Atacan
Bu Gidiş (Şiir) 47
Kitap 49

GENÇ İNSANA İNANIN... GENÇ İNSANA GÜVENİN

Mart ayında soğuk bir cumartesi... **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nun etkinliği bitmiş, dağılıyorduk. Bir tanıdık şöyle dedi. "Bütün aksi beklentilere karşın Okuma Tiyatrosu devam ediyor. "Evet, devam ediyor... dedim... O tanıdığın söylediği doğruydu. **Biz Okuma Tiyatrosu**'nu başlattığımızda "aksi beklentiler" piyasaya sürüldü. "Devam edemezler. iki üç etkinlikten sonra dinleyen bulamazlar. Çökerler. "Bu aksi beklenticiler, aksi beklentileri olsun diye **Okuma Tiyatrosu**'na gelmediler... ya da uzaktan şöyle bir bakıp gittiler.

İncancıl Okuma Tiyatrosu, bütün aksi beklentilere karşın yükselen ilgiyle... yükselen heyecanla devam etti. Mayıs ayının son cumartesinden sonra ekim ayına kadar ara veriyoruz. Ekim ayında **İncancıl Okuma Tiyatrosu** yeniden etkinliklerine başlayacak.

Şunu söylemeliyim. 25 etkinlik hazırlayan **İnsancıl Okuma Tiyatrosu,** tam anlamıyla başarıyı yaratmıştır. Bu başarıyı yaratmada tek etken genç arkadaşlarımızın, ciddi... samimi... disiplinli çalışmalarıdır. Böylece genç insan, olanak verildiğinde sisteme dayanmadan nasıl başarıyı yaratacağını göstermiştir. Böylece benim öteden beri savunduğum bir görüş pratikte ispatlanmıştır. O görüş şudur. Genç insana inanın, genç insana güvenin.

Hiçbir başarı tek yanlı çalışmayla yaratılamaz. **Okuma Tiyatrosu**'nun başarısı da böyle oldu... Sanatın metalaştırıldığı... insani değerlerin yerlebir edildiği... meyhane dedikodularının sanat etkinliği diye güdümlendiği bu dönemde **İnsancıl** okuru bizi bırakmadı. Ciddi... samimi bir gayretle etkinliklere geldi. Genç insanın başarıyı yaratmasında okurun önemli bir katkısı oldu.

İnsancıl Okuma Tiyatrosu'nun gündeme getirdiği yazarlar... şairler... düşünürler, tatil... kar kış... sıcak demeyip etkinliğe katıldılar... saatler süren soruları aydınlatıcı... açımlayıcı yanıtlar verdiler... Böylece şairlerimiz... yazarlarımız... düşünürlerimiz genç insanın başarıyı yaratmasında önemli bir etken oldular.

Her hafta İstanbul'da sanat yüklü bir heyecan yaşandı. Her hafta başarıya bir ilmik atıldı.

Sistem dışı yaratılan bu güzel başarıdan dolayı, genç insanı... okurlarımızı... etkinliklere katılan şairlerimizi... yazarlarımızı... düşünürlerimizi kutluyorum.

Peki, "iki üç etkinlik sonra çökerler" diyen "aksi beklenticiler"ene demeli. Hiçbir şey demiyorum. Neden böyle "aksi beklenti"ye girdiklerini anlamıyorum. Aksi beklenticileri düşündükçe canım sıkılıyor.

Canımı sıktıkları için onların da başarılı olduğunu söylemeliyim.

Sanatta Star Sistemi hakikatinin görülmeye başlandığını memnuniyetle hissediyorum. Geçende Anadolu'dan gelen bir mektup "Siz haklıymışsınız" diyor.

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İzmir'de birçok etkinlikler düzenlemiş. (27 Mart - 2 Nisan Tiyatro Haftası... Uluslararası İzmir Film Festivali... Kapsamlı etkinlikleri gösteren broşürlerle bana gönderilen mektupta "Star Sistemi"nin bütün bu etkinlikleri görmezlikten geldiği söyleniyor.

Böyledir bu. Star sistemi görmez... duymaz. Star sistemi, gözünü kaparsa, kulağını tıkarsa dünyanın dönmeyeceğini sanıyor. Hayır efendim... dünya dönüyor. Dönecek... İletişim kanallarında kurduğunuz o iktidar çürüyecek. Donatımlı genç insanın heycanıyla harekete geçen sanat, insanla bütünleşecek... Nitekim, 4 Mayıs gecesi **İnsancıl Şairleri, Karaca Tiyatro**'da gerçekçi şiirin güzelliğini gösterdiler... 75 kişinin katıldığı gece, tadına doyulmaz şiirlerin güzelliğiyle yıldızlandı. Bir dinleyen "Bugün kötü şiirlerden koptum" dedi. Bir başkası "Bu gece temiz bir soluk aldık" dedi. O gece orada, Nazan Karaca, Sevil Avşar, Nihat Ateş, Ali Ersin Günçe şiir görüşlerini anlattılar... şiirlerini okudular...

Kaçgun döneminde güzel bir gece yaratıldı... şiirle.

Türkçe öğretmeni Ali Haydar Özdemir'den bir mektup geldi. Derginin yazımını eleştiriyor. Haklı. Dilimizde yazım işi allak bullak oldu. Mektubu Yusuf Çotuksöken'e verdim. Çotuksöken mektupla ilgili bir yazı yazacak.

Özdemir'e ilgisinden dolayı teşekkür ederim.

Mayıs ayında yeni dört kitabımız yayınlandı. Zerrin Taşpınar Şahin, **Bir Ardıç Kuşuyum Ben** (şiir), Berrin Taş **İnsana Gecikmeden** (şiir) İdris Atmaca **Ekmekarası Umut** (şiir), Yusuf Çotuksöken **Denemenin Kıyılarında** (deneme).

Esen Kalın

Cengiz GÜNDOĞDU

İNSANCIL YAYINLARINDAN DÖRT YENİ KİTAP

Cemile ÇAKIR

DENEMENİN KIYILARINDA (Denemeler)
YUSUF ÇOTUKSÖKEN

Bazı yazarlar vardır, onları okumakla dilimizin güzelliğini yeniden duyarız içimizde. Yusuf Çotuksöken de bunlardan biri. Sıcacık denemelerini okurken o tadı duymamak olası değil. Hem bu tadı duymak, hem de dil sorunlarına, kültür sorunlarına, insana ilişkin bir sürü konuya bir pencereden daha bakmak. **Denemenin Kıyılarında** Yusuf Çotuksöken'in onuncu kitabı. Fakat dil üzerine, araştırma ve ders kitabı niteliğinde olan öbür kitaplarının yanında kendisini görebildiğimiz ilk kitabı da bir bakıma.

"Türkiye'nin bugün en önemli sorunlarından biri de Türkçe'nin güzelliğinin tadına varamamış, belil bir sanat eğitimi görememiş, bir yabancı dili hakkıyla öğrenememiş, kültür yönünden oldukça zayıf yetişen genç kuşaklardır. Günümüzde bir gencin Türk ya da yabancı klasiklerden birini baştan sona okuyup incelemeden liseyi bitirmiş olması içler acısı bir durumdur; bunun sorumluluğu da öğretmenin, aydının, kültür kurumlarının ve devletin yetkili organlarınındır. Unutmayalım ki sağlıklı bir toplum yapısı gençlerin çağdaş ve bilimsel bir eğitim sistemi ilkeleri doğrultusunda yetiştirilmesiyle kurulabilir."

BİR ARDIÇ KUŞUYUM BEN (Şiirler)
ZERRİN TAŞPINAR ŞAHİN

Her insan yaşamının ayrı bir yüzü vardır, kadınların yaşamının da ayrı yüzlerinin birleştikleri yerler vardır. Pencere önleri, eviçleri, oyalar, ipek mendiller... İncecik titreşimler saklıdır buralarda. Bir gün bir şair çıkar, bu incelikleri şiire çevirir. Zerrin Taşpınar Şahin,-bu incelikleri şiire çevirdiğinde **Bir Ardıç Kuşuyum Ben** çıkmış ortaya yazmak incecik duyarlıkları yazmanın yanında acıyı, aşkı yazmaktır.

"Durma seç-başla yolculuğuna / öğren güneşe yürümeyi / düşlerini yormayı dene / Yavaşça açarak zincirlerini / ırmaklardan geç koylarından hüzünlerinin / çocukluktan geçer gibi ağrılarla / küçük isyanlarıyla karın kaslarının..."

Bir başka şiir de "Yüzünü biriktiriyorum şimdi / çünkü ben bir ardış kuşu gibi / kendi ölümüyle beslenen / güncesi ayrılıklarla dolu / ve teni her yaz / aynı güneşlerde yanan bir çocuğum..."

EKMEKARASI UMUT (Şiirler)
İDRİS ATMACA

Bazı şiyirler usulca okunur, bir okuyan duyar sesini, sarsılması da içinde olur, bazı şiirler ise yüksek sesle okunur, herkes duysun ister bu sesi, herkes bu sesle sarsılsın. İdris atmaca'nın şiirleri de öyle. Duyulsun ta ötelerden, penceresinde mandolin çalan çocuğun olduğu evlerden, fabrikalarda iş çıkışı kızların cıvıltılarından. **Ekmekarası Umut**, Atmaca'nın **Sancı, Şafak Söker**'den sonra üçüncü kitabı.

"ey şair de ki / yüreğim dar sokaklarında / topaç çeviren / yoksul çocukların / gülen gözlerinde görürüm / güzel günleri / ve yenilerim umudumu / dönen topaçlar gibi / bir daha yeniden..."

"ben gördüm / siz de gördünüz mü / taa uzaklarda bir evin penceresinde / bir evin penceresinde tek başına / karanlıkta keman çalan bir çocuğun / mavi gülümsemesini / ... / ben gördüm / siz de gördünüz mü/ yarı aydınlık sabahlarda / saçlarında tel tel yıldızlarla yürüyen / işçi kızların / vardiyalarına / ekmekarası umut taşıdıklarını / güle oynaya..."

İNSANA GECİKMEDEN (Şiirler)
BERRİN TAŞ 64 sayfa

Şiir insanın derinliklerine yönelen bir yolculuktur, şair de bu yolculuğa çıkarken yalnız gitmez, bizi de götürür beraberinde. Berrin Taş, bu kitabında yolculuğun adımlarını atıyor, gidiyor, bizi de götürüyor yanında. Elbette önce kendinden başlayarak, sevgiye, dostluğa, arkadaşlığa, eksik yanlara, hatalara ve acılara uğrayarak... İnsana yolculuk, sevgiye yolculuktur, Berrin Taş, bu sevgisini de her adımda yeniden yeniden irdeler.

"İnsan sevmeli / bir dost sesinde bazen / unutulmuş üç beş anı/ çıkagelir ansızın / kırılmış aynalarda / güller gönenir / ..."

Birden bir serçe olur insan "Kanadına takılmış / minicik bir serçeyim / gitsem / dalın sarsılır / gitmesem ben." ya da yorulur birdenbire "Yoruldum kendini vermeyenlerden / gizlenenden sözcüklerin arasında / Susandan kendi içine yabancı / Saklayandan iki dudağının arasında / Yoruldum yüreğini gizleyenlerden / İnsan sesine yabancı kendine uzak".

Kitapları edinme adresleri: İstanbul İnsancıl Dergisi Ankara: Dost Dağıtım, Toplum Kitabevi, İzmir : İleri Kitabevi Tokat : Kalkan Kitabevi, Uşak : Çağdaş Kitap Kırtasiye

TELEVİZYON VE GAZETE KÜLTÜRÜNDEN KORKMALI MI?

Afşar TİMUÇİN

Gazeteler çıplak kadın resimleriyle dolu. Bu bir **tahrik unsuru** oluşturuyor. Yaşımız geçmiş de olsa iyi kötü biz de erkek sayılırız. Kimseye bir şey demiyoruz, insan istediği pozda fotoğraf çektirebilir, bu fotoğrafı istediği yerde yayımlatabilir. Soluğu yeten: borazancıbaşı. Evet, neden olmasın, her kadın hatta her erkek istediği pozda fotoğraf çektirebilir ve bunu istediği yerde yayımlatabilir. Bu da genel olarak insan haklarına, özel olarak kadın haklarına ve erkek haklarına giriyor. (Yakında herkes "erkek hakkı" diye bir şey olmadığını pek güzel görecek). Şimdi, televizyon da, sağolsun, ufaktan ufaktan açılıp saçılmaya başladı, iç çamaşırlarını suratımıza atması yakındır. Dünyanın en sağlam işi kısmetsizi bolluk düşleriyle oyalamaktır. Derken bir basın ve yayın aygıtı oluştu ki evlere şenlik. Gazetelerde ve televizyonda boş ve sulu adam için her türlü olanak var, ama insan olmaya çalışan adam için hiçbir şey yok. Basın ve yayın organları, iyisi çok yararlı, kötüsü çok zararlı şeylerdendir. Taze balık eti midevi ve mugaddidir, ayrıca zihne güşayiş verir; kötüsü maazallah insanı ölüme bile götürebilir. (Bu son cümleyi ilmimize güvenmeyenlerin gözünü korkutmak için yazdık).

Bazı gazetelerde, kültürü dışlamamış olmak için koyulmuş göstermelik "sanat haberi" sütunları ya da sütun parçaları en kültürsüz adamı bile gülmekten katıltabilir. "Sanat haberi", ayağını pervasızca burnumuza uzatmış bir dilberin topuğundan daha büyük yer tutmaz. Olsun, o sütun sizin sütununuzdur, sizin gibi değerli, sizin gibi -ne bileyim- kültür tutkunu insanlar için yazılmıştır, okuyun. O sütunu okur, karıncanın kulağı kadar harflerden filanca aklıevvelin bilmem nerede ne konuda konferans vereceğini öğrenir, böylece kültüre olan borcunuzu da nakit olarak, beklet-meden, tıkır tıkır ödemiş olursunuz. O zaman sıra size baygın baygın bakan ve babadan kalma evi satmaya razı olsanız bile ulaşamayacağınız bir "manken"in aşk yüzünden neler neler çektiğini öğrenmeye gelmiştir. Elbette siz saflardan olduğunuz için ya da toplumda sizin rolünüz saf insan rolü olduğu için, yahu bu erken gelişmiş tazede kimseye gönül verecek göz yok demeyi düşünmeden, ah bir de bana aşık olabilseydi gibilerden düşlere dalıp gidersiniz. Öyle ya paranın ulaşamadığına aşkın kudreti masrafsızca ulaşabilir. Türk filimleri nice karşılıksız fakiroğlanzenginkız aşkını anlattı, gözyaşı döktüre döktüre bugüne kadar. Şarkıcı rolündeki jönlerimiz kayınbaba rolündeki fabrika sahibinin suratına az mı para fırlattı, az mı çek fırlattı? "Ben aşkımı parayla satmam Kenan bey, lütfen bunu siz alıp cebinize sokunuz." (Yarı burundan yarı genizden gelen garip bir sesle). Oysa o aşk denilen şey sokağa düşmüştür, her köşe başında, her kıyı kahvesinde, her apartıman dairesinde işporta yöntemleriyle, genellikle sahibinden, bazan bir memur maaşına, bazan külüstür bir arabaya, bazan dayalı döşeli yazlıklara ve kışlıklara bol bol satılmaktadır. Parolası da şudur: "Kıyıdan, kenardan. Yollar çamur olmadan. Alacaksan al beni, zalim babam duymadan." Parolanın anlamı: elimiz az para görsün, sevmek de neymiş!

İnsanla ve toplumla ilgili temel kavramlara temel bilgilere uygun düşüyor mu düşmüyor mu demeden, televizyonlarımız ve gazetelerimiz ileri geri konuşmaktan geri kalmayıp bir sürü yanlış bilgi üretirler. Bir iki örnek verelim de bu yazıyı kolayından, oturduğumuz yerde yazdığımız sanılmasın. Dünkü gazetelerden birinde bir manşet haber. Adamın biri karısını öldürmüş. İyi kötü yatıp çıkmış. Bin pişman. İçeriden çıkar çıkmaz karısının mezarına koşmuş. "Beni bağışla" demiş ona. Bilirsiniz, ölüler konuşmazlar. O durumda ruhlarla konuşan birini bulmak gerekmiş. Gazeteci kardeşimiz orada hemen insanlık görevine sıvanıvermiş. Sevaptır, gidip Medyum Meryem'i bulmuş, nereden tanıyorsa. Yüreği acımış demek ki. Uzatmayalım, Medyum Meryem özel istek üzerine bir "seans" düzenlemiş. Meryem'in ağzından "seans"ın sonunda şu sözler dökülmüş: "Genç yaşında kendisini öldüren kocasını affetmiyor. Ruhu o kadar üzüntülü ki hiç olmazsa mezarında rahat uyumak istiyor." Haberi yazan gazeteci -adını bağışlamamış nedense- belli ki ruhun eski Mezopotamya'da olduğu gibi kabirde sonsuza kadar kabir azabı çekerek beklediğini sanıyor. Oysa ruh çoktan

yerine ulaşmış yani Tanrı'sına kavuşmuş olmalıdır. Düşündüm, dedim ki: mezardan bilgi istihsal etmek Meryem'in bir buluşu olmasın?

İnsanlar dedikoduyu sevdiği sürece gazeteler ve televizyonlar dedikodu gereksinimini karşılayan haberler, diziler, oyunlar, filimler verecekler. Dedikodu düzeyi kültürün en alt düzeyidir, kendini bırakıp başkasıyla ilgilenmek ve başkasının sorunlu yaşamından kendine bir ferahlık payı çıkarmak demektir. Gazeteci kardeşimiz de bu haberi insanların dedikodu gereksinimini karşıla- mak için yazmış olmalı. Keşke onun yerine **Dedikodu nedir** diye bir yazı yazsaydı. Böyle bir yazı belki de ilgi çekmezdi. İnsanlar dedikodunun ne olup ne olmadığını öğrenmeyi değil dedikodu etmeyi severler. Dünyası derin olmayanlar için en güzel eğlence dedikodudur. Eskilerin **kıl ü kal** ya da **güft ü gû** dediği bu şey ruhunda insani kaygıları olmayan düzayak bireylerin gündelik oyuncağıdır. Sorumlu insanlar düzeyinde dedikoduculuğun da bir takım gerekleri olmalıdır. En güzeli dedikodu denilen şeyi yaşamımızdan tümüyle çıkarmamızdır. Benim dedikoduyla da, dedikodudan başka pek bir şeyi önemsemeyen gazetelerimizle de ilişkim sınırlıdır. İki gazeteyi okuyup bitirmek on dakikamı alıyor. Bizdeki gazetecilik öylesine eskimiş bir gazeteciliktir ki, örneğin **gerdaniye büzürg** makamı gibidir, dünyada örneği kalmamıştır. Aynı gün, aynı gazetenin sayfalarını çevirirken, ne garip raslantı, **Dedikodu** adlı bir yazıyla burun buruna geldim. İşte, dedim, dedikodunun felsefesini ve ruhbilimini ortaya koyan bir yazı. Medyum Meryem sorunu da bu yazıda açıklığa kavuşuyor olmalı. Yazıyı bir sanatçımız "fıkra yazısı" olarak bilimsel bir havada kaleme almış. Diyor ki: "Çok tanrılı dinlerde, bütün tanrılar insana benzerdi. İnsan gibi aşık olurlar, küserler, kıskanırlar, öfkelenirler ve aldatırlardı. Bu tanrıların aşk ve ihanet maceraları ise halkın diline düşer ve günlerce gecelerce sonu gelmez bir sohbet nedeni olurdu. Özellikle Akdeniz toplumlarında Yunan ve Roma tanrıları için geçerliydi bu durum. Tek tanrılı dine geçildikten sonra Akdeniz toplumlarında büyük bir boşluk oluştu. Artık ne aşk cinayetlerine karışan tanrıların maceraları kalmıştı ne de birbirinin kuyusunu kazan tanrıçaların hileleri. Sohbetlerin tadı tuzu kaçtı..."

Olmadı. Neresinden baksanız yanlış. Yazar dedikoduyu açıklarken dedikodu düzeyinde gerçekdışı bilgiler veriyor. Nedenini açıklayalım. Çoktanrıcı inanç biçimi eski uygarlıklara özgü bir yaşam biçimidir, kökeni henüz zihin yapısı yüksek soyutlama gücüne ulaşmamış insanın zorunlu gerçekçiliğinden, bir de klan düzeninden kent devletleri düzenine geçişin ardından gelen kültürel ve siyasal bütünleşmededir. Kent devletleri düzeninden krallıklar düzenine geçildikçe (Mısır, Mezopotamya) ya da böylesi bir siyasal bütünleşmeye ulaşılamadığı halde toplumsal ve iktisadi gelişimlerin sonunda ortaya çıkan bir kültürel bütünleşme sürecine geçildikçe (Yunanistan) kentin koruyucusu olan tanrılar ve tanrıçalar arasında kendiliğinden bir akrabalık düzeni oluştu ve böylece karmaşık tanrılar tablosuna dayanan bir çoktanrıcı inanç biçimi ortaya çıktı. Demek ki insanlar bu çoktanrılı tabloyu bir seçim sonucunda ortaya koymuş ya da dedikoduya eğilimli olmalarından ötürü yaratmış değillerdir. Homeros adlı birinin yazmış olduğu varsayılan **İliada** ve **Odysseia** destanlarının birer din kitabı olduğunu, eski yunan sitelerinde küçük öğrencilere bu kitaplarda yer alan bazı şiirlerin dua gibi ezberletildiğini biliyoruz. Bu kitaplar da her din kitabı gibi mucizelerle doludur, yani çoktanrıcı inanç düzeninde raslanılan bu gibi anlatıların benzerlerine tektanrıcı inanç biçimlerinde de raslıyoruz.

Her dinsel inanç öğesi gibi bu anlatılardaki insani ilişkiler de dedikodu gereci olarak değil, insanlık durumunu açıklayan güçlü simgeler olarak ortaya konulmuştur ve bu simgeci açıklama yalnız yunan ve roma toplumlarında değil tüm eskiçağ toplumlarında geçerlidir. Eski toplumlarda kültür etkinliğini oluşturan mitolojik bilgilerin sabahtan akşama kadar toprakta çalışan köle ve çiftçilerin yaşamında büyük bir araştırma konusu olma şansı da dedikodu konusu olma şansı da yoktu, her toplum dinsel edimlere ne ölçüde yer verirse eski toplumlar da dinsel edimlere o ölçüde yer veriyordu. Öte yandan, çok tanrıcılık yalnızca Akdeniz havzasındaki toplumlarda değil bütün o dönem toplumlarında geçerliydi. Çoktanrıcı bakış açısı yavaş yavaş sarsılırken, yerini yavaş yavaş tektanrıcı inanışlara bıraktı. Buna göre çok uzun süren bir zaman dilimi içinde tektanrılı dine değil tektanrılı dinlere geçildi. Bu geçmiş en kaba ölçülerde, yalnızca hıristiyanlığın başlangıcı göz önünde tutularak söylenirse, enaz üç dört yüzyıl boyunca gerçekleşmiştir. Tektanrıcılığa geçişin dedikodu anlamında ya da bir başka anlamda herhangi bir boşluk yaratmış olmadığı da kesindir: tarihsel dönüşümlerde boşluk diye bir şey yoktur, boşluk ancak bizlerin dönüşümler karşısında biraz da bilgi eksikliğiyle duyduğumuz bir duygu olabilir. Bu dönüşüm nedeniyle sohbetlerin tadı tuzu kaçtı demek de çok yanlış olur, haksızlık olur, çünkü sepette pamuk olmadığı halde sözü söze gelişigüzel bağlayarak sohbetin soğuk duş düzeyinden hakkını verenler bugün gazete sayfalarının ve televizyon ekranlarının en çok aranılan insanları arasında yer almaktadırlar.

Kitle iletişim araçlarını şu ya da bu biçimde kullanan ya da ele geçirmiş olan kişilerin insan değerleri karşısında titiz olmaları, bu değerleri zedelememeye özen göstermeleri, buna göre insanlara yanlış haber ya da yanlış bilgi ulaştırmamaları, insan zihnini bulandıracak ve yabancılaşmaya itecek davranışlardan kaçınmaları gerekir. Gazeteler, radyolar, televizyonlar gerçek anlamda birer kültür kaynağı olmalıdır, insanı kültüre yani insan bilgisine yöneltici özellikler taşımalıdır. Kitle iletişim araçlarını kullanma sorumluluğunu taşıyan kişiler insanı boşu boşuna oyalayacak, böylece onu boşluğun bunalımına itecek yazı, haber, filim ve yorumlardan uzak durmalıdırlar. Kitle iletişiminde ulusal gereklerin birinci planda tutulması, yazarın, habercinin, program üreticisinin, yorumcunun bir sınıfa hizmet etmekle sınırlı bir koşullayıcı durumuna gelmemesi önemlidir. Basın bir ülkenin bilincidir, bilinç güvencesidir. Siz bir gün, yukarıdaki örnekte olduğu gibi, araştır-

ma gereği duymadan, içinize doğan doğrularla bir yazı yazarsanız, sonra bunu yüz binlere ulaştırırsanız insan bilincini zedelemiş olursunuz.

Dünyanın hemen her yerinde basın-yayın organları, paraya ayarlı oldukları için "bile bile yanlış yayın" ilkesine sıkı sıkıya bağlıdırlar ve gerçek kültür üretimi konusunda tam bir boşvermişlik içindedirler. İnsan bilinci önemli değildir, kimin kime neyi kaça satacağı önemlidir. Bu olumsuz tutum dünyada olduğu gibi ülkemizde de belirleyicidir. Bizler dünyanın iyi şeylerine değil de kötü şeylerine özeneli beri bu böyledir. Özellikle televizyon ve gazeteler insanların kültür düzeyini yükseltici yayın yapmak yerine onları gündelik yaşamın çarklarında uyuşup kalmaya alıştırıcı yayın yapmaktadırlar. En alttaki insanın düzeyine inip bundan kendine yarar sağlamaya çalışan ve insanları en alt düzeyde bir araya getirmek için çaba gösteren kişilerden ve kurumlardan korkmak gerekir. Modern yaşamın dar koridorlarında, yalnızca yaşamını sürdürmek kaygısı içinde, her gününü alet gibi geçirmek zorunda kalan insanlar, akşam evlerine döndükleri zaman gazetelerin ve televizyonunu kıskaçlarına düşüyorlar, sayfayı açıp ya da düğmeye basıp, kendilerini biraz daha karanlığa itecek olan etkiyi afyon alır gibi almaya başlıyorlar.

Çağımızın felsefi ve toplumbilimsel düzeyde en büyük sorunu kitlelerin kültürsüzleştirilmesi ve kültür yolunda hiçbir çaba göstermemesi sorunudur. Kitleler kültür yaşamının dışında kalıyorlar, ülkelerinin kültür gelişimlerinden hemen hiç pay almıyorlar. Bu böyle olunca üst düzeyde kültür etkinlikleri de oluşmuyor ya da göstermelik ölçülerde oluşuyor. Alıcısı olmayan kültür olur mu? Bu yüzden insanlar "kitle kültürü" diye garip bir şeyden sözetmeye başlıyorlar. "Kitle kültürü" denilen şey "çocuklara iskemle" gibi bir şey olmalı Kitleler diye bir şey olacaksa, kitleler için özel bir kültür olacaksa toplumlar parçalanmışlıklarını kolay kolay aşamayacaklar demektir. "Kitle kültürü" bize içinde zehirli maddeler bulunan bir biberonu düşündürüyor. Kısacası, iletişim araçları geliştikçe ve yayıldıkça kültür yaşamı daha da sorunlu duruma geliyor. Kültür yaşamı dağıldıkça ayyaşlıklar, bencillikler, hırsızlıklar, canilikler gündelik sorun durumuna geliyor. Kendine ve başkasına zarar vermeyen insan ancak kültürlü insandır, belli bir kültür düzeyinin altında insan zararlı olmaya başlar. Bu ortamda gerçek kültür ürünleri alıcısı olmayan, üç beş bin kişiyi ya ilgilendiren ya ilgilendirmeyen, kültür insanlarından çok kültür züppelerine ulaşan, bu yüzden gazeteleri ve televizyonları hiç ilgilendirmeyen heves ürünleri olarak kalıyorlar. Giderek bozulma ve yokolma tehlikesine uğruyorlar. İletişim araçları sözkonusu olduğunda hemen aklımıza kültür kayması geliyor. iletişimsel aldatmacanın getirdiği kültürsüzleşme geliyor.

Kitle iletişim araçları toplumsal yaşamı biçimleme açısından büyük bir güç taşıyor. Belki de çağımızın en büyük gücü kitle iletişim araçlarının gücüdür. Onlar bir rampada sıkıntıyla savaşı ya da değiştirilmeyi bekleyen füzelerden daha belirleyicidir. Ancak bu araçlar kötü kullanıldıkları ölçüde insanı yıkıcı etkiler ortaya koyuyorlar. Kültür yozlaşmasının başlıca kaynağı olarak gazeteleri ve televizyonu göstermek hiç de yanlış olmayacaktır. Gazete ve televizyon kültüründen korkmalı mı sorusu bu durumda saçma olmuyor mu? Elbette korkmalı. İnsanlık bundan korkmadığı ölçüde kendi yarınından vazgeçmiş demektir. En büyük tehlike, alıcıyla verici arasında, yayın yapanla yayını izleyen arasında kurulmuş olan yakınlık ve işbirliğidir. Bu ilişki uyuşturucu satıcısıyla kendini uyuşturmaya alışmış kişi arasındaki ilişkiye benziyor. Alan razı satan razı ilişkisinin ta kendisi olan bu ilişki yalnızca ve yalnızca çok az sayıdaki kültür insanını rahatsız ediyor. Bu kültür insanları da şu dünyada her gün biraz daha azınlığa düşerken iletişim araçları üzerinde söz sahibi olmayı elbette kurmuyorlar ya da tasarlamıyorlar.

Hiçbir yenilik yoktur, televizyonda duyduğumuz sesler hep aynı sesler-dir:

– Silahlarınızı atın ve geriye çekilin!

– Norman, kapa çeneni!

– Sen adamlarını al gel Şerif, ben şu yandan önlerini kesmeye gidiyorum.

– Günaydın Bayan Taylor, kocanız evde mi?

– Seni tutukluyorum. Avukatın gelene kadar konuşmayabilirsin. Söylediğin her söz aleyhine delil olarak kullanılabilir.

– Ben bu evden gidiyorum. New York'da kendime yeni bir yaşam düzeni kuracağım.

– Bunu yapamazsın Nalân, beni burada böyle bırakıp gidemezsin.

– Kocamı, çocuklarımı çok özlüyorum Numan amca, acaba gözlerim açılacak mı, görebilecek miyim ne dersin?

– Görüyorum! Görüyorum! Tanrı'm, görüyorum!

– Zor günler geride kalmıştır.

Bu yayın anlayışı koşullayıcılıkla olduğu kadar tembellikle belirgindir ve özünde büyük tüccarların, kültürden pay almamış üreticilerin dünya pazarlarına sürdüğü malları filim diye dizi diye ardarda insanlara göstermeye dayanır. Kitlelerin geriliğine ya da edilginliğine bu kadar çok güvenip gel keyfim gel bir yayımcılık uygulamak ne kadar doğru olabilir? Sinemaya gösterilen özel ilgisizlik bugün gazetelere gösterilmeye başlamıştır, yarın televizyona gösterilecektir. İnsanlara ev ya da otomobil sözvererek yayıncılığı sürdürmek nereye kadar gider? Halkı üç beş yüz kavramdan oluşan dar bir bilgi düzeyine mahkum etmek ve alamadın veremedin bir takım olur olmaz sözde aşk dizileriyle oyalamak, sözde aşk filimleriyle uyutmak bugün için kazançlı olsa bile yarın için kazançlı olmayacaktır. İnsanı gerçek sorunlarıyla yüzyüze getirecek, onu en genel çerçevede insanlığın değerlerine ulaştıracak yayınlar bekleniyor. Yalan yanlış bilgilerle gerçekleştirilmiş çalakalem programlar, yazılar, haberler ve benzeri şeyler bütün bir topluma zarar verirken sahibini de alır götürür.

İNSANA GECİKMEDEN * BERRİN TAŞ * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

KÜLTÜR ve EVRENSELLİK

Arda DENKEL

Kültürle ilgili olarak gündeme gelen bir ayrım, yerellik ve evrenselliğe ilişkindir. Bu kimi kez kültür-uygarlık ya da hars-medeniyet gibi terim çiftleriyle de dilegetiriliyor. Yüzyılımızın ortalarında etkili olan bütünselci ve göreceli felsefi bakışın esintisindeki antropolojilere gönül veren kimileri bu ayrımı onaylamıyor. Kültürün üzerine çıkartılan bir "uygarlık" düşüncesinin çeşitli önyargılı değerlendirmelere gebe olacağını düşünüyorlar. Herhangi bir kültürün uygarlık denilen şeyi üretip üretemediğinin önyargıdan bağımsız olarak saptanamayacağını, bilim adamının bile, bir kültür çevresi dışından konuşmak olanağına sahip olmadığını, dolayısıyla da her kültürü kendi içinden, kendi verileriyle değerlendirmek gerektiğini öne sürüyorlar.

Böyle bir bakış açısının dayandığı olgusal gerekçelerden şu ikisine hak vermemek elde değil: Kültürlerin birçok etkinlik ve üretim alanları vardır ve birinin hangi alanda ne ölçüde yükseldiğinin bir başka kültürle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi güç ve karmaşıktır. Kültürler organizmalara benzeyen dizgelerdir ve böylesi dizgeler de kendi içlerinde bütünseldir. Yani onlardaki her bir parça hemen tüm öbür parçalarla tutarlıdır ve karşılıklı destek olma, dayanışma ilişkisi içindedir. Parçaların birindeki aksaklık öbür birçok parçayı etkiler. İkinci olgu "etnosantrizm" denilen şey, yani her kültürün başka kültürlerdeki farklı değerlere belli bir tepki ve yergi ile bakma eğilimidir. Bu, kültürlerin tutucu yönünü oluşturuyor. Kuşkusuz, kültürler zaman içinde çeşitli dönüşümler geçirirler. Belli etkilerle değişir ve başkalarından ödünç aldıkları birçok değeri benimserler. Ancak bu süreç başlamadan, yani ilk karşılaşışta, farklı değerlere gösterdikleri önyargı oldukça güçlüdür.

Bunları, bir kültürü bir başkası açısından değerlendirmenin, ya da onun uygar olup olmadığı gibi bir yargıya varmanın yan tutmadan yapılmasının güç bir şey olduğunu onayladığımı belirtmek için söylüyorum. Ancak yine de, bütün bunlar bir yana, evrensel kültür değerlerinden söz edilebileceği kanısındayım. Belli bir kültürün belli bir alanında yükselip, zenginleşip incelen üstün üretimler, başka kültürlerin düzeyli bireylerince, kendilerininkinden çok farklı olsalar bile tanınıp değerlendirilebilmektedir. Örneğin bir Avrupalı Güney Amerika kültür ürünlerini, bir Japon da Afrika sanatını üstün bir değer olarak tanıyabiliyor. İşte bu evrensel değer taşıyan yükselişleri "uygarlık" diye adlandıracağım.

Kültür-uygarlık veya yerellik-evrensellik ayrımını bundan öte bir gerekçe aramadan varsayıyorum. Saptanması gereken bir nokta, ayrımı varsaysak da, onu kesin ve katı bir şey olarak göremeyeceğimiz. Ayrım var, ama çoğunlukla soyut bir anlamda; çünkü ayrımın öğeleri hemen her zaman içiçe örülü bulunuyorlar.

Uygarlığı oluşturan evrensel değerlerin özellikle bilim, sanat ve düşünce alanlarında belirdiğini söylüyoruz. Ne var ki örneğin bilimi, düşünceyi ve edebiyatı yerel araçlar olan dillerle yapıyoruz. Müziğin türü ve icra edildiği sazlar yerel kökenli oluyor. Yontu, resim ve süsleme de yerel biçem nitelikleri gösteriyor. Evrensellik hep yerel kültür ortamları içinde yeşertilip yaratılıyor ve bu ortamların bir yapısal izini taşımayı sürdürüyor. Bundan dolayı evrensel değerleri bütünüyle soyut olarak aktarıp benimsemek olanağı yok. Bu da demek ki o evrensel değerlerin içinde filizlendiği yerel kültür yapısına belli bir uygunluğunuz yoksa o değerleri benimseyemiyorsunuz. Öte yandan benimsediğiniz yabancı değerlerle birlikte onlara köken olan yerellikten de bir takım şeyler alıyorsunuz. Bu konuya döneceğim.

Önce, evrensel kültür verilerini tanıyıp değerlerini verebilmek, bunları algılayıp onlardan bir şeyler kazanabilmek için gereken donanıma değinmek istiyorum. Böylesi değerleri algılayabilecek bireyin kavrayışça belli bir incelik düzeyine ulaşmış olması gereklidir. Uygarlık ürünlerini gördüğü halde tanımamak, farkedememek çok sık karşılaşılan bir durumdur. İnsan bir şeyi algılayabildiği, izleyebildiği ölçüde değerlendirebilir. Oysa görmek veya duymak algılamayı garanti etmez. Algılayabilmekse öğrenmeyi, donanımı gerekli kılar. Tek başına yeterli olmasa da, eğitimle bunu da elde etmeye çalışırız. Örneğin bir galeri veya müzedeki değerleri hiç algılayamamak, ya da Floransa gibi bir kente gidip oradan yalnızca dükkan vitrinlerini ve insan

kalabalığını anımsayarak dönmek mümkündür.

Bu tür donanım kendini beğeni düzeyinde belli eder. Örneğin soyut bir resmi "Ne demek oluyor şimdi bu?" diye saçma bulan, izlenimci bir yapıtı gerçeğe pek benzetemediği için "sevmeyen", klasik müziği gürültü ya da iniltiye benzeten beğeni düzeyleri söz konusudur. İlginçtir, kimi durumlarda aynı tür müzikte (diyelim pop müzikte) bile, türün çok daha yetkin örneklerine ilgisiz kalıp, daha yalın ve nitelikçe düşük örneklerini yeğleyenler olur. Bunların sonucu olarak, bırakınız başka kültürlerdekileri, kendi toplumunun kültürü içinde üretilmiş olsalar bile, uygarlık ürünlerini algılamamak, tanımamak ve dolayısıyla değerini verememek söz konusu olabilir. Böylesi durumlarda başka kültürlerin verilerine yönelik önyargı ve yergi eğilimi kendi kültürünün yüksek uygarlık verilerine de yönelebilir. Tarihte de, anlaşılamayan incelikler çoğu kez ilgisizlikle karşılanmış veya dışlanmıştır. Mahkum edilen düşünür, bilim adamı ve yokluk içinde ölen sanatçılara birçok örnek gösterilebilir.

21. Yüzyıl'a yaklaştığımız şu aşamada, devletimizin resmi amaçlarından biri olan "çağdaş uygarlık düzeyi" denilen o şeye ulaşmak yönünde hâlâ alınacak oldukça uzun bir yol bulunuyor. Büyük çoğunluğumuz Türkiye'nin çağdaş dünya sanat, bilim ve düşünce gelişimi içindeki yerinin büyümesini, önem kazanmasını istiyoruz. İstiyoruz ama, uluslararası sanat etkinliklerine, bilimsel yayın, buluş ve yeniliklere yaptığımız özgün katkı, nüfusumuza oranla çok küçük, kimi alanlardaysa (örneğin düşüncede) henüz yok denecek kadar düşük kalıyor. Bu nedenle kültür politikalarımızın en etkili ve verimli biçimlerde üretilmeleri gerekmektedir. Kültür ekonominin kendiliğinden bir uzantısı değildir ve ayrıca ciddi yatırımlar gerektirir. Devletimizin bu alana, eldeki olanaklar çerçevesinde bile, gereken önceliği verdiğini söyleyebilir miyiz? Plastik sanatlar bugün artık kendi piyasalarını oluşturmaya başlamıştır. Giderek daha çok sayıdaki sanatçımız, yaşamını yapıtlarını satarak kazanmaya olanak bulabilmektedir. Burada devletin işe karışmasına gerek yoktur. Bu gelişimin yaygınlaşmasını, örneğin edebiyatı da kapsamasını dileyelim. Ne var ki durum kimi başka sanat dalları, düşün ve bilim alanlarında bundan çok farklıdır. İşin doğası gereği, bu alanlarda üretilen değerin yukarıdakine benzer bir piyasası yoktur. Özellikle düşün ve temel bilim alanlarında çalışanlar için, bir iki kamu kurumu dışındaki tek olanak, araştırmayı bir "yan etkinlik" olarak yapmaktır. Üniversitelerin bir işlevi de eğitim yanısıra işte bu araştırma ortamı ve olanağını sağlamaktır. Dolayısıyla bu kurumların devletçe yapılacak büyük parasal desteğe gereksinimleri vardır.

Devlet politikalarını uygulayanlar, yapılması gerekli yatırımlar bağlamında, çağdaş uygarlığa ulaştıracak kültür etkinliğini yöresel ve yerel olan kültürden açıklıkla ayırt edip bunları uygun bir denge içinde tutabiliyorlar mı? En büyük ağırlığı gerektiren bilim ve sanat yarışındaki çabamıza devletin verdiği destek yeterli midir? Tarihte başardıklarımız da, yerel kültür özelliklerimiz de, tabii ki hem değerli hem de önemlidir. Oysa, çağdaş uygarlığa yalnızca bunlarla katılamayız. Daha önemli olarak, çağdaş evrenselliği özgün biçimde yeniden üretmek gereğindeyiz. Devlet, Türklerin kültür başarılarını dünyaya tanıtma girişimi içinde. Bu elbet olumlu bir şey; ancak bir Türkün bugün örneğin bir Nobel ödülü kazanmasının, Kanuni sergisinin yüz dünya kentini dolaşmasından da, Yunus ile Mevlana'yı tanıtmaktan da çok daha etkili olacağı unutulmamalıdır. Oysa Türkiye'de bilim araç ve gereçleri, laboratuvarlar, bilimsel yayınların bulundurulduğu kütüphaneler çok yetersizdir. Üniversitelerde aşırı arttırılmış olan öğrenci sayıları öğretim üyelerinin araştırmaya ayırdıkları zamanı daha da kısıtlamıştır. Devletin yurt dışındaki bir konferansa bildiri sunmaya giden bilim adamına yaptığı mali destek, bırakınız yol ve otel masraflarını, sınır kapısında kesilen konut fonunun yarısını bile karşılayabilecek durumda değildir. Öte yandan aynı devlet, güzellik yarışmalarına veya Türk futbol takımlarının yurt dışındaki maçlarına gidenlerden konut fonu almayabilmektedir. Bunlar yalnızca küçük birkaç örnek; ancak kanımca kültürde evrenselliğin bizde hem bireyler düzeyinde hem de devlet düzeyinde yeterince iyi anlaşılamayıp uygun bir beğeni düzeyine ulaşılamadığını gösteren şeyler.

Çağdaş uygarlık düzeyini oluşturan evrensel değerler dizgesi dünyada şimdiye kadar yaratılmış tüm evrensel değerleri kapsamıyor. Bir kez "çağdaş" olması dolayısıyla bir anlamda tarihsel birikimi dışta bırakıyor. Daha önemlisi, bu evrensellik belli bir gelenekle sınırlı. Batı uygarlığının yarattığı evrensellik, bu. Rönesans'tan beri en parlak ve etkili uygarlığı oluşturan Batı yüksek kültür ürünü, bugün çağdaş uygarlık ile özdeştir. Üstelik tek yanlı olsa da, kendi tarih boyutunu yeniden gündeme getirerek. "Çağdaş" uygarlığı Batı'nın yalnızca bugünkü ürünü olarak değil, onun tüm tarihsel birikimiyle birlikte anlamak gereğindeyiz. Bu açıdan örneğin Francis Bacon'un resmi ya da Henry Moore'un yontusu ile birlikte, onların tarihsel arka planının bir bölümünü oluşturan örneğin Giotto ve Bramante'nin yapıtları da sözkonusu aynı bütünün parçalarıdır. Amaçladığımız çağdaş uygarlık işte bunların tümünü içeriyor.

Amaçlamak bir şey, gerçekten özümzeyip onu yeniden üretebilmek, yani ona özgün katkıda bulunabilmek, başka bir şey. Örneğin İnka'ların yarattığı ve yerelliği aşan güzelliklerin evrensel değerini kavrayabilir, onları seyretmekten büyük haz duyabiliriz; hatta istersek kopyalayabiliriz de. Onları özgün olarak yeniden üretmeye gelince, bu pek bizlerin harcı olmayacaktır. Bu evrenselliği içinde yeşerten o kültüre çok uzağız ve kökenleri de bize çok yabancı. Peki ya Batı kültürü? Biz onun ne ölçüde parçasıyız? Bizim ırksal kökenlerimiz Osta Asya, kültür odağımız da din dolayısıyla bütünleştiğimiz İslam değil mi? Yoksa "çağdaş kültürü" hayranlıkla izlemek, üstüne üstlük onu kopyalamak ötesinde özümseyip yeniden üretmek bizim için bir düş mü? Jacques Delors Avrupa Topluluğu'nu belirleyen temel ilkelerin "Roma hukuku, Hıristiyanlık ve Yunan kültürü" olduğunu ileri sürüyor. Biz belki bu hukuku bir anlamda benimsemişiz ve uyguluyo-

ruz, ancak dinimiz farklı ve Yunanlılarla sürtüşme içindeyiz. Çağdaş uygarlığı amaçlarken acaba kendimize yanlış ve izlenmesi neredeyse olanaksız yollar mı seçmişiz? Belki de İslamcılar baştan beri haklıydılar ve Türkiyenin yeri ile geleceğine ilişkin doğru teşhisi onlar koymuş bulunuyorlardı.

Ben bu kanıda değilim; ancak gerekçelerimi vermeye başlamadan önce Delors'un Grek kültürüne ilişkin söylediği şeylerin doğru olduğuna değinmek isterim. Dilegetirdiği, Batı bilim-sanat-düşünce bütünselliğinin ortak bir kültür mirası olup, tek bir temel üzerinde yükseldiği; bu temelin tarihsel kökenindeyse Eski Yunan'ın bulunduğu... Eski Yunan'ın bilim ve sanatta ortaya koyduğu büyük başarılar ve bunları üzerine dayandırdığı kendine özgü yaklaşım biçimi ve yöntemi olmasaydı, bugünün dünyası şimdi olduğunun çok gerilerinde olurdu. Bunun için Avrupa uygarlığının evrelerinin nasıl örüldüğüne bakmak yeter. Aydınlanma evresi olmadan bugünün dünyası düşünülemeyeceği gibi,17. Yüzyıl'ın bilim ve felsefe atılımı olmadan da aydınlanma düşünülemez. Ancak bunların tarihsel anlamdaki zorunlu koşulu da Rönesans'tır. Rönesans ise doğrudan Eski Yunan'dan feyiz ve esin alır; kendi özgünlüğünü onun üzerinde yaratır.

Burada sözünü ettiğim şey yalnızca "bu böyle olmuştur" gibi bir sav değil; "Bugünün verileri böyleyken, geçmiş uygarlık birikimi başka türlü olamazdı" diyorum. Tarihsel olarak zorunlu koşullardan sözediyorum. Eski Yunan uygarlığı, ya da ona yeterince benzer bir şey, gerçekte olmuş olduğu yerde değil de örneğin İberik yarımadasında filizlenmiş olsaydı, günümüz yine bugüne benzerdi. Ne var ki, böyle bir uygarlık yaratılmamış olsa ve Antik Çağ'da Mezopotamya ve Mısır uygarlıkları ertesinde Yunan uygarlığı atlanıp örneğin doğrudan Roma'nın egemenlik dönemine geçilmiş olsaydı, bugün bu güne hiç benzemez, şimdikinden pek gerilerde olurdu. Söylediğimi tarihsel materyalizm, ya da geçmişin geleceği belirlediği gibi bir savla karıştırmamalı. Mantıksal olarak, o savlar benimkinin tersi yönündeki bir içermeye dayanıyorlar. Zorunluktan söz ettiğimde öne sürdüğüm, geçmişteki veriler öyleyken bugünün veya geleceğin başka türlü olmayacağı değil. Söylediğim, bugünün verilerinin farklı bir geçmiş kaynakla temellenmiş olamayacağı; günümüz Batı dünyası gibi bir dünyanın Eski Yunan kültürü ya da onun başarılarını yaratmış olan benzer bir kültür olmadan varolmuş olamayacağı... Geçmiş yine aynı geçmiş olarak bugün günümüzdekinden farklı olabilirdi, ancak bugün böyleyken geçmişteki etkileyici aşamalar olmuş olduklarından pek farklı olamazlardı.

Çağımızın Batı bilim, sanat ve düşüncesinin kurum ve biçimlerine baktığımızda kökende hep aynı kurucu ilkeyi buluyoruz. Üniversitelerde eğitilen, yayın yaşamında basılıp okunan, tiyatrolarda oynanan, sergilere çıkarılan şeyler, o Grek kültürü diye anılan kökenin bugünkü aşamada ürettikleridir. Çağdaş uygarlığı benimsemek derken sözkonusu olan, Batı ve dolayısıyla Yunan kültürüdür; kökendeki yapısal mantığı bırakıp, ondan soyutlanmış olarak bugünün dilimini alıp benimseyemezsiniz. Kültür ve uygarlık yapıları birer bütünsel dizge: Onları kendine malederken, içindeki tek tek öğeler için paketin neredeyse tümünü almak gereği var. Öte yandansa farklı bir kültürü kendine mal etmek, elbise, giyermiş gibi gerçekleştirebilecek kolay bir şey de değil. Eğer bu kültüre temelde zaten uyumlu değilseniz, bırakınız onu anlayıp benimsemeyi, kendi kültür yapınız onu dışlayacak, ona karşı direnecektir. Biz Türkler olarak, Batıyla bütünleşelim derken onu temellendiren Yunan kültürü karşısında, bize yabancı bir şeyi benimsemeye çabalamak gibi bir çıkmazla karşı karşıya kalmıyor muyuz?

Kimileri bu noktada kendilerine göre büyük bir duyarlılık göstererek, "milli kültürümüzün" bir yana atılıp bize hasım konumuna gelmiş bir ülkenin kültürünü benimseme fikrine nefretle bakıyorlar. Eğer koşul buysa, böyle bir onursuzluk yerine "muasır medeniyet" denilen o tek dişi kalmış canavarın da, Avrupa Topluluğunun da dışında kalırız, olur biter, diye düşünüyorlar. Ben bunun yanılgılar ve abartılar üzerine kurulduğu inancındayım. Bana kalırsa böyle bir usavurma kimi kavramsal karışıklıklar ile bir tür şovenizminin bileşkesinden kaynaklanıyor. Kültürlerin bağdaşabilirlik ve benzerlik konularını uluslararası siyasal tutumlar ve ülke kamuoylarının yönelimlerinden ayırt etmek gerek. Buna ilişkin olarak vurgulamak istediğim iki nokta var: önce, yukarıda da değindiğim gibi, "milli kültürümüzün" şu aşamada büyük bölümüyle yerel olduğunu saptamak istiyorum ve vurgulayarak söylüyorum, kanımca, onun evrenselliğe ulaştığı yönleri Grek kültürüyle çelişen değerler taşımıyor. Kaldı ki, evrensel düzeyde Grek kültürünü çağlar önce benimsemiş olan örneğin Cermen kökenli halkların da yerel düzeyde kendi milli kültürleri, özgün folklorik farklılıkları vardır ve bunlar o aynı genel çerçeve içinde kendilerine özgü yönlerini sürdürebilmişlerdir. Bir başka deyişle "çağdaş uygarlığı" benimsemek, yerel düzeyde milli kültürümüzü yitirmek pahasına gerçekleşecek bir şey değildir. Değişimler ve etkilenimler olacaktır ama bunlar zaten kaçınılmazdır; kültürler durağan olgular değildirler.

İkinci olarak da kimi kez gözden kaçırılan önemli bir noktayı gündeme getireceğim: Grek kültürünün yapısı ve öğeleri bizim milli kültürümüz içinde zaten oldukça belirgin bir biçimde yer almaktadır. Yalnızca Cumhuriyet dönemiyle birlikte kapısın araladığımız Batı bilim, sanat ve düşüncesinin bizde bugüne değin oluşturduğu birikim dolayısıyla değil, Anadolu'da yüzyıllarca Helenlerle birlikte yaşamış olmaktan, Osmanlı İmparatorluğu olarak kendini Bizans'ın varisi saymaktan dolayı da bu böyle. 1920'lerin başında gerçekleşen göç olayına değin Anadolu'nun birçok bölgesi 26-27 yüzyıl boyunca sürekli olarak Helen yerleşimlerine mekan olmuştur. Bu halk son 4-5 yüzyılda dilsel olarak azınlığa düşmüş olmasına karşın 12. Yüzyıl'dan beri Anadolu'da siyasal egemenlik kuran Türkleri önemli ölçüde "Helenize" etmiştir. Özellikle Fatih'ten sonra, Türkler Yunanlılar'a kendi değerlerinden aşıladıkları gibi, din ve dil dışında (ki buna ırksal karışma da giriyor) oldukça yüklü bir Helen mira-

sını da benliklerine maledip sindirmişlerdir. Mimarlık, müzik, süsleme sanatları, yerel dans, yemek ve benzeri "folklorik" alanlarda, tıpkı tersi yöndeki etkileşim gibi, Türk kültürü üzerindeki belirgin Yunan etkisine kör kalmak da batıllık olur. Kısacası, adını nasıl koyarsak koyalım, hem evrensel hem de yerel anlamdaki Grek kültürüyle bugün içiçeyiz. Bu kültür bizim için ne aşılmaz derecede yabancıdır ne de korkulacak bir şeydir.

Peki ya Hıristiyanlık? Çağdaş uygarlık denilen şeyin kökeninde o da yatmıyor mu? Dininden soyutlanmış bir Batı kültürünü nasıl anlar, nasıl benimseyebilir, nasıl yeniden üretiriz? Onaylamak gerek ki, tam olarak anlayamayız. Evrenselin değerini vermek doğrultusunda ne ölçüde eğitimli olursak olalım, örneğin bir Chartres katedralinde ya da Michelangelo'un Pieta'sındaki estetik değerin önemli bir parçasını oluşturan içeriği, bu yapıtlara ivme veren ve onlara sinmiş olan duygu yönünü, o dinin dışından tam olarak kavrayamayız. Bu, Batı kültürünün dinden soyutlanmış bölümünü benimseyemeyeceğimiz ve yeniden üretemeyeceğimiz anlamına gelmiyor. Böyle bir şeyin gerçekleşebilir olması, belli bir dinin kültürdeki özsel nitelikler arasında yer almadığını, birbirleriyle içiçe örülseler bile dinin kültür bütününden kısmen soyutlanabilir bir şey olduğunu gösteriyor olabilir. Bunu tartışmak istemiyorum. Yalnızca, kültür paketinin farklı bir din temelinden olsa da benimsenebildiğini ve yeniden üretilebildiğini vurgulamayı amaçlıyorum. Batı uygarlığının Hıristiyanlığı kabul edişi, yüzyıllar boyunca pagan bir din ortamında serpilip geliştikten sonra gerçekleşmiştir. Yine de, kültür paketinin farklı bir din temelinden benimsenişinin tarihteki en çarpıcı ve parlak kanıtı Ortaçağ İslam bilim ve felsefesidir.

İslam uygarlığı Helenistik dönemde Orta Doğu bölgesine bırakılan Grek kültür damgasını büyük yoğunlukla kullanmış, yükseliş döneminde bu kültür yapısını birçok açıdan kendine temel kılmıştır. Farabi, İbn Sina, İbn Rüşt gibi büyük İslam düşünürlerinin paylaştıkları kültür yapısı ve bunun temeli, yerel nitelikler ötesine geçen bölümü söz konusu olduğunda, Grek uygarlığının ta kendisidir. Tıpkı Batı düşüncesinde olduğu gibi, bu filozoflar arasında da tartışılan ve başvurulan felsefi yetke (otorite) odakları Platon ve Aristoteles'ti. İslam düşünür ve bilim adamları hem sorunların seçiminde, hem de yöntemde, Eski Yunan geleneğini aynen sürdürmüşlerdir. Bence felsefe ve bilimin sınırları dışında kalan, ancak onlar gibi bir düşünsel etkinlik olan Tasavvuf da, İslam'da Platon ve Yeni -Platoncu etkiler üzerinden benimsenmiş bir dünya görüşüdür.

Kültür ve evrensellik bağlamında ele alacağım son konu, dil ve bunun bilimsel varlığımızla ilişkisi olacak. Diller kültürlerin kimliği gibidir; onları ayırt eder ve kendi içinde bütünleştirirler. Diller aynı zamanda kültürleri belirleyen düşünme ve kavram yapılarının aynaları, toplumların yaratıcı etkinliklerinin başlıca araçlarındandır. Toplumsal yaşam ve dolayısıyla üretim için zorunlu olan iletişim de, edebiyat ve bilim de, dille yapılır. Bilim dille yapılmak zorundadır, çünkü bilginin tek ifade yolu dildir. te yandan dil yerel bir olgu, bilimse evrenseldir. Latince ya da İngilizce gibi, yerellikleri etki dolayısıyla yayılmış doğal dillerin durumunu bilimin ve matematik gibi yapay dillerin evrenselliğinden ayırt etmeliyiz. Bilim yaparken doğaca evrensel olanı yerel bir araçla üretiyoruz.

Yukarıda Türkiye'nin şu aşamada bilimsel araştırma alanında oldukça geri olduğunu belirttim. Dünya bilimsel yayın birikimine yaptığımız katkı, bizden nüfusça küçük, hatta siyasal ve ekonomik açıdan daha az gelişmiş birçok ülkenin bu alandaki başarılarını arkadan izliyor. Bunun başlıca göstergesi, yayına kabul için bağımsız hakem kullanan uluslararası bilimsel dergi ve kitap yayınlarında Türkiye kaynaklı yapıtların yer alış oranının düşüklüğüdür. Uluslararası araştırma etkinliğine matematik kullanan doğa bilimlerinde yaptığımız katkı, toplum ve beşeri bilimlerdekinden daha büyük. Sonraki dallarda da Türkiye'yi konu alan araştırmalarımızın oranı evrensel konuları işleyen çalışmalarımızdan kat kat fazla.

Bilime dünya çapında katkı yapabilmenin bir zorunlu koşulu, ilgili alanlardaki klasik ve güncel yayınları gereğince izlemektir. Katkıyı bunsuz gerçekleştirme olanağı yoktur. Bilimsel araştırmaya oldukça geç başlamış olan toplumumuz için bu açıdan önemli bir engel var: Bırakınız güncel yayınları, bilimin klasik yapıtları bile henüz eksiksiz olarak Türkçeleştirilebilmiş değil. Öyle görünüyor ki, biz bugünün Türkleri için bilime uluslararası düzeyde katkı yapabilmek, yaygın bir batı dilini belli bir yetkinlikle kullanabilir olmaya bağlı. Gerekli yetkinlik düzeyiyse bilim dalına göre değişebiliyor. Örneğin bir bilim dalı ne ölçüde matemetik kullanıyorsa, doğal dile o ölçüde az yük bırakıyor ve o dalı yabancı dilde izlemek ve ifade etmek de o ölçüde daha kolay oluyor. Buna karşılık bir bilim dalı ne ölçüde kuramsalsa, uygulamalı dallara göre daha gelişkin bir kavramsal dilegetiriş becerisi gerektiriyor. Demek ki uygulama yönü daha az olup matematiği daha sınırlı olarak kullanan bilim dallarında, özellikle de felsefi düşüncede uluslararası katkı yapmak, yabancı dili çok daha yetkin bir biçimde kullanmayı gerektiriyor. Bu düzeyi elde etmenin yolu nedir?

Doğal olarak ilk koşul, üzerinden evrensel bilime açılınacak yabancı dili, orta öğrenim içinde, ya da üniversite dil hazırlık sınıflarında, bu dille bilimsel konuları hiç olmazsa giriş düzeyinde izleyebilecek biçimde öğrenmektir. Oysa genelde, bu koşul sözünü ettiğimiz amaç için yeterli olamayacaktır: Düzeyli bir yabancı dil eğitimiyle bilim eğitiminin bir arada sağlanmaları bile, özellikle sembolik dil kullanmayan alanlarda, amaca ulaştıramaz. Ayrıcalıklar elbet vardır ve olacaktır; ancak bu, saptamanın geneldeki geçerliğini değiştirmiyor. Kanımca amaç yönünde yeterliliğe yaklaşmanın yolu, öğrenilen yabancı dil ile bilim dalını içiçe örnek, bilimi o yabancı dille öğren-

EKMEKARASI UMUT * İDRİS ATMACA * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

mek, yani o kişi için bir bilim dili konumuna getirmektir. Bilimi akıcı olarak o dilde düşünüp yazabilmek gerekir, çünkü onu akılda sürekli çeviri yaparak izlemekle etkili bir sonuç alınamaz. Kısacası, evrensel bilimin birçok dalındaki araştırma ve ilerlemeye katılabilmek için, en azından kimi yüksek öğrenim kurumlarımızda, yabancı dilde eğitim yapmak gereğindeyiz. Böylesi bir eğitim, derslerini yabancı dilde yeterli bir içerik zenginliğiyle sunabilen, nitelikli bir öğretim kadrosu ve her yıl bilimden o dilde en az birkaç bin sayfa okuyan, dönem ödevleri yazan, tartışan bir öğrenci kitlesi gerektirir. Bu yolla daha çok araştırmacı yetiştirip, uluslararası katkımızı arttırır, belli dallarda Türk bilimi olarak yetkinlik ve giderek önderlik kazanıp gelenekler oluşturursak, o alanlarda bilim yapan yabancıları da Türkçe kullanmak gereğiyle karşı karşıya bırakırız. Ne var ki o günler gelene değin, birçok dalda ana dilimizin ötesine aşmadan özgünlük yaratmamız, aktarmacılığı, yalıtılmışlığı ve bilimsel geri kalmışlığı yenmemiz çok güçtür.

Ya Türkçemiz? Türkçeyi bilime araç olarak kullanmazsak, bilimi Türkçe yapmazsak, ana dilimiz nasıl zenginleşir; bir bilim dili olmanın temelini ve kavramsal yapısını nasıl kazanır? Ülkedeki bütün yüksek öğrenim ve bilimin yabancı dilde yapılmasını önermiyorum. Ayrıca böyle bir eğitimin gerektirdiği yabancı dil bilgi düzeyi kolayca elde edilen bir şey değildir. Unutmamalı ki, eğitim dilindeki yetersizlik eğitilen bilimin de niteliğini düşürür. Toplumlar iş bölümüyle yaşarlar. Yabancı dilde öğrenime ilişkin doğru yol, kurumlar arasında bir iş bölümü oluşturmaktır. Bilimi Türkçe öğreten üniversitelere, bilimi Türkçe yapan, yayan, Türkçeye aktaran ve geliştiren bilim adamlarına gereksinim olduğu gibi, bilimi yabancı dilde yapan, daha az sayıdaki kurumlara da gereksinim vardır. Kısacası, şu an Türkiye'de zaten var olan durum iyileştirilerek korunmalıdır. Bunun haksız bir seçkincilik içerdiğini öne süren bir halkçılığı bu noktada sınırlamak gerekir, çünkü ortalamayı amaçlamak çoğu kez ondan üstün olan niteliklerden vazgeçmeyi gerektirmiştir. Ayrıca hiç kimse, eğitim ve bilimi Türkçe yapanların da yüksek değerli bilimsel çalışmalar üretemeyeceklerini öne süremez. Şu aşamada dünyaya önderlik edemeyen bilimimiz, anlamsız gurur kaygılarını da bir yana bırakarak, çıraklık dönemini gerektiği gibi yaşadıktan sonra zaman yitirmeden ustalığa adım atmak gereğindedir. Gerekiyorsa, bir bölümümüz bilimi belli bir dönem boyunca başkalarının dilinde yapmayı sürdürmeli, onu bu ortamda geliştirmelidir: Çıraklığı kendine yedirmeyen, bundan yan çizmeye çalışan, günün birinde usta da olamaz.

Kimi zaman, eğitimini yabancı dilde yapmış kimselerin ana dillerini bozuk bir biçimde kullandıkları öne sürülüyor. Bunu öne sürenin, eğitimini Türkçe yapan herkesin düzgün bir Türkçe kullanıp kullanmadığı üzerine de düşünmesi gerekir. Bilim eğitiminin hangi dilde yapıldığı konusu, dilini özenle kullanmak ve bu konuda duyarlı olmakla karıştırılmamalıdır. Gerekli özeni göstermeyen kişi, bilimi hangi dille yaparsa yapsın, Türkçe'yi bozuk kullanacak, duyarlı davranıp dikkat edense doğru yazıp konuşacaktır.

Yabancı dille çalışan bilim insanları Türkçe yayınlar da yapmalı, ülke bilimine "içeriden de" katkıda bulunmalıdırlar. Bu katkı çağdaş gelişmeleri Türkçe'ye kazandırmak açısından büyük bir değer taşır. Ne var ki, özellikle bu insanların Türkçe yayınlarını salt olarak dil açısından yermeyi alışkanlık edinmiş bir kesim vardır. Haklı olduğu yerde bile, bu tür eleştirinin dengeli ve yapıcı olması gerekir. Çünkü hedef aldığı şey edebiyat değil bir bilim etkinliğidir. Yerdiği yazının bilimsel içeriğini gözardı eden salt dilsel eleştiri uzun dönemde kendi yazarını güç durumda bırakmakla kalmaz, ülke bilimine ana dilinde de katkıda bulunabilecek kimseleri sindirip ürkütmek gibi zararlar verir.

Bir başka eleştiri, yabancı dilde bilim yapıp düşünmenin o dilin kültür bağlamına, onun içrek kalıplarına bağlanmayı içerdiğini, dolayısıyla bu yapıyı Türkçe'ye sonradan aktarmanın yoz bir şey olduğunu öne sürüyor. Türkçe'nin düşünsel ve kavramsal yapısına uygun bir bilim ve düşünceninse, ancak Türkçe içinde özgün olarak üretilip yapılandırılabileceğini savunuyor. Kanımca bu yaklaşım biçimi, doğruyu ve yanlışı doğal dile bağımlı kılarak bilimin evrensel niteliğine kör kalıyor. Bu tutum, bilimin önermelerini kurama bağlı gören bütünselciliğin de oldukça ötelerine aşan bir "kültür görececiliği". Bilimi ve düşünceyi Batı'dan ithal ettiğimiz ve henüz bunun üzerine büyük özgün yenilikler kurmayı başaramadığımız doğrudur. Ancak, bu yazıda göstermeye çalıştığım gibi, böyle bir "ithalatın" yoz olduğu savı dayanaksızdır. Batı uygarlık ve bilimini benimsemeyi seçen Türkiye, evrenseli sindirmeye çalışarak kendi yerel kültürüne aykırı düşen bir şey yapmış değildir. Sözkonusu eleştiri, Batı'da geliştirilen bilim ve düşünceyi aktarmaya başlayışımızdan önceki beş altı yüzyıllık dönemde bu tür etkinliğin nasıl dışında kaldığımızı gözardı ediyor; varlığı tartışmalı olan bir bilim ve düşünce temeli üzerine özgünlük yapılandırabileceğini düşlüyor.

"Dilimizden mi ödün vermeliyiz, yoksa bilimden mi?" gibi bir seçim gerekmemeli. Bu alanda yapıcı uzlaşımların her noktada bulunabileceğini inanıyorum. Yine de, önemli bir gerçeği gözardı etmemeliyiz: Uzun dönemde kültürler yaratmayı başardıkları özgün evrensellik ölçüsünde kalıcı olabilmektedirler. Önümüzdeki zamanlarda, bilimde söz sahibi olmaksızın kültürde bağımsızlığını korumak giderek olanaksızlaşacaktır. Çünkü iletişim olanaklarının hızla yoğunlaştığı dünyamızda yerelliğin kendi özdeşliğini dış etkiler karşısında uzun süre korumak şansı artık daha azdır. Evrensel yaratıcılıklarıyla parlayan kültürler öbürlerini etkileyip değiştirmektedirler. Ekonomi ya da askeri güce dayanan kültür etkisiyse gelip geçicidir. Örneğin daha ilkçağ'da bile, Roma elindeki Eski Yunan, o büyük imparatorluğun kültür yaşamına egemen olabilmiştir. Dilimizi de kapsamak üzere yerel değerlerimizden özveride bulunmak gereğinde değiliz; ancak onları en iyi biçimde koruyabileceğimiz yolu da doğru saptamak zorundayız. Bu yol var gücüyle yerelliğe sarılmaktan değil, evrensellikte gösterilecek başarıdan geçecektir.

O BALIKÇI AÇLIKTAN ÖLMÜŞ MÜDÜR...

A. Necmettin BORTEÇİN

KAHRAMANLAR ÖLÜR

Büyük ve inatçı balıkları avlayabilmek için oltanın bir yerine içi boş bir sukabağı bağlarlar. Balık, inatla dibe daldıkça sukabağı onu sürekli yukarı çeker. Bundan kurtuluş pek yoktur. Sukabağı yener direngen balığı...

Buna ilişkin bir öykü okumuştum. Sonunda, balıkçı böylesine yaşam dolu... direngen bir canlıyı içi boş bir sukabağının yenmesine gönlü razı olmadığı için, kesiverir oltayı. Sukabağını da ambarın dibine atıp parçalar.

Bu, ilk anda bana pek olağan bir davranış olarak görünmüştü. Bir gün bu öyküyü birine anlattığımda, balıkçı için 'aptal' deyişi bu düşünceden vazgeçirdi beni. Gerçekten aptal olabilirdi balıkçı. Sukabağını parçalayıp atmakla da kalmıyor, şöyle de diyordu... yolda yürürken başımıza bir kiremit düşse de bizi öldürse, bu, kiremitin akıllı olduğundan mıdır. Evet. Balıkçı 'aptal'dı. Bütün kahramanların aptal oluşu gibi. Kahraman ve aptal balıkçıyı yaşamımın her anında anımsadım. Ama, bu, benim de aptal olmama engel olamadı. Ben de tıpkı balıkçı gibi gerekeni yapmamakta direndim... Gerekeni yapmayışı, balıkçıyı kahraman yapmıştı benim gözümde. Bazı insanların gözünde de aptal yapmıştı. Aptallar yitirir. Kahramanlar da öyle.

Biriyle konuşurken, birden bire siz de bir kahramansınız, deyince hemen telaşa kapılıyorlar. Aman diyorlar... estağfurullah. O zaman gerekeni yapmayan kahraman balıkçıyı anlatıyorum. Yetmiyor bazen. Kim bilir... belki de bilinçaltlarında kahramanların ölüme tutsak olduğunu bildiklerindendir. Biliyorsunuz değil mi. Kahramanlar ölür.

ÇIRAĞIN SU KABAĞI

Bir gece geç zaman bir yerden dönüyorum. Polis, yolda arama yapıyor. Benim bulunduğum araç da durduruluyor. Kimlikler, çantalar aranıyor. Herşey tamam. Yalnız, 13-15 yaşlarında bir çocuğa takılıyorlar. Çocuğun kimliği yok... onlara göre... sigorta kartı var. Bir yerde çırak olarak çalıştığını, ustanın işi bitirmek için geç bıraktığını anlatmaya çalışıyor, gözlerindeki korkuyu çakmak çakmak çakarak. Hayır... diye diretiyor görevli ... gel bakalım sen. Kabaran yüreğim susma güdüme kulak asmıyor. O zaman, sen de gel bakalım diyorlar. Sonradan gülerek anımsadığım şey, bir daha kahramanlık yapmaya kalkışma öğüdü oldu. Ama öyle öğüde falan kulak asacak kadar uysal olmadığım için, küstahça, kahramanlığı savunageldim.

Elbette, bir iki özel durumla bitmiyor bu iş. Aslolan, içi boş sukabaklarının yaşamın her alanında inançlı canlıların ağzına doluşması...

ÇEŞİTLİ BOYLARDA... RENK RENK...

İçi boş sukabağı örneği bir soyutlama. Gelin bunu somutlaştıralım. Toplumun ahlaki değerleri... yerleşik modeller... sanata bakış açısı... insani olmayan ekonomi-politik kuramlar... iki yüzlü insanlar... Bunların hepsi içi boş sukabakları değil mi.

İnsani olmayan... içi boş bir sanat görüşü ile yola çıkanlar. Okurun... sanatçının derinlerde yüzmesine engel olan yapılanmaların sayın önderleri. Savundukları bunalım edebiyatında da üretkenlikleri bitince, post-modernizme sarılıp, insani gerçekçiliğin karşısına çıkaran rantçılar.

Ekonomi-politiği, çalışan... emekçi halkın bilimi değil de bir takım seçkinlerin bilimi sayanlar. Hem insanları ekonomi biliminden... aktif politik yaşamdan soyutlayıp hem de onu bilmemekle suçlayanlar. Enflasyonu... pahalılığı kavramsal anlamları ile yutturmaya çalışan platoncular.

Felsefe denince gözlüklerini aşağı kaydırıp öksürerek, bilinmezler yaratarak insanları felsefeden... düşünceden... düşünce üretiminden soğutan sayın baylar... bayanlar.

Karılarını cariye diye görüp onları evlere kapatmaya çalışan kocalar... kocalarına köle gibi davranıp göz açtırmayan kadınlar... Namusu bacak arasında arayan... erdemi çok para kazanmakla bir tutan... saygınlığı makamda mevkide arayan... gizli çapkınlıkları erdem, yasak saydığı aşkları ahlaksızlık diyen ahlaki değerleri savunanlar.

Övgülerle koşup sövgülerle kaçan, dostlarını sırtından vuran ikiyüzlüler. Güven duygusunu yaralayan ikiyüzlü insanlar.

PETER HAERTLİNG

SANA BİR ODA YAPSAM

Sana bir oda yapsam
diyorum, yüzsün
gölde, asılsın
dallarında ağacın
şakacıktan duvarlar
ister geniş
ister dar.

Sana bir oda yapsam
diyorum, tüm
mevsimler için, bir halı
kardan, ve yaz
duvar kâğıtlarında
masanın altında çimenler
sallansın kapıda asma yaprakları

Sana bir oda yapsam
diyorum, o bizim
beşiğimiz ve
mezarımız olsun. Bir oda
diyorum. Hiçbir şeyden
ve her şeyden olan. Dayansın
bu şiir gibi
içinde sen varsın.

Çeviren : Necdet NEYDİM

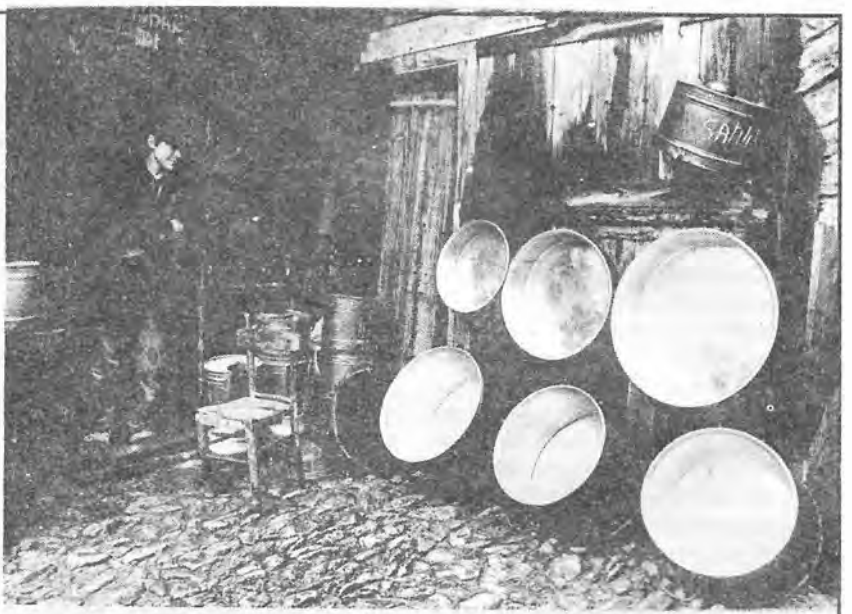

Sedat TOSUNOĞLU

Bu karton tiplere dikkat edin. Hepsinin o içi boş sukabağının işlevinden farkı yoktur. Ne zaman derinlerde yaşamaya kalksanız, yüzeyden derinlere dalıp o güzelliklere sarılmak isteseniz hemen sizi yüzeye çıkarmak için var güçleriyle savaşmaya başlarlar. Korkuturlar... aşağılarlar... dışlarlar... yok sayarlar. Lütfen "Hayır" deyin onlara. "Siz içi boş sukabaklarından farksızsınız. İşleviniz böyle. Yaşayan canlıları... güzellikleri... insani üretkenlikleri boğmaktır sizin göreviniz. Yeriniz yok güzelliklerin içinde. Gidin karanlıklarınıza... orasıdır sizin yeriniz. Sizi iyi tanıyoruz" deyin.

Kim olurlarsa olsunlar. Korkmasın gözünüz böylelerinden.

ALKIŞLAMAYIN...

Bunun ne demek olduğunu anladınız. Herkesin kahraman olmasını istiyorum. Gözünüzde büyütmeyin kahramanları... kahramanlıkları. Şu unutulmamalı. Bir toplumda herkes kahraman olmadıkça... en azından kahramanlığa soyunmaktan korktukça... içi boş sukabakları o toplumda egemenliklerini sürdürecekler. Herkes az ya da çok demeden kahramanlıklar yapmaya başladığında sarsılacak bir şeyler. Ancak o zaman kültür yapısında... insanın metalaşmasında etken olan karşı insani değerler gerilemeye başlayacak. İşte bizim de sesimiz... işte bizim de özlemlerimiz demeye başladığında insanlar, bunu yüksek sesle söylemeye başladığında, bunun için gündelik kaygılarından uzaklaşmaya başladıklarında... yani kahraman balıkçının yaptığı gibi içi boş sukabaklarını ambara fırlatıp parçalamaya başladıklarında yalnızlığından kurtulmaya başlayacak bugün tek tek savaşan kahramanlar. Bu, az şey değil.

Bütün bu düzmece değerlerin, kuralların, kavramların dayatılması tek tek alkışlanan kahramanların boğulması içindir. Kahramanları alkışlamayın... onları katilin.

Size sesleniyorum sukabağını çok sevenler. Sanatı, feisefeyi, bilimi metalaştırmayın.

Siz sukabağı tapınıcıları. Karılarınızı, kocalarınızı metalaştırmayın... dostlarınızı sırtından vurmayın.

Siz güzel insanlar... Lütfen alkışlamayın kahramanları.

Lütfen alkışlarınızla gömmeyin yüksek sesle başkaldıran... kural dışı diye hayranlıklar beslediğimiz kahramanları, hayranlıklarınızla gömmeyin.

Bugün, kahramanlar ölür diye bir kural varsa... yıkın bu kuralı...

ÖDÜLCÜ

Kadir YERCİ

Yağmur birden boşanmıştı. Elimdeki dergileri özenle koruyarak bir pastaneye girdim.

Ayın dergileri yine kırkambar gibiydi. Belirgin bir çizgiyi ara ki bulasın! Toplumsal formasyonun insana karşı oluş(turul)an yapısı, ekonomik düzlemdeki karmaşıklığı içinde, hadi diyelim, doğrudan görülemiyor, ama, bir bakıma, bize bu yapıyı doğrudan gösterecek prizma demek olan sanat, nasıl oluyor da, ekonomik düzlemdeki karmaşıklığı yineliyor; kendi **göreli özerk** alanını yadsıyor!

Tam, düşünme sürecinde koyulaşırken, yamacımda biten adam, beni kendi dünyamdan ayırıyor:

"Camdan gördüm de," diyor, ardından teklifsizce çöküyor: "Yeni bir yarışmaya ürünlerimi götürüyorum. Zarflarını kapadım; ama bak, bu yeni bir yazı. İncele hele!"

Önüme iki kâğıt sürüyor:

"Günümüzün **In** romanı üstüne (moda romanı demek istiyor)!"

Zoraki alıyorum:

"BEYAZ KİTAP'IN BÜYÜKLÜĞÜNÜN MANTIKSAL TEMELLENDİRİLİŞİ

– Yoğun Bir Yazı İçin Taslak –

I) 1- Bilim, sanata üstündür.
2- a) Doktora tezi, bilimdir.
b) **Beyaz Kitap,** doktora tezi gibidir.
Öyleyse,
3- **Beyaz Kitap,** sanat üstüdür.

II) 1- Klasik roman, "geldim, gittim", diye yazılır.
2- a) "Geldim, gittim," gibi yazılmayan, modern romandır (postmodern romandır).
b) **Beyaz Kitap,** "geldim, gittim," diye yazılmamıştır.
Öyleyse,
3- **Beyaz Kitap,** modern romandır (postmodern romandır).

III) 1- Roman, **föy volan** olursa büyük roman olur (buradaki sözcüğü Hocam'dan öğrendim: Çıkarılabilir-takılabilir yapraklar demekmiş!).
2- **Beyaz Kitap, föy volandır.**
Öyleyse,
3- **Beyaz Kitap,** büyük romandır.

IV) 1- Roman, "dil üstü" olursa büyük roman olur.
2- **Beyaz Kitap**'ta dil önemsizdir; dil yanlışlarına düşmemeye özel önem verilmemiştir.
Öyleyse,
3- **Beyaz Kitap,** büyük romandır.

V) 1- Okunması güç metinler, büyük metinlerdir.
2- **Beyaz Kitap,** okunması güç metindir.
Öyleyse,
3- **Beyaz Kitap,** büyük metindir.

VI) 1- Çok satan kitap, büyük kitaptır (Büyük Sayılar Yasası).
2- **Beyaz Kitap,** çok satan bir kitaptır.
Öyleyse,
3- **Beyaz Kitap,** büyük kitaptır.

VII) 1- "Esrar", merak uyandırır.
2- **Beyaz Kitap,** "esrarlıdır."
Öyleyse,
3- **Beyaz Kitap,** merak uyandırır.

VIII) 1- a) İlk yapılan şey, ilginçtir.
b) **Beyaz Kitap,** ilktir.
2- İlginç olan, hoş görülmelidir.
Öyleyse,
3- **Beyaz Kitap,** hoş görülmelidir.

IX) 1- Beyin cimnastiği değerlidir.
2- **Beyaz Kitap,** beyin cimnastiğidir.
Öyleyse,
3- **Beyaz Kitap,** değerlidir.

X) 1- Okunmasa da kitaplığımızda yerini alan kitap (hatta daha) değerlidir.
2- **Beyaz Kitap** da, pek okunmadan kitaplıklarımızda yerini almıştır.
Öyleyse,
3- **Beyaz Kitap** da değerlidir. (devam edecek)

Gösterdiği metin, tam böyle miydi, bilmiyorum, Belleğimin yalancısıyım (en azından, düzgün tümcelerin vebali (!) benimdir).

İkinci kâğıdın arkasında ise, bir üçlü yargı daha vardı:

"1- 'Üstü kaval altı şişhane,' deyince, mutlaka, **Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu** gibi edebi bir yapıt anlaşılmalıdır.

2- **Beyaz Kitap,** 'Üstü kaval altı şişhanedir.'

Öyleyse,

3- **Beyaz Kitap** da edebi bir yapıttır."

"Bu ne?" dedim.

"Bırak ya, dedi, bir arkadaşın şakası!"

Aklına kim, nasıl girmişse girmişti. Yazacaktı! Şunca yıl, ilgisiz sulara yelken açmış, boşuna gezinmişti. Ola ki bir küçük rastlantı, yüreğinden gelen doğru (!) sesi duyurmuştu ona. Tam yazar olacak adamdı. Ama yüreğinden, ama gaipten gelen o sese

HÜKÜMDARAĞACI

Çekin şu dişi artık dayanamıyorum

Bu kadar da olmaz diyorum oluyor
dara düştüler mi darağacı
darasını düştüler mi ölüm
Her ağaca dayanılmaz biliyorum

Çekin şu dişi artık dayanamıyorum

Dal ağacı gösterir diyorum olmuyor
ocağımdan incir ağacını sökemiyorum
hani meyva vermez ağaca inen balta
Hani darağaçlarına... anlamıyorum

Çekin şu dişi artık dayanamıyorum

Nuh Ömer ÇETİNAY

doğru, enlemi boylamı ne, derinliği kaç kulaç demeden, bilinmez sularda yelken şişirebilirdi.

Ne ki, yol iz bilmiyordu. "İçine doğan ses"in de, yol saptamada yardımı yoktu. En kısa yoldan, en kısa zamanda, en az hasarla, en büyük sonucu... nasıl alırdı? Babadan böyle görmüştü. En doğru yol bu olmalıydı! Yağmur yağarken küpünü... Bu kural, pekâlâ yazarlığa da uygulanabilirdi. Öyleyse? Birkaç kitap okuyup, öykünme konularını, öykünme araçlarını bulmalıydı! Geçer akçe neydi? Geçer akçe, çok satar kitap listeleri, çokça konuşulan yazarlar olmalıydı. Ama, birileri de, daha pisayasa çıkmamış kitapların, çok satar kitap listelerinde başı tuttuğunu yazıyordu arada bir. Canım, negatif adam mı yoktu! Hem o listeleri yapanlar, çok satacak kitabı, daha basımdayken, altıncı duygularıyla duyarak, seziş güçlerini de kanıtlamış olmuyorlar mıydı?

Sonra, o şaşmaz "Caanım!" ödüller! Belki, işin büyüsü buradaydı. Ah bir kapsaydı birini. Yol iz bilmez olduğunu, dünyasının "Boş tencere, boş kiler!" olduğunu ne de güzel örterdi! Galiba, bu ödüller de bu işe yarıyordu. "Niteliksizliği nitelik yapmanın" bir aracıydı ödüller. Babası da öyle demez mi hep: "Direk gibi dik değil, kavak gibi esnek!" diye. Demek, yaşam, zaten **niteliği** değil, **nitelik gibi görüneni** öne getiriyor. Demek, edebiyatta da ödüller yapıyor bu işi. İcazet verip, peştemal kuşandırıyor. Zaten öyle olmasa bir derginin ayni sayısında iki ayrı ödül yönetmeliği birden yayımlanır mıydı? Ödüller çoğalacak ki, **niteliksizliğin** pazarlanacağı pazar tezgâhları kurulmuş olsun! Babası, "Büyük adamdı valla!" "Herhalde, onunla da övünüyordu!" Kimileri, dedelerinden "tevarüs ettikleri," sözüm ona soyluluğun cisimleştiği bir nesneyi, örneğin bir düşman ganimetini, bir Ceneviz sandığını babadan oğula, oğuldan toruna geçirirlerken, babası da ona yaşamın altın kuralını aktarmıştı: "Akşam yoksul yatılıp, sabah nasıl varsıl kalkılacağını bil!"

Ödüller çok sağlam yoldu. Ayrıca, sen kendini ateşe atmıyorsun, seni seçenler kendini ateşe atıyor. Ateşe atıyor, deyişi sözgelimi. Yoksa kimsenin kimseden hesap sormadığı bir ülkede, gerçekte kimse de kendini ateşe atmış olmuyor! Edebiyatın masal dünyasına gökten üç elma düşüyor: Biri, ödüllerindirenin, biri ödüllendirilenin, biri ödüllü "yapıt" sunulan okuyucunun başına. Edebiyatın gelenekselleşmiş ve bir büyük öykücünün adını taşıyan ödülü bile, daha adı yanlış bir kitaba veriliyormuş, kimin umuruna! Ödül, "Bağa destursuz girme", adımı.

William Butler Yeats'i düşündüm: Bir şiirinde at yarışlarını anlatır. Hayır, at yarışlarını anlatmaz: bir at yarışına benzeyen toplumsal ilişkileri anlatır. Kimbilir, Yeats, bir yarışa benzeyen ilişkileri bir edebiyat ürünü olarak şiirle anlatırken, o yarış ilişkilerinin, doğrudan edebiyatı da içine alacağını - hiç değilse kendine biraz uzak bir ülkede- düşünmüş müdür!

Sonra, sokaktaki adamı düşündüm: Gördüğü her şeyi evrenselleştirme eğilimini. Daha doğrusu, gördüğü her şeyi evrensel sanmasını: Bu ülkede, başka ülkede ve her yerde... Bu tarihte, geçmiş bir tarihte ve her tarihte... Oysa, hiçbir olayın böyle bir evrenselliği yoktu. Tıpkı, insanın da evrensel bir doğasının olmadığı gibi -bakmayın siz, "bilim" adına öyle "evrenselliklerin" ardında koşan **pseudo** (sözde) bilim adamlarına-. Yarışma da -isterseniz rekabet deyin - evrensel bir kategori değildi. Eski Yunanistan'da yapılan oyunlarda skor yoktu, puan yoktu; oyun, yapılan her "sayı"dan sonra da "kayda geçmeksizin" ve oyun zevki uğruna sürüyordu.

İn romanına tutkun "yazarımız" dosyalarını, zarflarını toplayıp kalktı. "Taslak, yazıya dönüşünce bir örneğini gönderirim. Hadi eyvallah," dedi.

Camdan baktım. Tüm kaygılardan "azade" koşuyordu. Yel yepelek koşuyordu. Pragmatizme doğru, antihümanizme doğru koşuyordu.

NERMİ UYGUR IŞIĞI: YAŞAMA FELSEFESİ

Mustafa SERCAN

"Birden onunla karşılaştım.

Açılıverdim. Kendimle buluştum. Genişledim. Soluğum düzeldi. Sevinç aktı her şeye, her işe, her yana. Amaç, değer, anlam - hepsine kavuştum bir çırpıda. İsteksizlik, direnç, itiş yoktu artık. Hafiftim. Çözülmüştüm kaskatılıktan. Işığımı engelleyen tüm duvarlar kalktı. Doruğumda buldum kendimi. Kendim olmuştum artık. Özüme kavuştum onunla."

Yukarıdaki sözlerin de yer aldığı **Yaşama Felsefesi** adlı felsefi deneme kitabı, hiç abartısız aynı duyguları uyandırdı okuduğumda. Bunaltılı bir günde, enginliğine ters düşmeyen kıyılarından denize girdiğinizde ne duyarsanız, işte öyle bir duygu. Belki de dünyanın en güzel sesiyle türkü söyleyen birine, mırıltıyla da olsa katılıp eşlik ettiğinizde nasıl çarparsa yüreğiniz işte öyle. Genişlediğinizi, çoğaldığınızı, büyüdüğünüzü duyumsasaydınız nasıl olurdu. Tıpkısı.

Cengiz Gündoğdu **İnsancıl Okuma Tiyatrosu** için **Yaşama Felsefesi'**ni önerdiğinde coşkuyla desteklediğimi, ama hazırlama görevini bana verdiğinde kabul ederken ne denli ağır bir sorumlulukla karşı karşıya olduğumu düşünüp, korktuğumu da itiraf etmeliyim.

Sonra hazırlık başladı. Teknik bir okuma geldi.Diyalog tekniği... Bu gözle okuyunca insan düşüncesinin bin yıllardır sorduğu soruların yanıtı olduğunu gördüm yazılanların. Son yanıtı mı? Elbette değil. Önce Nermi Uygur karşı çıkardı buna. Daha nice insan düşünüp yanıtlayacak bu soruları. Ama en ışıltılı yanıtlardan biri olduğu da bence açıktı. Ondan sonra kolayladım işi. Denemelerdeki değişik bağlamlarda, değişik yerlerde ama birbirini tamamlayan cümleler ardarda eklendi zihnimde. Benim bilinçli emeğim, bunları yazmak oldu yalnızca.

Diyalogların yazıdan söze dönüşmesi ayrı bir coşku, ayrı bir sevinç taşıdı yüreğimize. **Berna Durmaz, Sadık Albayrak, Nihat Ateş, Özcan Yazıcı, Necmettin Borteçin** coşkularıyla emeklerini kattılar.

Oluşturduğum Okuma Tiyatrosu tekstini gözden geçirmesini, eleştirmesini istedik Nermi Uygur'dan. Ne var ki eşi bulunmaz bir yüce gönüllülükle geri çevirdi isteğimizi. Yapıtının artık "kamunun malı" sayılacağını ileri sürüyordu. Bu sorumluluğumuzu daha da arttırdı.

25 Nisan 1992 Cumartesi günü hastalık nedeniyle aramızda bulunamayacağını öğrendiğimizde, Nermi Uygur'un yürek sızısı bizim de göğsümüzü daladı. Yokluğunda Sayın Betül Çotuksöken'in eşliği ve katkısıyla onun düşünce ışığıyla aydınlandığımızı söylersek Nermi Uygur'un yürek sızını azaltır mıyız bilmem.

Oluşturduğum bu diyalog metninde hatalarım için Nermi Uygur'un bağışlamasını diliyorum. Işığını birazcık yansıtabildimse ne mutlu bana.

SUNUCU- Merhaba! Aman yaman içinde, dertler derman içinde, zaman akar zaman geçer, zaman zaman içinde. Bugün bir öykümüz var size, öykülere benzemez. Bir sözümüz var size, hiç bir ressam çizemez. Bir kitap bulduk bir gün, yazarı Nermi Uygur, **Yaşama Felsefesi.** Bir yanıtlar kitabı. Öyle yanıt ki bunlar, sorular uzanır öncesizden sonrasıza. Sorular ki aklımızda yıllar yılı dolanır, yanıtları kitapta. Öyle yanıt ki bunlar ne ilk karşılığı soruların ne son karşılığı. Bir düşünme ustasının aklından çıkmış, belli... Dedik ki sunalım bu kitabı size, **Okuma Tiyatrosu'**nda. Biz aklımızdaki soruları sıraladık ardarda,yanıtlarını seçtik Nermi Uygur'dan. Bilin ki bu sunuşta hatalar bizden gelir, güzel olan ne varsa Uygur'un düşüncesi. Çırak olduk Nermi Usta'ya, sorduk sorularımızı. Açın kulak pencerelerinizi, Nermi Uygur ışığı dolsun düşüncenize. Al gözüm seyreyle Nermi Uygur'un aynası ne gösterir!..

USTA- Türkü söylemenin belki de en güzel, en doğal dürtüsü, önüne geçilmez bir istekle, nasıl olduğunu pek anlamadan, birden bir türkü tutturmak, tadını çıkara çıkara söyleyip gitmektir, -amaç türkünün sürmesidir, türküyü sona erdirmek değil. Dağa tırmanmak da türkü söylemek. Dağcı doruk için değil kendisi için, dağdaki-kendisi için dağa çıkar. Doruk bir bakıma dağ yaşamının aracıdır. Dağa doruğun aracı gözüyle bakamaz dağcı. Dağcının amacı: kendini bulmak, kendini bilmektir. Belli **bir şey** için değil, yeniden doğmak için çıkılır dağa. Sevgi, dostluk, şiir, yetişim, felsefe, din, bilgelik de öyle- ille de **bir şeyin** aracı diye yorumlanınca özden zehirlenirler. Dağ ile dikduruş arasında gizli bir anlam alışverişi sezmemek elde değil: insan olmada dikduruştan önemli pek az şey var. Ellerimizi sürünüp emekleme aracı olmaktan kurtardığımız an beynimizi yerde sürünmekten kurtarıp uygarlık aşamasına geldik. Bir bakıma, cansız denen doğa da dağlarla dikduruşa erişti. Güzel görünümlerin **gerçekten** tadına varmak için, nice nice bayırlar tırmanıp yükseklere çıkmak gerek. Uzaktan bakınca iri sorunlar gibidir dağlar, çoğun yüreksiz kılarlar insanı. Oysa zaman yitirmeden davranmak gerekir: -Kalk yürü!

ÇIRAK- Ustam! "Kalk yürü!" diyorsun. Ne var ki acemiyiz biz. Daha işin başındayız. Nasıl yürüyelim, ne öğütlersin bize?

USTA- Usta öğüt vermez, yönerge koymaz, ortalama söylemez, örtük açık gütmez. Durur, bakar, dinler, gösterir, susar, konuşur, güler... Usta çırağın kendini **bulmasında** çırağa arkadaşlık eder.

ÇIRAK- Çırağın işi zor demek ki... Usta öğretmeyecekse zaman yitirmek olmaz mı eğitim? Zaman akıp gidiyor, günümüzün zaman yitirmeye direnci yok oysa!

USTA- Çırak için olgunlaşmanın ne denli zor bir süreç olduğunu bildiği içindir ki, usta, çırağı oyalarken oyalamada gösterir ustalığını. Genellikle tezcanlıdır ama çıraklar; herşeyi bir günde öğrenmek isterler. Oysa öğrenim belli bir yavaşlıktır; çünkü öğrenim kişi olgunluğunun bir parçasıdır. İşte bundan Usta, çırağın, insan olarak yaşayıp yetişmesini elden geldiğince çarpıtmadan düzenleyip denetlemekten başka bir görevle görevlendirmez kendini.

ÇIRAK- Ustanın çırağa katkısı ne o zaman?

USTA- Ustanın çırağa en büyük katkısı: belirli bir iş yetisi, bir yapma becerisi aktarmak **değil,** çırağın iş **dışında** kendi kendisini yetiştirmesine yardımcı olmaktır.

ÇIKAR- Bana göre çırağın amacı bir an önce ustalaşmaktır. Sizin önermeleriniz zamanı önemsemiyor usta...

USTA- Öğreneceği şeyleri çabucak öğrenmek isteyen çırak, aslında uğraşını küçümsemekte, dolayısıyla da özünü küçültmektedir. Zor uğraşların ustası olmak için uzun süren çıraklıkları göze almak, böyle bir çıraklığı yükü tadıyla sevmek gerekir.

ÇIRAK- Bu eğitim dizgesine göre biz hiçbir zaman usta olamayacağız...

USTA- Her usta çırak olmuştur, her çırak usta olamaz. Eğitimci dağ kılavuzu. Her öğrenciyle yeniden tırmanır, herbirinin ilgileri, sorularıyla yeni şeyler görüp yaşar.

ÇIRAK- Çıraklarınıza hiçbir zaman büyüme olanağı tanımayacak mısınız? Hep küçük mü kalacak çıraklar?

USTA- Sözümona "küçüleceğim" diye, özgürlüğümü yitireceğim" diye çırak olmayı göze almayan, usta olmayı hiç bir zaman ummamalıdır. Unutmayın! Eninde sonunda hepimiz insanlık çırağıyız.

ÇIRAK- Önerdiğiniz yetkin bir eğitim mi? Bana hiç öyle gelmiyor da...

USTA- En yetkin eğitim-düzeni, yanlışları en kısa sürede en uygun biçimde düzeltebilme donatımı sağlayan eğitimdir. Bunun için bolca usta yetiştirmek gerekir. Usta, gerçek ustaysa az rastlanır bir pırlantadır.

ÇIRAK- Usta çırağa beceri aktarmıyorsa, çırağın kendi kendini usta olmadan yetiştirmesi de olanaklı... Sizin önermenizde usta-çırak ilişkisi nasıl olacak?

USTA- Ustayla çırak iki ayrı kişidir ama, gerekli uyum varsa, ikisini birden sarıp sarmalayan ikisiz-bir'de kaynaşırlar. Öğrencisiz hoca: kokusuz gül. Hocasız öğrenci: güneşsiz ağaç.

ÇIRAK- En yetkin eğitim düzeni yanlışları düzeltebilme donatımı sağlayan eğitimdir dediniz. Eğitimin yetkinliği yanlışsız olmakta değil midir?

USTA- Öğrenme yanlışların yardımıyla yetişmektir. Öğrenme: yanlışları azaltmayı istemek, gittikçe daha-az yanılma ustalığı edinmektir. Bilime yalnızca doğru üreten bir makine gözüyle bakmak gerçeği çarpık yansıtmak olur. İlle de makine benzetmesine bağlı kalacaksak: bilim pekçok yanlışlar üreten ama ürettiği yanlışları düzeltip eleştiren bir makinedir. Hastalığa yakalanmamanın en uygun yolu nasıl hastalanmadan önce önlem almaksa, yanlışa düşmemek için de elden geldiğince önce davranmak gerekir.

ÇIRAK- Yanlış!.. Yanlış!.. Yanlış!.. Doğru nerede?

USTA- En çok sorulan sorulardan biri "doğru nedir?" sorusu. Peki neden "yanlış nedir?" diye sorulmamış, ya da pek az kişi bu soruyla ilgilenmiş? Umacıymış gibi korkulmuş "yanlış nedir?" sorusundan. Oysa son derece önemli bir soru bu. Bir bakıma, "doğru nedir?" sorusunun vazgeçilmez bir parçası da ondan.

ÇIRAK- Birbirinin karşıtı iki kavram nasıl birbirinin parçası olabilir?

USTA- Baskın bir olasılıkla, pek çok doğru bilginin başlangıcında, sonradan düzeltilip onarılmış olan bir ya da birçok yanlış yatar. Bilincine ulaştığımız her yanlış bir doğrunun öncüsüdür. Doğruya yönelen hiç kimsenin kendi kafasına dank diyen bir yanlıştan daha iyi bir öğretmeni yoktur.

ÇIRAK- Yanlışa yüce bir değer vereceksiniz neredeyse!

USTA- Yanlış, boşluktan daha değerli, hiçten kat kat üstündür. Gerçi yanlış çürüktür, güvensizdir; gene de bir süre sonra yerini daha az yanlışa bırakabilir. Ne var ki kendiğilinden olup bitmez bu. Çalışan, anlayan, öğrenen, eleştiren insana gerek var yanlış'tan doğru'ya sıçramak için.

ÇIRAK- Yanlıştan bağışık kalmak olanaksız mı demek bu?

USTA- Yanılmadan kesinlikle korunmak her çeşit girişimden el çekmeyi gerektirir ki bu da kötülerce yönetilmeye, kör doğa güçlerince ezilmeye götürür insanı.

ÇIRAK- Söylediklerinizi bana bir sözü anımsattı: Yalnız ölülerle tembeller yanlış yapmaz, çünkü hiçbir şey yapamazlar. Anlıyorum. Peki "Yanılmam" diyenler için ne dersiniz?

USTA- "Ben hiç yanılmam" diyenler ergeç gülünç duruma düşerler. Yanılmalardan öğrenmeyi sevmeyen, kendine gerçekçi demesin. Bağnazlık, yanılmayı hoş görmemektir. Yanılmanın olmadığı yerde yenilik de yoktur. Böyle-gelmiş böyle-gider diyenler yanlıştan başalamazlar.

ÇIRAK- Doğru bilginin başlangıcından yanlış var diyorsunuz. Nasıl olur bu?

USTA- "Yanlıştan yanlış çıkar!" - İşte yanıltılı düşünmenin mantıksal kökeni. Gerçekte: yanlıştan doğru çıkar, yeter ki yeterli çaba gösterilsin. Buna göre, düzgün düşünmek isteyenin yapması gereken ilk şey, "yanlıştan doğru çıkmaz!" ya da "yanlış yanlışı doğurur" önyargılarının maskesini düşürmektir.

ÇIRAK- Doğru'nun yararlı olduğunu tartışmak gereksiz. Yanlış doğruyu doğrurabildiğine göre, yanlış da yararlı mıdır?

USTA- Yara, nasıl duruma göre az yada çok acırsa; içki nasıl etkisini duruma göre gösterirse, yanlış da yanılma da duruma göre yararlı ya da zararlı olur çoğun.

MAYISIN ÇOCUKLARI

acının koyulttuğu tenleri
ve aşka gecikmiş türküleriyle onlar
denizi eksik bir kentin
sancısı hiç dinmemiş sokaklarıdırlar
her yanında kanayan bir akşamı
gizlice yüreklerine taşırlar...

Nazan KARACA

İsa ÇELİK

ÇIRAK- Yanlışın hep zararlı olduğu söylenen bir ortamda, yanlışı savunmak bir yüreklilik.

USTA- İnsan olmaya özgü geniş ufuk, yanılabilmeyle birlikte gider. Yüce dağların yolgöstericileri çok kez büyük yanlışları göze alan kahramanlardır. Dilediği yanlışa baştankara edemeyen insana özgür denebilir mi? Nice nice yanılmalara dolanmamış, nice nice yanlışlara tökezlenmemiş kişiye olgun kişi denebilir mi?

ÇIRAK- Yanlışsız bir yaşama, yanlışsız bir gidiş olanaksız. Bunu anladım. Yanlışa yol açan nedir, onu da söyleyin bari.

USTA- İlk izlenimlere kanma alışkınlığı; geleneklere körükörüne bağlanma tembelliği; amacına tez varma tutkusu; yapıp ettiğine aşırı güvenme eğilimi; eleştiri eksikliğine boşverme rahatlığı- daha da sayabiliriz ama bu birkaç çentik, yanlışa yolaçan başlıca kökenleri oldukça açığa koymuş görünüyor.

ÇIRAK- Eğitim üzerine konuşmanızla yanlış konusunda söylediklerinizi birleştirince şu çıkıyor. Yanlış yalnızca bilgiyle, öğretmeyle, öğrenmeyle ilgilenenlerin işi. Çünkü yanlış bilgi üretme sürecinin bir parçası...

USTA- Dini bayramdan bayrama, askerliği savaştan savaşa, ölümü cenazeden cenazeye, vatandaşlığı seçimden seçime anımsayanlar insan-gerçekliğine ne denli körseler, yanlışı yalnız bilgiyle uğraşanların işi diye yorumlayanlar da o denli kördürler. Yanılma düşünmenin ayrılmaz bir parçası olduğuna göre, Descartes'ın "düşünüyorum, öyleyse varım" önermesini, "yanılıyorum, öyleyse varım" diye okursak bir anlam değişikliği yapmamış oluruz.

ÇIRAK- Yanlış üzerine konuştuklarınız şu soruyu getiriyor aklıma: Peki doğruların, kesin doğruların alanı bilimde yanlışın yeri ne?

USTA- Günümüzde kol gezen bir yanlış var: bilmin kesin olduğu inancı bu. "Bilim" deyince: her yönüyle sarsılmaz doğrular, tam güvenilir saptamalar geliyor hemen hemen herkesin aklına.

ÇIRAK- Bilim, "kesin doğrular" evreni değil mi sizce?

USTA- Adamakıllı aykırı görünecek ama, gerçekte bilim, bilimlerden hiçbiri kesin, olmuşbitmiş bir yapı değildir. Tam tersine sürekli bir değişikliktir bilimi varedip ayakta tutan. Bilimi oluşturan kavramlar, yöntemler durmadan yeni yeni kılıklara bürünür. Bilimdeki her anlatım, her gereç, her temelleme sonsuz bir onarım içindedir.

ÇIRAK- Bilim bir üretim değil de bir onarım mıdır yani?-

USTA- Gerçi bilim bilgi üretir, "bilimsel doğru"lardır bunlar. Ne var ki, hangisi olursa olsun, bu doğrulardan bir tekinin bile salt, değişmez, şaşmaz, dokunulmaz, tartışılmaz bir gücü yoktur. Olmayacaktır, olamaz; bilimin öz işleyişine aykırıdır böyle bir şey. Bilim, özellikle çağdaş bilim, tüm öğeleriyle koskoca bir varsayımdır.

ÇIRAK- Bilimde doğru yoktur deyin de kurtulun. Söz de uzamamış olur.

USTA- Bilimde "doğru" nitelemesiyle öne sürülen her "doğru" **kesin** doğru **değil, varsayımsal doğrudur.** Başka türlü söylersek: yanlış olduğu henüz kesinlikle belgelenmemiş saptamalardır bunlar.

ÇIRAK- Önermeleriniz yerleşik bilim anlayışını yerlebir ediyor.

USTA- Evet! İlk bakışta, insanı çileden çıkaran bir durum bu. Basma-kalıp geçer-akçalardan başka bir kültür varlığı tanımayanların, iyiden iyiye rahatı kaçacak.

ÇIRAK- Bu görüşünüzden dolayı gelecek saldırılara hazırlıklı olmalısınız.

USTA-Çatmaya, saldırıya, öfkeye üzüntüye hiç mi hiç gerek yok aslında. Bilim vargılarında kesinlik yok diye güvenilirlik de yok sanmak tümüyle bilimin işleyişini çarpıtmaktan başka bir şey değil. "Güvenilir bilgi"yi, "kesin bilgi"yle eşdeğer saymak için, mantıkça bir zorunluluk gösterilemez. Kesin olmayı istemez ki bilim, kesin olmadığı için gözden düşsün.

ÇIRAK- Bilimsel bilgi'nin de, bilimin de yeniden tanımlanması mı gerekiyor?

USTA- Aslında sürekli bir **araştırmadır** bilim; sorularına sınır, buluşlarına durak yoktur. Dışardan pekçok kişinin sözünü ettiği kesinlikse, araştırmanın bitimi anlamına gelir. kendi mantığı gereği sonsuz bir evrimdir bilim.

Duralar gibi olsa bile, hızı azalsa bile tükenmez bir akıştır. Hiçbir araştırmasına kesin olma hakkı tanımadığı için aralıksız bir ilerlemeye yönelmiştir bilim.

ÇIRAK- Demek öyle bir düşünme biçimi istiyor ki bilim, kesinliği hedeflemeyeceksin, varsayımsal doğruların güvenilirliğiyle yetineceksin. Güç bir şey bu. Güç, çünkü yerleşik düşünme kalıplarını aşmayı gerektiriyor; güç, çünkü bu güvenlik, bir ip cambazının ip üstündeki güvenliği gibi, her an güvensizliğe dönüşebilir. Bilimeri olmak çileli bir iş olmalı.

USTA- Başkalarının çilesini azaltmak amacını güden işler yapmak için epeyce çile çekmek gerek.

ÇIRAK- Yerleşik düşünme kalıplarını aştığınızda, kuralsız düşünmek anlamına mı gelir bu? Yerleşik düşünce kalıpları, kendi kurallarının dışındaki her düşünceye kuralsız diye bakar çünkü...

USTA- Boyutlarını genişletmek için zaman zaman deliliğe özense bile, düşünce olmaktan çıkmak istemeyen bir düşünce, kendi de koymuş olsa, bir takım kurallara uymak zorundadır.

ÇIRAK- Yerleşik düşünce, kendi kuralları dışına çıkan her düşünceyi "yıkıcı" diye niteler. Oysa yerleşik düşünce de hiçbirşeyi yıkımdan koruyamaz. Bu bir yöntem yanlışı mı? Yıkım nerden geliyor?

USTA- Bütün yıkım şurdan geliyor: herşeyi doğal birliğinden çekip tektek ele alıyor, sonra da birbiriyle olan ilişkilerini ortaya koymak için akla karayı seçiyoruz. Sözgelimi: düzgün düşündüğümüzü sanıp insanı toplumdan ayırıyor, sonra da toplumla bağlarını bulmaya çalışıyoruz; öğrenciyi öğretmenden ayrı tasarlıyor, sonra da birbirlerine yaklaştırmaya savaşıyoruz. Yeşil yaprağı güneşten ayrı ele alıyor, sonra aralarındaki bağı kurmaya kalkışıyoruz. Oysa her şey birbiriyle kaynaşmış, her şey birlikte, her şey. Varlık gereği bu böyle, canlıyla cansız, insanla toprak, havayla ateş, ölümle yaşam.

ÇIRAK- Düşünme yanlışımız yalnızca bu olsa keşke...

USTA- Bizim gibi düşünenleri en güzel nitemelerle bezeriz: akıllı, anlayışlı, iyi, soylu, yüce. Bizim gibi düşünmeyenleri en aşağı erdemsizliklerle batırırız: akılsız, kör, kötü, erdemsiz, zavallı. Benim gibi düşünmeyenlere çok şey borçluyum. Bana taban tabana karşıt olsalar da, benim düşündüklerimi çürütmekten başka bir amaç da gütmeseler, hınca kapılmaz, aklımı kullanırsam, düzgün düşünmenin büyük ölçüde koşulu, vazgeçilmez yardımcısı onlar. -İçtenlikle böyle düşünmüyorsak, düşündüklerimize belbağlanmasını istemeye pek hakkımız yok.

ÇIRAK- Bizim gibi düşünenlerin hiç mi katkısı olmaz düşünmemize?

USTA- Önemli olan düşüncelerimizle karşımızdakini tutsak almamız değil, onunla **birlikte** düşünmemizdir. Bir düşüncenin benim olması,gerçekten olgun olmasını gerektirmez. Ne var ki olgun düşüncenin **benim** düşüncem olmasına çalışmalıyım. Buysa düşünürken çok kez başkalarına başvurmamızı, kaçınılmaz kılar. Ne var ki bunu hiçbir yan-duyguya kapılmadan seve seve yapmak gerekir.

ÇIRAK- Düşünme nasıl bir süreç? Düşünen ne yapmalı, ne yapmamalı?

USTA- Düşünmeye başlamadan önce benimsediğin sonucu, düşünmenin bitiminde ne yapıp edip bırakmayacaksan hiç düşünme daha iyi. "Bu soruyu ilk ben düşünmek isterdim" demedikçe bir soruya eğilmenin ne önemi var. Çözümü olmasa da, evreni sorusuz tasarlamıyorsak, o soru olmadan evren cansıkıcı bir anlamsızlıksa, evren o sorudan dolayı yaşanmaya değer bir evrense işte o zaman o soruya kendimizi vermeliyiz.

ÇIRAK- Böyle sorular var mı peki?

USTA- İşte eğitimin önemli görevlerinden biri, insanı bu yolda bilinçlendirmek.

ÇIRAK- Düşünme, doğru, yanlış... Bir bağlantı kuruyor musunuz aralarında?

USTA- Düşünmek bir çeşit borçlanmaktır. Bu tür borcu yanlışla öderiz; karşılığında doğrular sağlarız ama.

ÇIRAK- Bu tanımıyla düşünmek, herkesten başka olmaya çabalamak anlamına gelmiyor mu?

USTA- Herkesin yürüdüğü yollardan başka yollarda yürümek yürekliliğini göstermek gerekir. O yollar dönüp dolaşıp herkesin gittiği yola götürse bile, hazır yolların sürüyle yolcusu ile kendi yolunu kendi açan tek yolcu arasında büyük ayrılıklar vardır.

ÇIRAK- Kendi yolunu açan tek yolcu, başkalarından ayrı, başkalarından kopuk bir varlık mı?

USTA- Ben yokken başkaları vardı; benden sonra onlar olacak. Başkaları olmadan da başkalarıyla birlikteyiz. Başkaları yoksa ben de yokum. Bıçağı bilemek için başka bir bıçak gerek. Başka bıçak yoksa, sert kaba birşey de aynı işi görebilir.

ÇIRAK- Başkalarıyla birlikte olamayan ya da hep kendini düşünen bencillere ne demeli?

USTA- Bencil neden bencildir? Korktuğu için. Neden korkar? Özüne güvenmediği için. Kesin güvene erişmek için ne yapar peki? Ben'den bir zırha bürünür. İçine kapanır, yalnız kendini düşünür, öz çıkarından başka hiçbir şeyi umarsamaz. Giderek başkalarının tüm yaşama haklarını çiğneme yoluna girer. Ne var ki kısa süre sonra özlediği amaçtan uzak düştüğünü görüp şaşırır bencil. Bu tatsız mı tatsız durumu aşmak içinse, genellikle zırhlarını kalınlaştırmaktan öte bir seçeneği olmadığı inancına kapılır, gereğini de yapar.

ÇIRAK- Benliğini korumasına yarıyorsa karşı çıkılacak bir durum değil bu...

USTA- Aslında bencil kadar özbenini hor kullanan bir kimse tasarlanamaz. Her davranışıyla kendini yıpratmakta, özünü bozup çarpıtmaktadır bencil.

ÇIRAK- Bütün bunları güvene erişmek için, korkusunu bastırmak için yapıyorsa gene de değer. Değil mi?

USTA- Kuşkusuz güven gereklidir. Güven sağlamadan, daha doğrusu belirli ölçüler içinde belirli güven ortamlarına kavuşmadan, kimi içiçe, kimi birbiriyle kesişen güven alanları gerçekleştirmeden yaşayamaz insan. Ne var ki güven, çoğu kez, başkalarıyla-birlikte-olmakla elde edilir. Güven elde edeceğim diye ben'ini yalnızlaştıran, ne denli yalnızlaşırsa o denli çelimsizdir.

ÇIRAK- Bir yandan herkes kendi yolunu açsın demek, bir yandan da yalnız kalan, yalnız davranan güvensiz bir duruma gelir demek bir çelişki değil mi?

USTA- Birlikte yaşamak ne özben'den vazgeçmek ne

özben'i yok etmektir. Birlikte yaşama: öznelliğin en sağlıklı biçimde ancak başka ben'lerle birlikte zenginleşeceğini; ben'in ancak sen'le birlikte kendi bilincine ulaşabileceğini deyim yerindeyse, **sencilliğin,** ben'i pekçok bakımdan en güvenli varlığına götüren bir vazgeçilmezlik olduğunu iyice bilmeyi gerektirir.

ÇIRAK- Bencil birine, sencilliğin daha yüksek bir güven ortamı sağlayacağını anlatmak güç olsa gerek.

USTA- Bencillik sorununun tam çözümü değil ama bütün bunlar. Varsa, çözüm, ben'in bencil olmadan içinde yeraldığı o **biz**-dünyasının nasıl bir dünya olduğunu yanıltısız bilip elbirliğiyle böyle bir dünyayı yaratmak. - Bilim, sanat, eğitim, yönetim... neyimiz varsa her şeyimizi bu uğurda verimlendirmek zorundayız.

ÇIRAK- İdeal bir insan ortamı, ideal bir insan ilişkisi tasarlıyorusunuz. Bu ideal durum gerçeğe ne kadar yakın?

USTA- Güneş balçıkla sıvanmaz. Ben'ler arasında tam bir uyum bulunduğunu söylemek gerçekliğe aykırı. Somut olarak bakıldığında: insan insanla çekişir, dalaşır, sövüşür, dövüşür. Gene de ben'ler arasında köklü bir düşmanlık olduğunu söylemek; ben'in sen'i, sen'in beni durmadan korkutup ürküttüğünü, böyle olmadığı zamanlar gizlice engellediğini öne sürmek, sevgi, dostluk, yardım, yakınlık, öğretme tadı, işbirliği gibi insanı insan kılan ana değerlerin evrende varolamadığını söylemek türünden ana bir yanıltıdır.

ÇIRAK- Öyle görünüyor ki sorun birlikte yaşamanın koşullarında, kurallarında düğümleniyor.

USTA- Birlikteliğin doruklarından biri, içten gelen bir istekle durup dururken ortak bir türkü söyleyip oynamaktır. Birlikte söyleyip oynarken sesi iyi olmayanlara, ayağı aksayanlara da yer varsa, o birliktelik yetkin bir birlikteliktir.

ÇIRAK- Bu demek ki, birlikteliği başka bir şeyin aracı kılmadan, yalnızca birlikte olmak için yaşamak gerekir. Bu da sesi iyi olmayanlara, ayağı aksayanlara katlanmayı gerektirmez mi? Birine katlanmak ona bir şey vermektir.

USTA- İnsanlararası ilişkilerde ilişkiyi, alışverişe indirgemek; ilişkiyi aldığını vermek diye tanımlamak; ilişkiyi düpedüz aktarma diye yorumlamak, yok yere küçültmektir insanı. Bu ilişkilerde **vermek** sözkonusu, ama rasgele vermek, bir şey vermek, diyelim ki daha önce alınanı ya da alınana karşılık başka bir şeyi vermek değil, **kendini** vermek, özünü vermek, insan olarak bağlanmaktır. Vermek katmaktır, başkasına katarken özümüze katmaktır. Katmaksa, duran bir varlığa bir şey eklemek değil, o varlığı değiştirmektir. Ancak bu anlamda veren kendini aşar.

ÇIRAK- Her kişinin kendi ben'ini öne çıkarmadan, dışındaki insanların ben'iyle iyi ilişkiler kurması olanaklı mı?

USTA- İnsanlararası iyi ilişkilerde son derece önemli bir yeri var hayal gücünün. Kendini başkasının yerine koymayan, olanca varlığıyla başkalarının duygu ve düşüncelerini anlayışla yaşamaya çalışmayan, kılı kıpırdamaksızın büyük kötülükler edebilir. Gerçek gerçekçilik: herkesin kendi dünyasının herkesinkiyle özdeş olmadığını bilmek, ona göre davranmaktır.

Savaş SEYHAN

BÜTÜN YALANLARINA İNANDIM

Çocuktum inanılmaz susuzluklarda
Yarı yollarda bırakıldı elim
tedirgin geçtim o yüzden
-seraplarla-
Gençliğimin çöllerinden

Hızla bataklığa saplanan
Demir gülleler
Daha söylenirken kararan
Gümüşlerdi söz verdiklerin

Bağırıp çağırdığın yeter
Bütün yalanlarına inandım
Dindir yağmurlarını ey yaşam
Bir doğru söyle şimdi

Bozan YAMAN

ÇIRAK- Oysa yerleşik düşünce ne verir bize? Başkalarının dünyası seninkiyle özdeş olmasa da onları kendine benzetmeye çalış...

USTA- İşte her çeşit zorbalığın özü, özeti: "Tüm evreni sen de benim gördüğüm gibi göreceksin!" -Neler çıkmaz ki bundan. Sözgelimi: "yap" dediğimi "yap", "yapma" dediğimi "yapma". Kendi penceresinden dışarı bakan çoğun, kendi bacasından çıkan dumanı değil de başka evlerin dumanını görür.

ÇIRAK- Bütün bunlar dostluğa giden yolların da köşe taşları olmaz mı?

USTA- Dostluk... Kılıkırk yaran hesapların yapıldığı yerde dostluk yoktur. Tek yol var dostlukta koşulsuz, sınırsız sevgi. Her zaman dosta götürmese de bu yolu yürümek gerek. Herkesle dost geçinenlerle bir alışverişin olmasa da olur. Sinsi, güvenilmez, yüzeylerde dolaşan, tatsız- tuzsuz insanlardır böyleleri.

ÇIRAK- Bir söz anımsadım şimdi. Üç çeşit dostun var: dostun, dostunun dostu,düşmanının düşmanı; üç çeşit düşmanın var: düşmanın, dostunun düşmanı, düşmanının dostu...

USTA- Bir insana yalnız düşmanı değil, düşmanının düşmanı da düşmansa, gerçekten zırdeli değilse bu insan, gözboyayan bir maskesi de yoksa dostluğa yaraşan biridir böyle biri. Düşmanı var diye bir insanı kınamamalıyız. Önce "düşman" diye niteleyenlerin kim olduğuna bakmamız, bu niteleyenlere bakan kendimizi elden geldiğince yan tatmadan gözönünde bulundurmamız gerek. Bazan yerinde bir değerlendirmeye yerleşir yerleşmez, düşmanı bol bir kişinin yanında olmadığımız için ne denli üzülsek yeridir.

ÇIRAK- Oldukça iyimser görüşler bunlar...

USTA- İşler hep iyi gitseydi somut olarak iyimserliği hiçbir zaman tasarlamayacaktık. İyimserliğin de, kötümserliğin de derinlerinde, yaygın bir düşünce yanıltısı olan aşırı genelleme yatar. İyimserin de, kötümserin de tek bir inançta köksaldığını söylemek yanlış değildir. İkisi de en yetkini gerçekleştirmedeki eksik gedikten ötürü umut yitimine uğramakta, iyimserlerse eksik gediği önemsemeyip örtme yoluna sapmaktadır. Oysa insan ilişkilerinde yetkin'i gerçekleştirmekten çok, insana özgü olanaklarla yetkin'e yaklaşmayı denemek sözkonusudur.

ÇIRAK- Demek ki iyimserliğin, kötümserliğin tarihi, yetkini gerçekleştirme çabasının tarihi...

USTA- Aslında ne iyimser, ne de kötümser için tarih diye bir şeyden söz edilemez. Öyle ya, evrenin gidişi baştan iyi ya da kötüdür, her şey önceden belirlenmiştir.

ÇIRAK- Kötümserliği olumlamak olanaksız ama iyimserliği neden olumsuzluyorsunuz?

USTA- Karamsarlığın da, iyimserliğin de en korkunç yıkımı insandaki isteme gücünü yoketmesidir. İnsan için yazgı diye bir şey varsa, ne iyimserlik, ne de kötümserliktir bu. İnsan yazgısı erişemedikleri için üzülmek, eriştiklerinin yüceliğinden ötürü sevinmek değil, aslında aynı şey olan bu ikili yazgıyı aşmaktır.

ÇIRAK- Kötümser bir insanı iyimser yapmak elimizde mi? Ya da kötümser kişi kendini iyimser kılabilir mi?

USTA- Bol yakınmalı kötümserlik mevsiminden sevinmeler dolu iyimserlik mevsimine bir çırpıda geçmek isteyen kimsenin, gerçekliğe dürüst davranıp hayalgücünü azıcık işletmesi yeter. O zaman başını saran her kötülüğe karşılık kendisinde o kötülüğü kat kat bastıran bir iyilik bulmakta gecikmez.

ÇIRAK- Bu denli bilgece sözün ardında yanılmaz bir akıl görür gibiyim...

USTA- Akıl yanılır. Yanılmadığına inanan akıl, özüne ilişkin güç olanaklarının bilincine varmamış akıldır. Yanlıştan, yanılmadan bir şey öğrenmeyen akıl, akılsızdır.

ÇIRAK- Ya akıllı kimdir?

USTA- Akıllı ona denir ki: "saçma" diyen niteleneni görünce "ya saçma değilse" diye evirip çevirsin; "değersiz" diye kaldırıp atılanı görünce, "belki de değerlidir?" diye evirip çevirsin.

ÇIRAK- Yaşamda aklın yeri ne o zaman?

USTA- Aklın, mantığın en uygunsuzu bile, yeter ki bazı pürüzlere aldırmasın, yaşamayı düzenler. Önemli olan mantıklardan hangisinin yaşamaya tıpatıp uygun olduğunu saptamaktır. Bunun içinse, yaşama denen şeyin kendinden mantıklı olması gerekir. Buysa mantığın ötesine sıçramayı gerektirir. Gel gör ki her türlü anlayışın, kavrayışın ötesidir orası. Demek ki yaşama aslında mantıklı değilse hiçbir mantık mantıklı kılamaz onu.

ÇIRAK- Akıl nasıl bir varlık?

USTA- Akıl yalım gibidir: canlı kalmak için kendi özünü yer. Akıl hazırlopla yetinmez. Akıl araştırmak demektir. Akıl durmadan daha çok akıl ister; tükenmek nedir bilmeyen bir çabayla sınırlarını genişletmeden edemez. Sınırları genişledikçe de akıl-olmayanla sınırdaşlığı genişler...

ÇIRAK- Akıl sınırsız mı yoksa aklın duvarları var mı?

USTA- Aklın duvarları var mı? Varsa ne yapıp edip bu duvarlara gitmekle görevlidir. Ürküden, yetersizlikten bu görevi yerine getiremeyen akla "akıl yaraşmaz." O zaman aklı bekleyen olanaklar şunlar: ya duvara kafasını çarpar, zedelenir. Ya duvara gelir gelmez, geri döner, bazı başarılara erişse bile keyfi kaçmıştır artık. Ya duvarı yıkmaya çalışır, yıktığı da olur ama, daha duvarlardan ilkini yıkar yıkmaz, "artık duvar muvar kalmadı!" diye övünmeye kapılır ki, bu da aklın ilk başarıyla sarhoş olup ipin ucunu kaçırdığını gösterir. Ya da duvarın birini yıkınca soluk almadan yenisine yönelir, o çökünce de sonra gelene, -böyle olunca da giderek duvar yıkıcılığından öte bir amaç gözetmez olur, sürekli inip kalkan, akıldan yoksun bir çekiç durumuna düşer.

ÇIRAK- Ya deliler?...

USTA- Yaratıcı delilerini özümsemeyen toplumlar katı, donmuş, korkak toplumlardır. Düpedüz deliliği mi kışkırtmalı öyleyse? Yok. Gene de ilk bakışta akla uygun düşmeyen gerçeklerle özlemleri sunan delilerin bir yolunu bulup kafasını ezmemeli toplum. Gönlüme göre toplumlar (aslını ararsanız, kendi geleceğini akıllıca seven toplumlar), tüm kurumları, yasakoyucuları, yargıçları, öğretmenleri, yöneticileri,kolluk kuvvetleriyle "deli"lerinin de koruyucusu olan, "deli"lerin zararlarını hoşgörü ve adaletle zararsız kılan toplumlardır.

ÇIRAK- Bütün bunlar dünyaya hangi pencereden baktığınıza bağlı. Belki şöyle daha doğru, önce dünyaya pencereden bakmaya, sonra da hangi pencereden baktığına bağlı...

USTA- Penceresiz yer mezarı andırır. Penceresizlik: soluk alamayış, kapanıklık, gömülmüşlüktür. Nerde pencere yoksa orda boğulası gelir insanın. Dolayına şöyle bir göz adan pencereyle karşılaşır. Pencere olmayınca daralıp sıkılır. Kuşku, bunalım denen şey, sözcüğün yakın-uzak anlamlarıyla pencere-sizliktir. Aydınlığın rasgele aracı değil, **dosdoğru aydınlıktır** pencere. Hava, genişlik, yaşam demektir pencere. Gelgelelim doğa vergisi değildir pencere, insan yapısıdır. Canlısı cansızı, taşı toprağı, insanı toplumuyla evrene açılan göz, evreni belli bir yönden derleyip kesitleyen çerçevedir pencere. Algılayan, anlayan, yorumlayan bir insan uzanışıdır. Bağnaz dediğimiz kim zaten, penceresizin teki. Pencere gibi simgelerin sayısı hiç de çok değil. Öyle ya, göz bir penceredir gönle bakar. Kulak sese açık bir penceredir. Tüm beden, insanı evrene bağlayan bir penceredir. Bir deyime, bazılarına göre insanlar, Tanrı'nın Kendi-Özü'nü seyretmek üzere açtığı pencerelerdir. Yaşamak, ölüme dönük bir penceredir. Peki tüm evren neye bakan bir pencere?

KORO- Tüm evren neye bakan bir pencere?

KORO- Tüm evren neye bakan bir pencere?

RUHAN MAVRUK

1956 İstanbul doğumlu.
Şiirleri ilk kez İnsancıl'da yayımlanıyor.

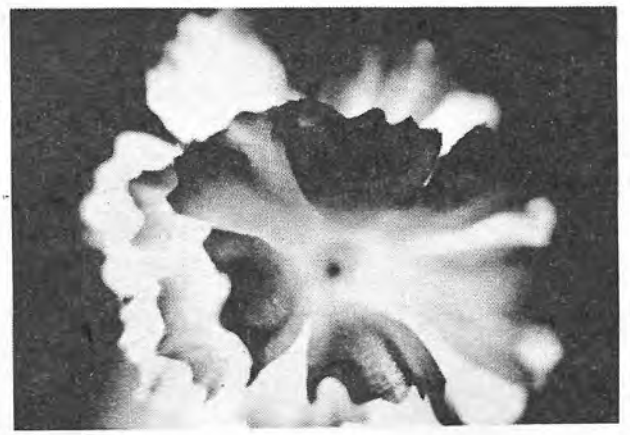

Hatice TUNCER

SIKINTI

Çıkıp burçlarından bağırıyorum gecenin
Tren yolları üşüşüyor çığlığıma
Her kaçış bir sürgün biliyor musun?
Sırtımdan vurdu masallar beni.
Ellerim yitmiş dikenlerin avucunda
Buğulu sevinci güzelliklerin
Yüreğime ulaşmıyor.

Gözleri yok
Görsün sesimin rengini
Sesleri yok
Çevrelesin ezgisini yüreğimin
Soru işaretleri bırakıp
Kaçıyor kapıma kuşlar.

Bir tas sunuyorlar önüme
Okyanusu sığdır diye.
İzsiz, imsiz, şiirsiz şimdi
Her sokuluş.

Göklerime inen yılkı akşamıyım,
Köklerim yanıyor susuz,
Ayrılıklar bağladım limanlara
İğne deliğinden sızan.

Susarım birazdan korkma
Yaşaması yasaklanmış kuğular
Bıçaklanmış mısralarda kanar
Tükeninceye kadar.

Ama önce hatırlat bana
Gözyaşı yakar mıydı
İnsanın yanağını
Serinletir miydi yoksa?

Korkarak yürüyorum
Bir mayın tarlası asılı kirpiklerimde.

BEDEL

Neyin bedeli
Üzerine devirdikleri
Bu kirli mermer?
Bu çiçekler mi anlatır
Atının izleri
Yüreğimize çakılı
Bir altın zamanı?
Kalk silkele üstünden eylülleri
yıka şarkıların tozunu gel.

Okulun kapısında bekle beni
Atkın da olsun boynunda unutma
Ve ellerinde barut kokusu,
Tak getir kirpiklerine Lorca'yı.

Yorgunum
Yol aldım duraksız acılarda
Göğsümün sol yanında
Sancıyor yıllar
Bana Karanfil Sokağı'nı oku
"Kavuşmak ilmindeyiz bütün fasıllar."

Son ders de bitiyor işte az kaldı:
Bitiyor kıstırılmış akşamlarda
Yağmursuz duyarlıklar.

Gülümse çocuk
Yaylım ateşlerden geçtim
Geliyorum.

Şiir Gündemi/4

ŞİİR VE MEYDAN OKUMA

Sennur SEZER

Şiir bir meydan okumadır. Kendinden önceki tüm ozanlara. Bu meydan okuma ister kendinden önceki şiirin akım, biçim ve içeriğini kabullenme, ister red biçiminde olsun değişmez. Eğer bir ozan, kendinden önceki ozanların yolundan gidiyorsa (tümünü izlemesine olanak yoktur zaten, ancak görüş bakımından ya da eda bakımından kimilerini ya da birini usta seçmiştir). "Ben maviyi de sizden güzel anlatıyorum, sevdayı da, hem de sizin kalıp ve ritminizi sizden daha ustaca kullanıyorum" der gibidir. Reddeden şiir tavrı da, kendi anlatımını ve ustalığını savlar.

Bir akımın ya da ustanın izleyicisi olarak tanınmak bu kuralı değiştirmez. Eğer varolan şiirleri okumakla yetinmiyor da yazıyorsanız, "bu alanda ben de varım" diyorsunuz demektir. Meydan okuma deyimini yok saymakla karıştırmayalım. İnsan elbette değerini kabul ettiği bir kişiye ya da güce meydan okur. Şiir ne kadar kendi kendisiyle de yarışsa, ozan aşkınlık derecesini hep kendi çizgisiyle de ölçse, sanatın kuralıdır boy ölçüşmek. Çünkü: Her şiir bir başka şiire yanıttır.

Bir de var ki, yeni yazmaya başlayan ya da yeni yeni şiir yayımlayan her ozan, bu işte acemidir. Dilediğince usta işi şiirlerle başlasa bile. Alana çıkar çıkmaz, "traji/komik" bir duruma düşmemek için, meydan okumayı, kör kör parmağım gözüne" durumuna getirmemek gerekli. (Elbet bu yargı benim yargım).

YAYGIN BİR YANLIŞ

Genç ozanlarımız çoğunlukla aynı yanlışa düşüyorlar: Kaynaklarını ya da ustalarını okurun gözüne sokmak. Bu kimi zaman ustalardan birinin dizesini (Elbet tırnak içinde) yinelemek oluyor, kimi zaman o dizeye bir gönderme yapılıyor. Kimi zaman Ustam Nazım der ki "Bugün Pazar" beni salı günü güneşe çıkardılar" gibi o dize hatırlatılıyor, ama yeni bir ek de yapılıyor.

Ustaların arkasındaki karizma (üstelik tüm şiirlerinin karizması) genç arkadaşın (kimi zaman başarılı da olabilecek) şiirini ezip geçiyor. Okur ister istemez ustayla çırağını karşılaştırıyor.

Gençleri bu durumdan kurtaran çok az şiir var. Bir ağıtta, bir ululamada belki büyük bir ozanın adı sizin acemiliğinizin altını çizmez. Böyle girişimde de, olabildiğince içten olmaya şiirin de "yeterliliğine" dikkat etmek gerekli.

Biliyorum, genç ozanlar, yerli ya da yabancı bir ustanın adını anarken iyi niyetliler. Ama en iyi niyette bile, o ozandan güç alma isteği vardır. O ozanın adının yaygınlığından güç alma isteği. Bu isteği duyun ama, bence okurun gözüne sokmayın. Daha önce de söyledim, karşılaştırılma tehlikesi...

YALNIZ USTALAR DEĞİL

Gençlerin şiirlerin adlarını anarak güç almak istedikleri yalnız şiirin ustaları değil. Kimi zaman bir ressamın adı, kimi zaman bir söylence kişisi, kimi zaman bir melodinin adı yer alıyor şiirlerde. Ama çoğu zaman, ozanın genişliğini kendi bildiği bir duyguyu simgeleyecek bir öykü kişisinin adı kullanılıyor. Bu da daha çok bir Yunan Trajedisinin kahramanı oluyor.

Ben "milliyetçi-tutucu" görünmek istemem. (Ama biliyorum bu söylediklerimden sonra çoğunuz böyle etiketlemeyi düşünecek beni). Yine de, sizin öyküsünü bildiğiniz kişiyi bizim okurumuzun bilmesini beklemek, o adın istediğiniz çağrışımı yapmasını istemek biraz fazla iyiniyet (ya da bilgiçlik) değil mi?

Gelin işin karşıtını düşünelim. Bizim de söylencelerimiz var. Örneğin Kerem ile Aslı söylencesi. Şiir için de uygun. Diyelim Türk halk mitolojisini iyi bilen bir ingiliz ozanı şiirinde aşık simgesi yerine Kerem mi dese etkili olur, yoksa "sabaha kadar dizi dibinde oturup da sevdiğine sarılamadığı için yanan aşık" mı dese...

Sözün kısası, bir adı, bir mekanı,

KARŞILAMA

Sabah mısın
Uzun yolda gördüm seni
Kurtlanmış çikolatanın bodur ağacın ardında
Sıcaktı kırdı bahardı

Doygun ve kalıcıydı gecenin piyadeleri
Bekliyorduk
Bize dönüktü atları
Uzamıştı yüzleri evlerimize kadar
Sessiz ve kalabalıktık

Nasıl geldin
Ayrıntısız uzantısız doğrudan
Uyardın esneyen boşluğumuzu
Yabanıl kuşları gördün ve kavimler göçünü
Toprağın titrediğini
İlk bebeği ve çığlığı
Çivilenmiş yalnızlığı buzul ormanlarında
Ve doğacak olanı doğmamışın karnında

Nasıl sıyrıldın elinden bilgenin ve ozanın
Sonluya dönüştüren sonsuz değişkenliği
Kıstırıveren usuldan
Mavi yeşil ve kırmızı sözcüklerle

Sofrayı kurduk kaldırdık
Sakladık zeytinini
Yirmi mumluk ampullerde garlarda
Ambarında geminin
Biraz şaşkın
Ne de olsa çizgidışı bir dölünden gecenin
Bakmayı bilmez kendine
Acıkmıştır şimdi dedik

Turhan YAZGÜLÜ

Ne çok armağan getirdin bize
Şöyle bırak yarım kalmış şiiri
Yakalanmamış bakışı
Çözülmemiş yazıtı da
Çiviye asabilirsin sisi
En çok korkunun bir de sevinin kıpırdandığı
Karanlık çağlardan beri

Sabah mısın sabah mısın sabah mısın
Sen o'musun

Güngör TEKÇE

bir melodiyi sizde yarattığı duygularla anlatın. (Üstelik bu sizin yorumunuzdur, Keloğlan'ı altın saçlı, sultan kızını kel olarak anlatabilirsiniz). Böylece kimi dip notlarına da gerek kalmaz. Bu dip notlarını kimi zaman "yerli adlar" için bile kullanmak zorunda kalıyor çoğu ozan.

OKUR ve ŞİİR

Şiirinizi açıklama sorunu geliyor gündeme. Benim (belki pek çok kişinin daha) sık başıma gelen bir olay bu. Şiirin bir dizesini ya da bir bölümünü beğenmediğim zaman "isterseniz anlatayım" önerisiyle karşılaşıyorum. Kimi zaman da "Açıklayayım mı? Siz bu öyküyü, falanca kişiyi tanıyor musunuz?" sorusu soruluyor. Bence, şiir en yetkin anlatma biçimidir. Eğer yazılan şiir bir de açıklama, savunma, anlatma gibi koruyucu tedbirler gerektiriyorsa, o şiirde bir eksiklik var demektir. (Üç bin basan bir derginin tüm okurlarına, tek tek açıklama yapamazsınız. Şiirlerin altına, "ozanı falan numaradadır, merak ettiğinizi sorun" notunu da koymak bir hoş olur!)

Unutmayın okur, yazar kadar donanımlı olmalı, ama yazarın ima ettiği olayı andığı adı bilmek, her zaman donanımlı olmak demek değil. İyisi mi, hiç olmazsa başlangıçta, özel adları, yerleri, tarihleri "imge" yerine kullanmayın. Bir adı anacak, bir yeri hatırlatacaksınız, anlatın. Sizdeki duyguları, imgeleri bir ada sığdırmayın. Bir melodinin, bir söylencenin sizdeki izlerini anlatın. Söylencenizi siz yaratın.

Şiir budur. Bakın ustalar da öyle yapıyor.

DENEMENİN KIYILARINDA * YUSUF ÇOTUKSÖKEN * DENEMELER * İNSANCIL YAYINLARI

SÜREKLİ TÜRK DİL KURULTAYI

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

Kültür Bakanlığı'nca düzenlenen "Sürekli Türk Dili Kurultayı", 4-8 Mayıs 1992 tarihleri arasında Ankara'da, Milli Kütüphane'de çalışmalarını üç komisyon halinde yürüterek, "Türk asıllı cumhuriyetler ve Türk topluluklarında, Türk dilinin abece, yazım ve yazı dili sorunlarını tartışmış, ortak çözüm yolları önermiş ve aldığı tavsiye kararlarını" Bakanlığa komisyon raporları ve sonuç bildirisiyle iletmiştir.

Komisyonlarda görüşülüp tartışılan ve kararlaştıralan konular şunlar:

Abece Komisyonda, daha önce Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma enstitüsü'nünü düzenlediği sempozyumda saptanan 34 harfli çerçeve abecenin (a, b, c, ç, d, e, f, g, ğ, h, x, ı, i, j, k, q, l, m, n, o, ö, p, r, s, ş, t, u, ü, v, w, y, z) kabul edilmesi; bu çerçeve abeceden gerekli harfler alınarak her yazı dili için abeceler oluşturulması tavsiye edilmiştir. (Genel kurulda ä için e (Ters e) kabul edilmiştir).

Yazı Dili Komisyonunda, Türk topluluklarının birbirlerinin dillerini öğrenmeleri için çeşitli önlemlerin alınması (kitap, gazete, dergi yayımlanması, kurslar açılması, antolojiler düzenlenmesi, sözlükler hazırlanması... gibi), yabancı dille eğitime son verilmesi, terim birliğine gidilmesi, **"Türki"** sözü yerine **Türk** sözünün kullanılması kararları alınmıştır.

Yazım Komisyonu'nda ise, Türkiye'de genelde bir yazım sorunu olmadığı, Türkçe'nin yazımının geleneksel bir yapıya kavuştuğu üzerinde durulmuş, 1985 yılında yayımlanan imlâ Kılavuzu ile yapay yazım sorunları ve kargaşası yaratıldığına dikkat çekilmiş, Yazım Kılavuzu'nun 11. baskısı esas alınarak yeni eklemelerle zenginleştirilmesi, ve buna uygun standart bir söyleyiş sözlüğünün hazırlanması, kısaltmaların ölçünleştirilmesi (standardizasyonu), yazım konusunun anadili öğretimiyle iç içe olduğu göz önünde bulundurularak yapılacak çalışmalarda geniş katılımın sağlanması, Türk dil ve lehçeleri arasında yazım birliğine geçişin aşamalı bir düzen içinde gerçekleşmesi, bu geçiş sürecinde ortaya çıkacak sorunların ortak bir kurulca belirli zaman aralıklarıyla ele alınıp değerlendirilmesi ...vb konularda tavsiye kararları alınmıştır.

Kurultayın beşinci günü, raporlar genel kurulda birer birer okundu ve üzerinde tartışma açıldı. Her tartışmanın sonucunda da kimi ufak değişikliklerle komisyon raporları onaylandı. Yazım Komisyonunun raporu, görüşülürken, resmi Türk Dil Kurumu'nun atamalı üyelerinden birinin, tek yanlı olduğu gerekçesi bu raporun tümüyle reddedilmesini istemesi üzerine hava birdenbire gerginleşmiş, çeşitli tartışmalardan sonra oylama yapılmış ve rapor ne yazık ki reddedilmiştir. İşin ilginç bir yönünü de belirtmek istiyorum. Bu üye, ve resmi TDK'den hiçbir üye yazım komisyonuna gelmemiştir. Söylendiğine göre resmi TDK yanlısı üyeler, öbür Türk cumhuriyetlerinden gelen üyeleri de etkileyerek onların da olumsuz oy vermelerini sağlamışlardır. Ancak, resmi TDK'nin **İmlâ Kılavuzu** (1985, 1988)'a uyulması gerektiği konusunda da herhangi bir öneride bulunmamışlardır. Öyle anlaşılıyor ki, kendileri de bu kılavuzun yazım kargaşasına yol açtığını kabul etmektedirler. Genel Kurul üyelerinden önemli bir bölümünün çekimser kalması da bu görüşümüzü doğrular niteliktedir. Öğrendiğimize göre Milli Eğitim Bakanlığı da yeni bir yazım kılavuzu için hazırlıklar yapmaktaymış. Biz Türkiye'de yazım konusunda uzlaşmaya varamazsak (varabileceğimizi de pek sanmıyorum), henüz alfebe oluşturma çabasında olan Türk cumhuriyetlerine bu konuda örneklik edemeyeceğiz. Umarız, Türk cumhuriyetleri çeşitli yazım sorunlarıyla karşılaşınca, Yeni Yazım Kılavuzu'nu (11 baskı), **Ana Yazım Kılavuzu**'nu ve Dil Derneği'nin **Yazım Kılavuzu**'nu örnek alırlar.

Bu arada Azerbeycan yetkilisinin açıklamaları üzerinde de durmak gerekiyor. Azerbeycan Türkçesi'nin yazımında, düzeltme ve kesme iminin hiç kullanılmaması (mi) soru takısının sözcüğe bitişik yazılması ilke olarak benimsenmiş, sözcüklerin yazımında da ses laboratuvarlarındaki aygıtlardan Hazırlık süresinin kısa olmasına karşın Sürekli Türk Dili Kurultayı bu özetlemeye çalıştığım tavsiye kararlarıyla önemli bir işlevi yerine getirecektir. Ortak abece, yazı dili ve yazım konusundaki bu tavsiye kararları Türk cumhuriyetlerindeki bilim adamları için yol gösterici, uyarıcı niteliktedir.

Kurultay'ın açış konuşmasında Kültür Bakanı Sayın Fikri Sağlar'ın Dil ve Tarih Kurumlarını Atatürk'ün vasiyetine uygun olarak eski yapısına kavuşturacaklarını söylemesi, Atatürkçüleri sevindirirken, bugünkü durumdan memnun olanların tedirgin almasına yol açtı.

Sürekli Türk Dili Kurultayının hazırlanmasında emeği geçenlere, başta Kültür Bakanı Sayın Fikri Sağlar'a, Sayın Prof. Dr. emre Kongar'a, Sayın Prof. Dr. Mustafa Canpolat'a, Yayımlar Dairesi Başkanı Sayın Ayla Kutlu'ya ve Kültür Bakanlığı'nın öbür çalışanlarına ve Kurultaya katılan Türkiyeli, Azerbeycanlı, Kazakistanlı, Başkırdistanlı, Özbekistanlı, Kırgizistanlı... bilim adamları ile uzmanlara en içten duygularla teşekkür etmek istiyorum.

BANDIRMA'DA KİBELE ÇALIŞMALARI ve TİYATROCULAR

Nursen KARAS

İstanbul'da 8 Martta polisin taşlı sopalı kalıtımıyla kadınlara günleri gösterilirken, Bandırma'da Dünya Kadınlar Günü, 2 Mart'ta el işleri ve fotoğraf sergilerinin açılması, Dr. Servet Sıtkı Arat'ın "Kadın ve Çocuk" konulu dia gösterisi, ödüllü filmlerin gösterimi, oyuncularıyla söyleşiler, Ayla Akbal, Jale Candan, Erendüz Atasü'nün katıldığı "Türkiye'de Kadın Hakları"nı konu alan açık oturum, Erhan Bener, Gülten Dayıoğlu, Ayla Kutlu, Zeynep Ankara'nın katıldığı imza-söyleşiler, Nursen Karas Ak'ın "Kadın-erkek ayrımı" konulu konuşması ve **Bandırma Belediyesi Oyuncuları**'nın Oğuz Atay'ın "Oyunlarla Yaşayanlar" adlı oyununu sahnelemesiyle 8 Marta kadar yoğun etkinliklerle kutlandı; ağaç dikimiyle sonlandı.

Ülkemizin, tanıdığımı sandığım bu yöresinde hiç "tanıdık bir şey"le karşılaşmadım demek yanlış olmasa gerekir. İl olmaya hazırlanan Bandırma'da dolaştığım yörelerde hiç bahçeli ev yoktu. İnsanlar çok katlı apartımanlarının bir örnek dairelerine çekilmişler, ağaçları, çiçekleri, kuşları, kedileri ve köpekleri -sanki hiç yoklarmışçasına- unutarak, telefonlu, televizyonlu ve bilgisayarlı yaşamlarını sürdürmeye dalmışlardı. Doğudan göçerek kent dışında yeni mahalleler kuranlarsa artık ne Doğulu, ne Batılı, hiç yeşilsiz, yoz beton görüntülerin içinde yaşama tutunmaya çalışıyorlardı. Onlar için **Kadınlar Günü** diye birşey olabilir miydi? Parti delegesi olan birine, karısının, Kültür Merkezi'ne gelerek "Kadın-Erkek Ayrımı" konulu konuşmayı dinlemesi önerimi kabul ettiremedim: "Dört çocuğa ben nasıl bakarım?" Yalnızca iki saat için bile bir erkek bunu göze alamıyordu. Kadınsa sonuçta o işi de kocasına yıkarak uyanmaya başlama sorumluluğundan kendisini sıyırıverdi: "O gelsin benim yerime!..."

100. yıl Mahallesi denilen bu yörenin tek tek konuştuğumuz insanlarından hiçbirini toplantıya getiremedik ama salon (konuşmanın sonuna doğru da olsa) dolmuştu. Tek sözcüğü kaçırmadan ilgi ve saygıyla dinleyen kadınlı erkekli kitle, söylenenlere de katılıyor gibiydi. Kadının hakları yönünden yaradılıştan günümüze geçirdiği evrelere topluca bir göz atıldı. Söz anaerkil dönem, ataerkilliğe geçişin nedenleri, Anadolu'nun Amazon kadınlarından İslamlığa kadarki toplumsal koşullardan başlayarak Orta Asya'dan gelen Türk boylarındaki kadınla, Arap kabilelerindeki kadını inceleyerek İslamlık sonrası Türk kadınının durumuna ve padişah fermanlarıyla feracelerin incelik-kalınlık derecelerinin saptanmasına, IV. Murat'ta sokağa çıkmalarının yasaklanmasına ve günümüze kadar geldi.

Kadın haftası kapsamında, 7 Mart Cumartesi ve 8 Mart Pazar günlerinde sahnelenen Oğuz Atay'ın **Oyunlarla Yaşayanlar**'ı ise genç oyuncuların tiyatro tutkusunu, oyun çıkarma direncini göstermesi yönünden ilginç, alkışa değerdi. Çünkü bu çocuklar yoktan varolmuşlar ve topluluklarını sürdürmek istiyorlar. Anadolu'da değil, büyük kentlerde bile ailelerin, çocuklarının tiyatroyla uğraşmasına henüz sıcak bakamadığı günümüzde bir adım atabilmişler, 1990 dan beri aralıklı da olsa temsiller veriyorlar: Attila Alpöge'nin **Çürük Elma**'sı Mahmut Yesarî'nin **Erkek Güzeli**'ni A. Çehov'un öykülerini, Özden Yağcı ve Funda Alabey'in **Meşguldü Şekspir Baba**'sını, Oğuz Atay'ın **Oyunlarla Yaşayanlar**'ını sahnelemişler; **Godot'u Beklerken**'i de hazırlamışlar. İlk elverişli durumda, belki Haziran'da "Bandırma Kuş Cenneti Kültür ve Tirizm Festivali" kapsamında oynayacaklar. Gençler sorunlarını "tüm amatör gruplar için genelde var olan sorunlar" olarak özetliyorlar. Yani birçok şey yok. Dekor, kostüm işini bile kendileri, sıfır ödenekle çözümlüyorlar; tiyatroyla ilgili yayınları, oyun kitaplarını bulmak da ayrı sorun. Bandırma Kaymakamlığı ve Belediyesinin, gençlerin çabalarına olumlu bir yaklaşımı var; salonun kendilerine verilmesini, ısıtılması için kömürü sağlıyorlar da, olumlu yaklaşım, **Atatürk Kültür Merkezi** yönetiminde biraz aksıyor. Çok yönlü kültürel etkinliklere yetecek özellikte yapılmış olan bina, eski Belediye Başkanlığı döneminde **Kültür Eğitim Vakfı**'na devredilmiş, özerk bir yönetimi var. Yönetimin gençlerle iletişiminde kopuluklar yaşanıyor. Şöyle ki, birgün çalışmaya geldiklerinde anahtarları salon kapısını açmayabiliyor; Kilit değiştirilmiştir. Tam üç kere. Açıklaması: Koltuklar yıpranıyor (muş) !..Çocuklar bu tutumu biryerlere oturtamamış gibiler; kırgınlıkla, umutsuzlukla anlatıyorlar. İstenmediklerini duyumsadıkları ortamda barınma güçlüğü içindeler; nerde ne aksilikle bağlanacaklarını bilemiyorlar. Örnekse: **Kadın Haftası** için **Kültür Merkezi**'ne kömür verilmiş, cumartesi günü tiyatro izlemeye gelenler soğuktan oturamamışlar, evlerine dönmüşler. Pazar günü de konuşma salonu soğuktu, tüpgaz sobasıyla ısıtılmaya çalışıldı. Gençlerin oyun salonlarında değil de, **Kültür Merkezi**'nin salonlarında toplanarak, şans oyunları yerine sahne oyunları oynamalarını zararlı bulanlar mı var? Var-

GÜNLERCE

Sayrılar için de yaşanıyor
Yoksun dünyamızda

Manav sergisini açıyor
Tozunu alıyor meyvaların

Erler tatil günlerinde
Postaneleri basıyorlar

Öğrenciler sınavda
Özenle siliyorlar yanlışları

Kral Midas'ı anımsamıyor
Altınlar içindeki kadın

Hava kar / arıyor ardından
Günlerce bir şiirin mutluluğu.

Hasan AKARSU

Adil SALİH

sa, yönetimini ele geçirdikleri bu yapının amacı nedir? Devletin milyonlarca lirası buraya neden harcandı? Tiyatroyu başarısız kılıp da o salonlarda başka tür çalışmalar mı düzenleyecekler?

Toplumsallaşmanın, dünya kültüründen örnekleri tanıyıp tanıtmanın ilk ve en kolay basamağı olan Halkevleri kapatıldıktan sonra düşülen boşluğu doldurmak için hiçbirşey yapılmadı. Güzelim kitaplıklar halk okuma odası olarak bile korunmayıp haraç mezat satıldı. Eğitim Enstitüleri ile Halkevleri yoz ve yobaz düşüncelerle tar-ü mar edilmiş olmasaydı, bu kurumlar bugüne kadar kimleri, nasıl aydınlatarak onları, gelecek kuşaklarıyla birlikte topluma kazandırmış olabilirdi.

Jeofizik Mühendisi Uğur Kocabıyık, Kemal Çinte, Aliye Kolatan, Şefkat Soydaner, Selma Erol, Gökhan Sevker, Hakan Ulusagüven, Emir Uygun, Ogün Can, Arzu Ünal; Ali Tümer, Kırdagül Güngör'den oluşan topluluk bu ilkbaharda bazılarının askere, bazılarının çalışmaya gitmesiyle küçülecek. Kalanlar tiyatroyu yaşatabilecekler mi? Söz buraya geldiğinde, 7 Mart günü Bandırma'dan geçerken dertlerini dinleyen Kültür Bakanı Sayın Fikri Sağlar'dan çok şey bekledikleri anlaşılıyor.

Bandırmalı kadınlar bir partinin adıyla biraraya gelmiş de olsalar çalışmalarını particilik düşüncesinin üstünde tutuyorlar; Bandırma'da kadınlar eliyle çok şeyin değiştirilip düzeltilebileceğine inanıyorlar. Bütün kadınlara, gençlere, çocuklara, erkeklere, bütün Bandırmalılara sesleniyorlar; işbirliğine çağırıyorlar. Varmak istedikleri nokta: Doğanın ve insanın bozularak değişmesini durdurmak, kötüye giden gelişmeleri iyi yöne çevirmek. Çalışmalarına Manyas'daki **Kuş Cenneti Milli Parkı**'nın yokoluşunu durdurma çabalarıyla başlamışlar. **Kuş Cenneti**'ne adını 1 Nisan 1938 de karısı Leonore Kosswig'le balık avlamaya giden İ. Ü. Fen Fakültesi Zooloji ve Hidrobiyoloji Araştırma enstitüsü Müdürü Curt Kosswig koymuş. Kosswig yazılarıyla yöreyi tüm dünyaya tanıtarak 1952 de bir istasyon kurulmasını, içinde bir bekçi bulundurulmasını sağlamış. Binbir türlü kurt, kuş, yabanıl otlar, çiçekler, ağaçlar, balıklar cümbüş içinde yaşayıp giderken, 15 Mart 1976 da, **Kuş Cenneti Milli Parkı**, Avrupa Konseyinin A sınıfı diplomasını kazanmış. Diploma 1981 ve 1986 da yinelenmiş ancak şimdilerde geri alınması sözkonusu. Göle akan derelerin taşıdığı fabrika atıkları gölü zehirliyor; açılan sulama kanalları da "göl düzeyindeki doğal ritmik dengeyi" bozuyor.[1] **Bandırma Kuş Cenneti Kültür ve Turizm Festivali** kapsamındaki sempozyumda alınan karar gereği Sığırcı Deresi'ne yapılan arıtma düzeni yetersiz ancak katı atıkları engelliyor, kimyasal atıklarla göl gün be gün zehirlenmekte. Göle akan öbür üç deredeyse hiçbir düzenleme yok. **Kuş Cenneti Milli Parkı** yaşatılmak isteniyorsa, Sığırcı Deresi ve Kocaçay'dan gelen katı ve kimyasal atıkların derhal durdurulması gerekiyor.

Bandırma'daki bir avuç incecik, gencecik kadın, yokoluşları durdurarak, iyi, güzel ve yararlıları varetmeye çalışıyorlar. Bağlı oldukları partinin kadın kolunda kayıtlı üye sayısı: 60. Bu 60 kişiden 15'i her işe yetişmeye çalışıyor. Koca Bandırma'ya 15 gönüllü!.. Kırsal kesim kadınını sağlık sorunlarında aydınlatmaktan, yuvadaki kimsesiz, özürlü, çocuklara anneliğe, kadın haftaları düzenlemekten fidanlar dikip yetiştirmeye kadar.

Bandırmalı kadınları, **Kadın Haftası**'ndan sonra İstanbul'a döndüğümde, bana gösterdikleri, kent içindeki bir ağaca benzettim. Çınarın kabukları arasından fışkırmış bir incir ağacı. Çınar çınarlığını sürdürüyor, incir de incirliğini yaşıyor. İkisi birlikte, bir doğa harikası. Kadınlar bu güzelliğe bir ad da bulmuşlar: Kibele. Üretkenliği, sevgiyi, korumayı ve mucizeyi simgelediği için onu, isteyenlerin Sibel de diyebileceği, kendilerinden biri sayıyorlar ve korumaya alınması için girişimde bulunmak üzereler. Kibele ve çevresine şöyle bir bakınınca, koca koca çınarların, su ve hava hakları nasıl yoksayılarak taşla, betonla boğazlandığına şaşmamak elde değil. O meydanlık ne güzel yemyeşil bir park olabilirdi. Çini taşlarının yerine aralıklı kayrak taşları döşenmiş, çiçekli bir çimenlik, çınarların altına konacak kanepeler de kitap okuyup dinlenilebilecek gölgelikler... Gönül diler, bir yabancı ağacı bağrından filizlendirerek yaşatan çınar ağacına Kibele adını veren ve onu kendilerine simge alan Bandırmalı kadınlar Bandırma'ya, Kibele'nin doğaya olduğu kadar yararlı olabilsinler.

(1) Ana Britannica

BİRAZ HOŞGÖRÜ

A. Pelin ŞAHİN

Uzun bir süredir gerek yayın organlarında gerekse panel ve söyleşilerde Türk sinemasının duraklama dönemine girdiği konuşuluyor. Biz izleyiciler de dinleyip hak veriyoruz. Hak vermesine veriyoruz da üzerimize düşeni yapıyor muyuz ya da en azından bu konu üzerinde düşünüyor muyuz? Orası biraz meçhul...

Salon bulabilen filmlerimizi gidip izlemek gibi bize düşen küçük görevleri yerine getirmenin yanısıra, bence "biraz hoşgörü" en iyi çözüm olacaktır. Vasat Amerikan filmlerinin bile bu kadar izleyici topladığı gözönüne alınırsa, biz izleyicilerde hoşgörü fazlasıyla varmış gibi görünmektedir. Ama, kanımca asıl sorun burada yatmaktadır. Hoşgörü sadece yabancı filmler için kullanılmaktadır. Vasat, hatta vasatın altındaki yabancı filmlerin piyasadaki payının bu kadar çok olması düşündürücüdür.

Eski melodram tipi Türk filmlerinden bıktığımızı, artık modalarının geçtiği söylenirken sinemamızdaki yeni denemelere hoşgörüsüz yaklaşım, önyargı niye? Birtakım teknik aksaklıkların, olanaksızlıkların hepimiz farkındayız Ancak bu tip sorunların giderilmesi, yeni türlerin denenmesi ve iyi sonuçlar alınması deneme-yanılma yoluyla gerçekleşecektir. Bizler bu filmleri seyrederek destek verirsek, sinemacılarımız da bizlere daha iyilerini ulaştırabilmek için, her geçen gün artan bir çabayla çalışacaklardır.

Sinemamızda yeni denemeler yapılmadığını söylemek yanlış olacaktır. İlk anda aklıma gelenler: **Ahh Belinda, Med-Cezir Manzaraları, Film Bitti, Herşeye Rağmen, Gizli** Yüz gibi filmlerdir. Acaba ne kadar izleycisi oldu? Ya da izleyenlerin ne kadarı anlamak için çaba gösterdi? **"Ahh Belinda"**da hayal ile gerçek arasındaki geçişler, **"Med-Cezir Manzaraları"**nda büyük bir tutkunun yanısıra insan doğasının değişkenliği, **"Filim Bitti"**de toplumun bize yüklediği davranışlardan sıyrılamayıp, itiraf etmekten çekindiğimiz için elimizde olanı da kaybetmemiz gibi aslında her insanın yaşadığı, ama Türk sineması için yeni konular başarıyla işlenmiştir. Bu filmleri yabancı filmlerin pek çoğuyla kıyaslamaya bile gönlüm elvermiyor. Ancak, izlenme oranına bakacak olursak Amerikan filmlerinin baskınlığı üzücüdür.

Aynı hassas durum TV. dizileri ya da filmleri için de geçerlidir. Neredeyse, sayamayacağımız kadar çok yabancı dizi hepimizi ekran karşısına hapsediyor. Büyük bir hoşgörüyle izlediğimiz yetmiyormuş gibi kimi diziler aile hayatımızı, dostlarımızla ilişkilerimizi bile etkiliyor. Günlük programımıza göre işlerimizi düzene sokacağımız yerde dizilere göre yaşıyoruz. Bizleri ekran başına bu derece tutkuyla bağlayan dizilerin kaçı yerli yapım? Yerli yapım derken kaliteli, yeni denemeleri kastediyorum. Yoksa saçma sapan mimiklerle, yapısal eksikliklere güldüren ya da duygu sömürüsü yapıp ağlatan dizileri saymıyorum bile. Geçenlerde kaybettiğimiz usta Okan Uysaler'in **"Gecenin Öteki Yüzü", "Geçmiş Bahar Mimozaları", "Issızlığın Ortası"** gibi çalışmaların düzeyi ekrandaki kaç yabancı dizide görülebilir? **"Gecenin öteki Yüzü"**nde anlatımın sadeliği, oyuncuların içimize işleyen ifadeleri, **"Geçmiş Bahar Mimozaları"**da bütün iyi özelliklerinin yanısıra artık Türkiye'nin sadece kırsal kesimden ibaret olmadığının yine abartısız bir anlatımla vurgulanışı, **"Issızlığın Ortası"**nda ise bir insanın içindeki o büyük, ezici boşluğunu, yalnızlığın iliklerimize varana dek hissettirilmesi ve bir süre sonra dizinin içine girerek o insana sarılarak yalnızlığını unutturma ve onu sonunda ısıtabilme isteği yaratması kanımca kolay unutulabilecek denemeler değildir. Dizileri sadece Okan Uysaler ustanın çalışmalarıyla sınırlamak yanlış olur. Bunlar dışında pek çok ustanın kaliteli denemeleri de vardır.

Elbette dünya sinemalarını, dizilerini izleyeceğiz ve beğeneceğiz. Ama ben diyorum ki bu filmlere gösterdiğimiz ilgiyi kendi sinemamıza da gösterelim. Gösterelim ki durgunluk atlatılsın, güzel filmler çoğalsın. En önemlisi "halk bunu istiyor" diyerek piyasa filmlerine para yatıranlara ve çekenlere halkın güzel çalışmaları istediğini ve hep destek vereceğini kanıtlayalım.

ÖYKÜLERİM: "KARANLIKTA GEÇEN GEMİLER!"

Necati MERT

Öyle anlar olur, insan ruhlanır, zihnen aydınlanır, nüanslar yakalar, virajlar alır yahut bulutlanır, çözülür, yağar yahut da baştan başa felaket kesilir. İnsanda iklimin değiştiği bu anlar, öykünün de tohum almaya en müsait anlarıdır. Bir olay, bir insan, bir söz, bir duruş, hatta iş, oluş ve hareket türüne sokulamayacak bir aleladelik, mesela "bir yaprağın düşüşü" bile bize böyle bir an'ı bağışlayıverir. Öykücü, işte herkesin bildiği, ancak yaşayıp geçtiği, sadece çok azını, o da : "anladım-duygulandım-sevindim" gibi telgraf cümleleriyle dile getirdiği böyle anları kendi hallerinden alıp başkalarıyla da cidden paylaşılabilir bir ifadeye kavuşturan insandır.

Bunu ben ne kadar beceriyorum?..

Başlangıçta, "Gramofonlar, Radyolar, Teypler"i oluşturan öyküleri yazdığım yıllarda, yani 1972'den ta 76'ya, 77'ye kadar, hayatta gördüklerim görmek istediklerimle sınırlıydı hep. Görmek istediklerim de bir büyük düşünceyle. Her büyük düşünce için olduğu kadar bu düşüncenin de lüzumuna hâlâ, hatta her zamankinden çok "asıl şimdi" inanıyorum ben de. Fakat o yıllarda, "sınıfsallık" taşıyan ve "düşünce"yi bütünüyle doğrulayan noktalarda, sadece buralarda öykü arıyordum; bunu bulmak, hele iyi bildiğim hayatlar arasında bunu bulmak de ne kolay, ne de bol oluyordu. Bulup yazdıklarım hep güzel ve doğru öyküler oldu sanıyorum; ama bağlanışım, miktarınca olsaydı eğer, ancak ve ancak hayatın kendisiyle doğrulanabilir güzel öykülerim de olurdu.

Benim, hayatın "sınıfsal" olmayan alanlarını da öykülenmeye değer buluşum, "Gramofonlar..."daki kimi öykülerimde görülse de, asıl onlardan sonradır. 1980'den beri hayata onun kazandırdığı görgü ile bakıyorum. Bu yüzden öyküyü olayı ile, insanı ile, mesajı ile bir "blok" hayalinde arayışlarım geçmişte kaldı. Artık bir olay, bir insan, bir söz... yani hayatın "blok dışı" halleri bir başlarına öykü başına oturtabiliyorlar beni. Bir başlarına kalmıyorlar elbette. Belki o olay, o insan, o söz... de önüme kendiliğinden çıkmıyordur da, ben o an içinde bulunduğum haletiruhiye ile onlardan etkileniyor, ama onların kendiliklerinden çıktıklarını sanıyor olmalıyım. Doğrusu galiba budur, ya da buna yakın bir yerdedir. Yani? Bana öyle geliyor ki o "şey"in şeylerin içinden seçilişi de tatminin en çok onunla olunulacağına inanıldığındandır.

Önceleri, öyküyü hayatta "blok" halinde aradığım yıllar, bir öyküden önce onun basbayağı şemasını çizip: "Şurası hal, şurası geçmiş, şurası gelecek" deyişimi, kişileri, anıları, çağrışımları, olayları, benzeşme, zıtlık, simge ya da kimi anahtar sözcük veya durumları ilgili bölümlere dengeli dengeli yerleştirişimi, sonra da şemasına baka baka ve paragraf paragraf planını çıkarışımı hatırlıyorum şimdi. Sanıyorum, "sınıfsallık"ın ve "düşünce"nin bütünüyle doğrulandığ hayat bloklarında öykü arayan biri için öykü öncesi böyle bir hazırlık şarttır. Zira bilinir ki hayat, öyküyü "blok" halinde barındırıdığında bile bir öykü düzeninden mahrumdur. İşte bu yol bir ön çalışmayla, hayatın mahrum olduğu, öyküden var edilmek istenmiştir.

İnsancıl'ın Ağustos 1991 sayısında yayımlanmış bir öyküm var: "Geceye Uçurulan Güvercinler" kimi yanlarımı evde kalmış bulmamdan olmalı, "Evde kalmışlık" zaman zaman çalıştığım konulardandır. Hatırlıyorum bu öyküde de "değer verilir durumu olmamasına karşın kendini değerli tutmuş" bir kadın aracılığıyla yine bu konu işlenecekti. Oysa öyküye bakıyorum: Öyküde, kadınla aynı durumda bir de adam var ve bu iki insan birbirlerine çok yakın ve denk her bakımdan eş oldukları halde yaşarlarken birbirlerinden uzak tutulup fakat musalla taşında yan yana getirilmişler; böylece "muâşaka"ya dönüşmemiş bu aşkın kahramanları tasavvufla da içiçe edilmişler. Adamın öyküye alınışı, belli ki öykünün monologlaşma tehlikesi taşımasındandır. Ancak başlangıçta bu böyle olsa bile adam bu "hizmet"le sınırlı tutulmamış, kendi bekâr kalmışlığı ve kadınınkinden çok farklı kendi "boşalım"ı ile kadın kadar da sahici kılınmıştır. Öykünün öteki özellikleri, örneğin doğrudan doğruya tasavvuftan alınmış "gonca" (halvet, yalnızlık ve "açılmış gül" can sırrını ifşa etme) ve yine tasavvuf terbiyesinden geçirilmiş "gece", "güvercin", "beyazlık",

"fotoğraf" gibi semboller, kahramanlara hal ve kişiliklerine uygun verilmiş adlar, çağrışımlara açık kullanılmış kimi fiiller: gelmek, çekmek vb. hep, bekâr kalmış bu iki insandaki potansiyel aşk, bir öyküde ve neredeyse sahiplerinden bile gizli kalsın içindir.

Konusu, teması, kahramanları, anlatımı ve mesajı, hatta iki farklı kültür iki farklı görgü ve iki farklı anlatıma dair gizli veya açık yan düşünceleri ile bu öykünün hiç kusursuz bir bütünlüğü vardır; buna inancım tamdır. Hem de bu öykü, Gönen Belediyesi'nce düzenlenen 2. Ömer Seyfettin Öykü Yarışması'nda hiçbir ödüle layık görülmediği halde tamdır. Niyetim ödüle, ödül jürisine ve umulur ki öyküleriyle kusursuzluğun da ötelerine geçmiş olan rakiplerime dokundurmak değil; sadece şu: Yazılmasına henüz konusu ve kahramanları bile kesinleşmeden başlanmış bir öykünün "kusursuz bir bütünlük"ünden nasıl söz edilebilir? Edilir! Çünkü öykü, kâğıt başında yazılır; kâğıttan önce değil. Kâğıt, bir öyküde bulunabilecek her şeyin kâh katılıp kâh çıkırtıldığı, ileri geri edildiği, seçmeye, kıyaslamaya, oranlamaya alındığı, sıraya, düzene, kompozisyona sokulduğu, neticede özel bir dile ve anlama kavuşturulduğu bir yerdir. Kâğıt, bir yazar için tual hükmündedir; nasıl ki bir ressam da tualde daha önce boyamış olduğunu boyuna siler, kazır, değiştirir, sonra tekrar boyar. Yoksa kâğıt, tamamlanmış bir öykünün okunduğu bir ses bandı değildir. Pardon! Bu, benim için böyle değildir; şöyle böyle bir on yıl var ki ressam çalışmasıyla yazıyorum.

"Geceye Uçurulan Güvercinler" için alınmış özel notlarla bunun son müsveddesi önümdeler şimdi. Notlara bakıyorum: Kimi alıntı peş peşe paragraflar, cümleler, sözcükler. İlki tiyatro ve sinema oyuncusu Serap Aksoy'la ilgili olup şöyle: "Bakışlarında, sözcüklerinde, sigarasından soluduğu dumanda hep bir serçe tedirginliği." Devamında, Serap Aksoy'un kendini bizzat tanıtışı da şöyle: "Ben zaten hep gözlük kullanırım. Gözlüklerin arkasında rahat ediyorum. İnsanlarla bir tül perdenin arkasından temasa başlarım." Hemen bitişiğinde de bir tarihli not: "Nokta, 5 Kasım 1989."

Beşir Ayvazoğlu'nun "Geçmişi Yeniden Kurmak" adlı kitabından, oradaki "Nergis Niçin Mahmurdur?" ile "Gülün Güzel Tarihi" başlıklı yazılarından epeyce alıntı var; biri şu: "Çıplak gözün gördüğü anlaşılmaz yapının... ardındaki armoniyi görebilmek için san'atkârın çıplak gözden farklı bir görme vasıtasına ihtiyacı vardı... Eşyaya ancak Nâilî'nin dediği gibi "mestâne' bir nazar atfedip..."; bir diğeri: "Tevhid inancının en aşırı yorumu olan 'Vahdet'-i vücûd doktrini, temâşa eden süje'yi ortadan kaldırıyor, sâdece temâşa edilenin var olduğunu söylüyordu."; bir de yine kitaptan alınmış bir Yunus dizesi: "Senin ile bakayın seni göreyin Mevlâ."

Sonra Yusuf Atılgan'dan, "Anayurt Oteli"nden alıntılar: "kollarını yorganının altına çekti", "bir düşte uzun uzun gelirken", "bulutlar kabarmak".

Peter Handke'den, "Solak Kadın"dan bir cümlenin öznesi: "dalmış görünen... ama düşüncelerinin onu sürüklediği yere gitmiş gibi duran kadın".

Notlar bu kadar değil elbette; ancak bunlar, bakışıma doğrudan disiplin getirmiş ve bende hızlı çağrışımlar uyandırmış olanlardır; o kadar ki kendisi daha ortada yokken öykünün kimi cümle ve sözcük öbeklerini notlar arasına neredeyse harfi harfine düşmüşüm: "vücudunun sabırsızlığından döl/çocuk tutup gebe kalamayacak yaşta", "her şeyi apaçık anlatıp hayatı helmeleştirmek", "Sanki dünyaya gelip fotoğraf aldırmış, gözlerini kapayınca da fotoğrafından çekilmişti", "yağmurdan, rüzgârdan, hiçbir şeyden sıkılmayan, hiçbir şeyle de sevinmeyen, ama oturuşuyla yine de bir şey beklermiş, sevineceği bir şey olacakmış gibi görünen". Öykünün kimi yerleri ise alıntılara çağrışımdan daha yakın: "bir eli yorganının altında", "bir düş gelişiyle", "bulutların kabardığı bir yere", "hayatı hiç inişsiz çıkışsız olduğu halde, duygu ve düşüncelerinin onu sürüklediği yere kadar sanki gitmiş, nihayet karar kıldığı o yerde de dilediği her şeyi sanki gerçekleştirmiş birinin görmüşlük duygusu içindeydi."

Notların arasında taşıdıkları imge değerleri ile seçilmiş ve oldukça da kullanılmış olanlar da var: Sisli, vakitsiz ölüm, uyandırmak, bir çeşit aydınlanış, aşılmaz (bir duvar). Ama bunların arasında ne işleri olduklarını anlayamadığım, hani olur mu olur, bir başka öykü için düşünüldükleri halde buraya yanlışlıkla alındıklarına hemen hemen inandığım notlar da var; biri şu cümle: "Eğer birini gerçekten seversen ona bedeninizi, ruhunuzu ve aklınızı verirsiniz. Eğer ilişkinizde bunlar yoksa bunu aşk diyemezsiniz." (Xaviera Hollander, Patroniçe); ötekiler de şu iki sözcük: hayıt, mafrak.

Dediklerimden "Geceye Uçurulan Güvercinler"in bu notlardan ibaret "tırnak dışı" bir şey olduğu anlaşılmıyordur inşallah! Çünkü bu notlar, onun daktilo aşamasına bile açıklamaya yetmezler. Nitekim, son müsveddesine bakıyorum: Öykünün adı hep 'güvercin'li kalsa da bu "güvercinler"; "gece uçan" olmuş, "gece uçurulan" olmuş, "gece uyandırılmış" olmuş, en sonunda da "geceye uçurulan"; ayrıca bu müsveddede bile tam 108 sözcük üzerinde oynanılmış, bir paragraf da çıkartılmış. Diyeceğim: öykü, notlardan tamamen kurtulduğunda bile tamamlanmış değildir; tamlığını "bana ait" bir yerde, uyumunu "benimle", daima olduğu gibi yine arıyordur. Arayış, bu öykü için, sonunda tarih var, 1 Mart 1990'da bitmiş. Ama 5 Kasım 1989'da Serap Aksoy'la mı başlamıştır? Sanmıyorum! Baki Süha Ediboğlu'yla, "Karanlıkta Geçen Gemiler"le başlamıştır belki: "Sen karanlıkta bazı geceler/Dalgalarını sahilime vura vura/Yanımdan geçen ışık yüklü bir gemi/Ben hoyrat ve serseri." Belki daha da eskidedir yollara düşüş! Hatta bana öyle geliyor ki ben, "Geceye Uçurulan Güvercinler" ve öteki öykülerim hep yaşıtızdır, aynı "tevellüt"lüyüzdür.

Öyküler bizimle doğar, büyür, yetişir; gün olur yazılır, dosyalanır, bir kenara kaldırılır; yine gün olur, fırsat düşer, bir yerde yayımlanır. İnanılır ki kusursuzdurlar, bir "dil", bir "işaret", bir "anlam" ikram etmektedirler. Işık yüklüdürler. Ne ki onlar "karanlıkta geçen gemiler"dir de! Dalgalarını sahile vura vura geçip giderler.

GÜNER SOYDEMİR: "FOTOĞRAFLARIM HERKES İÇİN..."

A.Pelin ŞAHİN - Zerrin Taşpınar ŞAHİN

Kaçgun döneminde içi sönmüş... mıymıntı insanlarla yaşıyoruz. Koşullar n'olursa olsun mıymıntılığı sevmiyorum. Mıymıntı insanları sevmiyorum... Güner Soydemir, kaçgun döneminin mıymıntılı insanları arasında heyecan dolu... İç dünyası canlı... kıpır kıpır bir genç insan... Güner Soydemir'de sevdiğim ilk nokta bu oldu... Daha sonra fotoğraftan konuştuk. insanın annesini... sevgilisini unuttuğu kaçgun döneminde Soydemir, "fotoğraflarım sevgilim için... annem için" diyebilen yürekli bir insan... Ankara'da bir akşamüstü fotoraflarına bakarken heyecanlandım... hayallerim genişledi... Çağrışım çizgilerim ufuktan ufuğa gitti...

Sanatın güzelliğini yaşadığımız o gece için Soydemir'e teşekkür ederim.

Cengiz GÜNDOĞDU

- Zerrin Taşpınar Şahin- **"Sanat, doğa-toplum-birey gerçekliğinin duygu ve imgelerle estetik bir biçimde yeniden düzenlenip yaratılmasıdır." tanımından yola çıkarsak fotoğraf çekmek sizce bir sanat mıdır? Sanatsa, yeniden düzenlenip yaratılma nasıl gerçekleştirilir?**

- Evet, fotoğrafçılık bir sanattır. Ancak bu konuda bir soru akla gelebilir: fotoğraf, mekanik araçların yardımıyla elde edilen bir üründür ve bu mekanik araçlar zaten estetik olan bir manzarayı ya da bir portreyi olduğu gibi kâğıda geçirdiğinde ortaya çıkan ürünün bir sanat eseri olup olmadığı kuşkusu doğar. Bu kuşkuyu giderecek olan sanatçıdır. Sanatçının görme ve algılama gücü, duygu ve düşünce yükü, teknik ve bilgi birikimi en iyi şekilde değerlendirildiğinde, sanatçının gücü makinanın belgeleme işlevini aşar ve bu mekanik araç ressamın fırçası, heykeltaraşın spatulası ya da yazarın kalemi gibi salt bir araç halini alır. İşte bu noktada devreye giren sanatçının yorum gücü, yeteneği, araştırmacı ve aktarımcı kişiliğidir.

Bunlarla ortaya koyduğu ürün de sanat olmalıdır. Sorunun ikinci kısmına gelince: Bu, sanat gücüyle müdahale ederek gerçekleşir. Bu müdahalenin salt nesnel olması gerekmez. Anları beklemek, açılara girmek tasarlanan yorumu sağlayabilir. Bununla birlikte araç kullanarak da müdahale edilebilir. Örneğin çeşitli filtreler, yapay ışık, kurgular ve tasarımlar gibi. Bu yolla elde edilen ürün bir yorumdan geçmiştir ve kaynağından farklılaşmıştır. Yeniden düzenleme ve yaratma işte bu farkla gerçekleşir.

- Zerrin Taşpınar Şahin- **Neden fotoğraf?**

- Yaklaşık 10-15 yıl önce gittiğim bir fotoğraf sergisindeki eserlerle kafamda oluşan soru ve tartışmalar fotoğrafla aramızda sıcak bir ilişki başlattı ve fotoğrafın çarpıcı görsel anlatım gücü beni etkiledi.

- Zerrin Taşpınar Şahin- **Sizce geleceğin sanatı nasıl olmalıdır?**

- Bunu şimdiden kestirmek güç, ama dün ve bugün olduğu gibi gelecekte de sanat, günün toplumsal, siyasal ve teknolojik koşullarıyla bağlantılı, günün sorunlarıyla ilintili ve o zamanın da geleceğine yönelik, yani çağdaş olmalı.

- Zerrin Taşpınar Şahin- **Edebiyata ilgi duyuyor musunuz? Kendinizi okur olarak nasıl değerlendirirsiniz (iyi, orta, kötü). Yeterince okumuyorsanız nedeni ne olabilir? Son okuduğunuz kitap nedir?**

- Edebiyata ilgi duyuyorum ancak iyi bir edebiyat okuyucusu sayılmam. Bunun sebebi, ilgimin edebi eserlerden daha çok kuramsal eserlere yönelik olması. Daha çok sanat ve sanat tarihi ağırlıklı kitapları okumayı yeğliyorum. Halen okumakta olduğum kitapsa Paul Klee'nin "Çağdaş Sanat"ı.

- Zerrin Taşpınar Şahin- **Fotoğrafta şiirsellik nedir?**

- Fotoğrafta şiirsellik, kişinin içinde yaşadığı dış gerçekliğin doğasında var olan duygunun heyecanla yoğrulup imgelerinin duygu yoğunluğu arttırılarak insancıllaştırılması diyebilirim. Herhalde diğer sanatlarda da durum buna benzerdir.

Zerrin Taşpınar Şahin- Fotoğraf akıp giden yaşamı bir yerde durdurmak gibi geliyor bana. Sizce fotoğraf bir anı yakalamak mıdır?

- Evet, fotoğraf bir anlamda akıp giden hayatı durdurmaktır. Bu, temelde diğer sanat dallarında da böyledir. Ancak anları yakalamak yanında yepyeni anlar da oluşturmak söz konusudur. Örneğin tasarladığınız bir şeyi fotoğraf ile gerçekleştirebilmek için o anın gelmesini beklemek yerine, bütünüyle kendi anınızı yaratabilirsiniz.

- Zerrin Taşpınar Şahin: **Fotoğrafın çoğaltılabilmesi, fotoğrafçıdan sonra bile yeniden üretilebilmesi sanat değerini etkiler mi?**

- Zerrin Taşpınar Şahin: **Fotoğrafın çoğaltılabilmesi, fotoğrafçıdan sonra bile yeniden üretilebilmesi sanat değerini etkiler mi?**

- Fotoğrafın çoğaltılabilmesi onun sanat değerini değil, sadece "ünik" olma özelliğini yitirmesine neden olur. Bu özellik ise hiçbir zaman bir eserin sanat değerini arttırmaz, olsa olsa maddi değerini arttırır.

- Hayır, nesnelerden kaçmıyorum. Bu, en iyi boyayı, en uygun ağacı seçmekten farklı değil. Bugünkü tasarılarımın anlatım biçimi bu. İleride daha nesnel olana da yönelebilirim.

- Zerrin Taşpınar Şahin- **Sizce sanatta yenilik nedir?**

BENİMKİSİ DE

aklını kullanan çağın akılsızlığı
çırpınır salıncakta. gözlerde matem havası
eserken
sevgilimi sildim haritadan
scut patriot vs. inde petrol
boru hattını da döşedim
kalbimin
insanlığın gömütlüğüne giden yoldu
aklını kullanan çağın akılsızlığı

gözlerimin matem havasına sığınak yaptım
üstelik
sevgilimi de sildim haritadan

aklını kullanan çağın akılsızlığı
nedense oturtulur başköşeye saraybeyazı renklerden
örülürken
çözülemeyen bulmaca kareleri
leblebi şeker mahiyetine yenen insan(cık)lar
"sus kimseler duymasın!" diyen korkulukları
kalbimin
üstelik sevgilimi de sildim haritadan
insanlığın gömütlüğüne giden yolda
aklını kullanan çağın akılsızlığı

benimkisi de...

Cemile ÇAKIR

Alaatin TOPÇU

- Sanatta yenilik, geçmişin bütün deneyimlerini taşıyarak, geleceğin de ipuçlarını veren farklı anlatım biçimleridir.

- Zerrin Taşpınar Şahin- **Sanat Tarihi ve Arkeoloji eğitiminin fotoğraflarınıza direkt etkisi nedir?**

- Bu eğitimi almak fotoğraflarımda doğrudan bir etki yaratmadı.

-Pelin Şahin- **Kompozisyonlarınızı kendiniz düzenliyorsunuz. Sonuç her zaman sizi memnun ediyor mu?**

- Genellikle memnun ediyor çünkü deklanşöre basmadan bazen saatlerce kompozisyon, renk ve tasarımla uğraşıyorum. Deklanşöre bastığımda hazır hale gelmiş oluyor. Resim ortaya çıkmadan ne olduğunu biliyorum yani sonuçtan memnun oluyorum.

-Pelin Şahin- **Çalışmalarınızda rastlantının payı nedir?**

- Rastlantının payı var ama fazla değil. Bazen buna memnun da oluyorum. Örneğin, dakikalarca bir elimde makine diğerinde küçük nesneleri tutarken elimdekiler kayıyor ve düşündüğüm görüntüde değişiklikler oluyor. Bazen bunu tercih edebiliyorum. Ama deneysel çalışmalarda rastlantının payı diğerlerine göre çok daha az tabii.

-Pelin Şahin- **Fotoğraflarınız kimin için (Kendiniz, toplum, sanat)?**

- Fotoğraflarım herkes için, sevgilim için, annem için, arkadaşlarım için, tanımadıklarım için, sanatla ilgili ilgisiz herkes için. Yani toplum için.

-Pelin Şahin- **Kendinizi modern sanat içinde nereye yerleştirirsiniz?**

- Bu soruyu yanıtlama zamanına henüz erişmedim. Biraz daha olgunlaşmak, belli basamakları aşmak, inşaatın kabasını tamamlamak aşamasındayım. Ana yine de basit olarak çağdaş-deneysel diyebilirim.

-Pelim Şahin- Sanatta ulaşmak istediğiniz nokta nedir?

- Daha önce de söylediğim aşamaları tamamlamak, gerek entellektüel gerek teknik gerekse algı, düşünce ve görme biçimini bulunduğum çağa ulaştırmak, geleceğin sinyallerini vermek istiyorum.

-Pelin Şahin- **Bir yazar ya da şair ile konuştuğumuzda, pek çoğu çalışmaları yayımlandığında artık kendilerinin olmaktan çıktığı hissine kapıldıklarını ve hatta bazen okumaya tahammülleri olmadığını söylüyorlar. Siz fotoğraflarınızı sergide ya da bir başkasının duvarında asılı olarak gördüğünüzde buna benzer şeyler hissediyor musunuz?**

- Hayır, aksine çok hoşuma gidiyor. Her ne kadar onlarla özdeşleşiyor, kendimden birer parça gibi hissediyorsam da birisinin odasında görmek hoşuma gidiyor. Duygularımı paylaştıklarını hissediyorum ve bu beni mutlu ediyor. Çünkü paylaşmaktan hoşlanıyorum.

"KAPISIZ" ŞAİR MUAMMER HACIOĞLU

İdris ATMACA

Yitirdiğimiz bir sanatçının ardından yazı yazmanın güçlüğünü şimdi daha iyi anlıyorum. Hele bu insan çok yakından tanıdığınız, etkilendiğiniz bir şairse neleri, nasıl yazacaksınız, yazdıklarınız onu ne kadar yansıtacak. Ben en doğru anlatım yolunu seçeceğim. O şiirleriyle anlatacak kendini.

1945 yılında/İstanbul'da doğmuşum/acılar öyle büyütmüş ki çocukluğumu/ister istemez şair olmuşum... Şairin 10 yapıtı vardı. Bütün yapıtlarını kendisi yayımlar, kendisi satardı. Şiir sergilerini açardı her yeni yapıtta. Sokaklarda, İstiklal Caddesi'nde, kahvelerde, meyhanelerde satardı. Son yapıtı **Mayın Tarlasında Açan Çiçek** 91 Eylül'ünde yayınlandı. Öteki yapıtları bir yıla kalmadan tükendi. Kimileri iki, üç baskı yaptı. Radyolarda yetmişli yıllarda sık - sık şiirleri okunurdu... **ölüm bu / gelir çatar birgün / gözlerdeki güneş / batar birgün...** Pekçok dergide, gazetede yayımlandı şiirleri. Soyut'ta, Yansıma'da. Şiir yarışmalarına katıldığını, ödüller aldığını duymadım... **güvenme sana verilen sandalyaya / çünkü ona oturanların / bütün yakınları yaslıdır / dikkat et büyük şair / çiviler pasiıdır...**

Bütün şiirlerini ezbere okuyan bir şairdi Hacıoğlu. Çok güzel bir sesi vardı. Okuduğu toplulukta gürültü varsa, şiirini okumaz öylece beklerdi, gürültü sürerse çeker giderdi. Hep ayakta okurdu. Şiirin her zaman ayakta okunması gerektiğini o öğretmiştir... **bana / karanlıkta bir şiir yaz / bembeyaz...** Yukarıdaki kapısız sözcüğü onundur. Benim, ikinci yapıtımın adını "kapısız" koyalım demişti. O da bu adla yapıt çıkarmadı. Eşinden ayrıldıktan sonra Beyoğlu'nun arka sokaklarında otellerde kalıyordu. Mehmet Kemal'e gönderdiği şiirlere bu adresleri ekliyordu. Şiirlerinde hep küçük insanlar vardı. Bütün çelişkileriyle, sorunları, sevinçleri, umutları, kederleriyle bizim insanlarımız. **... ağlayacak bekçi İsmail / kara bıyıkları / ve üniforması olmasa / gözlerinden benzin fışkıracak / kentin duvarlarına / ve bütün hıncıyla savurup / içinin yangınından ağızının kıyılarına / dalga dalga vuran alevi / İstanbul'u / çürümüş bir çınar gibi / yakacak...** Herzaman geçim sıkıntısıyla yüklüydü omuzları. O günü yaşardı. Günlük kazanır, günlük harcardı. Para onun için önemsizdi sanki. Hiçbir zaman varlıklı olmayı düşünmedi. Eline geçeni bölüşürdü hep. Ailesiyle yakın dostlarıyla. Çok önem verdiği dostluk kavramı, ona sahte çıkarcı dostlar da olabileceğini hiç mi hiç anımsatmadı. Bu sahte dostlardan kurtulamadı ya da kurtulmak istemedi kimbilir... **ben / akmayan çeşmelerin şairiyim / akan damların / acıları benim acılarımdır / sabahçı kahvelerinde uyuyan adamların...** Hacıoğlu şiir yazmadı. Şiiri yaşadı. Gözleri yaşarırdı güzel bir şiir okuduğunda, duyduğunda... **yürüyorum / gözlerimde anamın hasta yüzü buruş buruş / cebimde upuzun bir reçete / ve otuzbeş kuruş...** Umut dolu, sevgi dolu, baskısız, sömürüsüz, özgür bir yarını taşıdı yıllar yılı. **... ben bir kelepçeyim / yüzüm soğuk ve çirkin / bilekler geçiyor oyulmuş gözlerimden / ben bu bileklerde yaşıyorum / acıya / hasrete / karanlığa / insan taşıyorum / bağırıyorum durmadan / sesimi kimse duymuyor / kimse aldırmıyor bir demirin / dileğine / oysa ben takılmak istiyorum / beni kelepçe yapanların bileğine ...** Çocuklar için yazdığı şiirleri daha çok severdi. **... kapanmış kapılardan / geri dönüp çaresiz / hayatın rüzgârında savrulup durursunuz / insanın kuruş kuruş satıldığı devirde / doğmayın n'olursunuz...** Muammer Hacıoğlu bir bayram gününde bayram yerine, çocuklarına gider gibi çekti gitti... **her geceyarısı / kapımı çalan el / ölümün eli midir ne / çekmecem yarım kalmış şiirlerle dolu / ölüm deli midir ne...** Bir şairin ölümü nasıl anlatılır, bilmiyorum. Ama o

DENİZİN KALBİ

Suzan Gökçek'e

Sürgünler toprağa geri döndü
geçmiş zaman gölgesi güne küsen
bir imge sevi

Bana
temiz bir gökyüzü çiz Suzan
seyredelim ölülerimizi
kuşlarını yalnız yüreğimizin çangıllarında
çığlık çığlığa bulut kovalayan

Hayal aynası gri
gecenin yüzünde kamçılı aç sancı
denizin kalbi ağlayan balıkçıl
şemsiyende gülen Yunus'lar

Çiz kardeşim çiz
ölülür yakılmaz
yaşıyoruz biz, iz'iz
insan sevişmeli
bir resmi seyrederken ölmek gibi

Eğildik yasalara
utangaç bir başkaldırıyla
sen uydu gözlü kadın
mavi gözlü martılar çiz bana

Toy bir çocuktur şiir
gür bakar dünyaya arı
kurt ulumasıdır keder
ölüler arasında
diri yaşamanın anlamı

Umut GERMEÇ

Çift vursa da namlular
tufanın kıyılara savrulduğu an
sevişir rüzgârla renkler
saklanmaz katli vacip dağlar ardına

Gölgelere yazdık aldanışları
Yunus gibi ağlayan
dilleri vardır söyler
gözleri vardır görür
sevdik biz insanları

Emine ERBAŞ

bunu da yazmış... **... bir şairin ölümü / eşittir / bir ordunun dağılmışlığına ...** Onun duyduklarını duyabildik mi. Bilmem. O duymuş... **kimse duyamaz duyduğumu / duyduğum / kafesteki kuşun duyduğudur...** Oğluna neler bıraktın Muammer abi... **Oğlum / sana bırakacağım / miras / sadece bir yas...** Nelerin şiirini yazmadı ki. Bilmiyorum bilmiyorum. İşte Cellat adlı şiiri ... **bugün salı / bir ay oldu onu asalı / solmuştur şimdi / karısının mezarına koyduğu çiçek / vücudu yavaş yavaş çürüyordur / yakında burnu düşecek ... oysa / ne bir kötülüğü oldu bana / ne de kendini tanıyorum / birkaç kuruş için geçirdim ipi boğazına / parmaklarımdan utanıyorum...** Burada açık bir çağrı yapıyorum. Onu tanıyanlara. Gelin onun bütün şiirlerini o hep düşündüğü adla 'Kapısız' adıyla biraraya getirelim. Ne dersiniz. Onun sokakları bakın bizi nasıl çağırıyor. Düşelim mi sokaklara onu anmak için, ellerimiz ceplerimizde yürüyelim mi bir başımıza ha, dalgın dalgın... **ben Muammer Hacıoğlu / kimse bilemez benden başka / bir simiti ikiye bölünürken ne dediğini / ve kar / cansız kelebekler gibi düşerken / dal uçlarına / fabrika önlerinde paltolarına / sığmayan adamların / tırnaklarını nasıl sapladığını / avuçlarına / bu şiir bitmeyecek bitmeyecek / güneş / sönmüş bir kömür gibi düştü / tepelerin ardına / adımları yavaşlıyor hamalların / fabrikalar huysuz çocuklar gibi / bağırıyor / ben gidiyorum bana haydi / beni sokaklar çağırıyor ...** Sokakların şairi rahat uyu emi.

Muammer Hacıoğlu'nun yapıtları:

Altın Mısralar, Susun Ağlayacağım, Beni Sokaklar Çağırıyor, Öfke Kında Durmaz, Uğultu, Şafaklar Kana Bulandı, Bir Yumruk Büyüyor, Kelepçe, Ateş Benzin Emiyor, Mayın Tarlasında Büyüyeri Çiçek.

BİR ARDIÇ KUŞUYUM BEN * ZERRİN TAŞPINAR ŞAHİN * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

STATÜKONUN ROMANI

Aliye ÖZLÜ

Peygamberin Son Beş Günü yazarı Tahsin Yücel'in deyimiyle politik ağırlığı olan roman. Son elli yılın "soluna", "Marksistlerine" yönelik statükocu bir bakışın anlatısı.

"Anlatı" içinde geçen bireyler, "Marksist ozan" Rahmi Sönmez (Peygamber), çocukluğundan kendini yok edişine kadar, arkadaşı, işveren Fehmi Gülmez. Üniversite öncesi kız arkadaşı Zarife, İktisat Fakültesi yıllarında tanıdığı ve hayran kaldığı daha sonra evlendiği "Marksist-teorisyen" Feride I. Bir kızı Feride II. Torunu Nazım, kitap okumayan "Son dönem Marksist'i". Yine üniversite yıllarından arkadaşı, sonradan cinselliğin pazarlamacısı! Matrakçı Maruf.

İktisat Fakültesi sıralarında tanıştıkları Feride'ye R. Sönmez ve F. Gülmez hayran kalırlar. Feride onları bilgilendirim konumundayken onlar edilgin alıcı durumundadırlar. Feride onlara geri kalmış kimliklerini hatırlatarak, onların kısmen kaygılanmasına ve kimliklerini düşünmesine yol açmıştır. Onların aydınlanma özlemlerini açığa çıkarmıştır. Feride'nin "modern" cesareti onları hep şaşırtmıştır. Ama onlar "Yazın, dergileri"nde yazmaktadırlar. "İki arkadaşın **üstünlüğü** daha bir kesinlik kazanıyordu." der yazar. Buradaki üstünlük nedir? Burada statüye değer verilerek seçkinliğin dayanılmaz rehaveti iletilir okura.

"Dürüst aile çocukları olarak, evlenme önerisinde bulundular." cümlesindeki "Dürüst aile" nedir? "Dürüst aile çocukları" kimlerdir? Evlenme teklifinde bulunmayanlar hangi aile çocuklarıdır. Nietsche, "iyi bir aileden doğmadıkça hiçbir ahlaklılık mümkün değildir, insanın her ilerleyişi aristokrat toplumdan, gelir"der. Bu tür içerikli dil yerleşik düzenin yaşanan kültürünün açıklamalarıdır. Bu anlamda anlatım dilinin dilbilimi yönüyle onaylanıp içeriğin böylesi dışlanmasına "anlatı"nın birçok söz dizisinde karşılaşırız.

Feride "yoksa geldiği yerlerde yitirdiği büyük bir sevincin acısıyla mı?" R. Sönmez'in evlenme teklifine evet der. Bir "düzen" tuttururlar. Dengeli, istikrarlı!

"Anlatı"nın başından sonuna dek duygu-yoğun hiçbir yaklaşımı olmayan ozan "duygulu" şiirler yazar. Feride "bu zırvaları sana hiç yakıştıramadım. Gerçek bir devrimci böyle bireysel duygularla zaman yitirmez, bizim kendi aramızdaki duygular da ikimizden başkasını ilgilendirmez. Benim için şiir yazma. Kavgamızın erleriyiz, biz, birer sıra neferiyiz, roman kahramanları değiliz" der. Yazar kahramanlarına bu kimlikleri verirken "zorunlu bir açıklama" bölümünde "Coşkulu insanların doğru yolda olduklarını söylemek zordur" diyerek coşkulu yaşayanları ve coşkulu anlatım tarzını kullananları eleştirir. Roman üzerine **Atatürk Kitaplı**'ğında izlediğimiz söyleşide yazar "kuru bir anlatımı seçtim. Coşku vs. yok" der. Coşku, duygunun dışavurum gerçeğidir. Sevgi, öfke, şefkat v.b. gibi. İnsanın zihinsel devinimi duygu ve akıldan oluşur. Bu insan bilinçli ya da bilinçsiz hangi ideanın, kültürün, toplumun, siyasetin içinde yer alırsa alsın, insanın böylesi zihinsel deviniminde aklını duygusundan ayırıp "kuru bir anlatımı" tek başına ele almak, aklı "üst-yapı" olarak göstermek, faydacı (progmatist) akıl anlayışıdır. Yazın dili bu anlayışla salt yapısında kalır ve yoksullaşır. Salt böyle düşünenlere ulaşırlar, onların dışındakilere ise uzaktan yalnızlıklar kucağa alınarak kubbelerden seyre dalınır ve "biz modernist anlaşılyız, yapısalcıyız (Statükoculuk), göstergebilimcisiyiz, deney ve verilerle "Marksist Ozan"ı irdeliyoruz" denir. Foucault gibi "Durağan yapılar arama eğilimini ortaya getirir ve maalesef diyalektik materyalizmin statik olmayan, üretici, değişen yanı yakalanamaz ve Marksistler irdelenemez.

Romanın konusuna dönüyorum. Ekonomik olarak ayakta kalma endişeleriyle de olsa marksist kuramı savunduğunu zanneden Feride'nin hastalığı ve ölümü. Ardından R. Sönmez'in düzenli dediği Zarife'yle kurduğu evliliği, kurumun toplumun onlardan istediği biçimde ve anlayışta yürütülmesi, R. Sönmez'in bankadaki iş yaşamı ve ev arasında kendini uzunca bir süre kafeste bir kuş gibi hissetmesi, anlatılıyor. Böyle bir yaşama uyumuyla kendinden tiksinmesi sonra Feride'yi ve Marks'ın öğretilerini anımsadıkça, konuştukca silkiniyor gibi olması ve eski dostlarını, eski yazın dünyasını, ortamını ve eski R. Sönmez'i özlemesi onu "özgür" bir kuş olmaya doğru götürüyor-

du. O tarihlerde yüzelli aydının tutuklanışını arkadaşından duyunca, uzun süreli eski ortamından kopuşunu, belki uykusunu, belki de geçirdiği dinlencesini görmeye başladı. "Evet geride bırakmakta olacağı yöntemsel tutuklanmaydı" dersek kopuşunu normal karşılarken böyle olması gerektiğini onaylayamayız.

Grup psikolojisinin oluşturduğu dayanışma ruhunu yaşamak isterken onları da bulamaması ve yalnızlığına tutsak olacağıydı onu sıkıntıya sokan, Matrakçı Maruf'un ona ilişkin işittiği ve ona hissettirdiği kuşku değildi salt. "Kenter olma" "Modernist olma" kahramanları romanın başlarında yeni kurgulanan geleceğe doğru ilerletirken bir yandan kimliklerin çöküşünü öte yandan oldukça yoğun yaşanan mekanize hayat tikelleşmeyi ve yabancılaşmayı getiriyordu.

Yazar, Feride'yi önce yüceltip teorisizmi bize doyasıya tattırırken onu öldürerek teorisizmi de öldürüp sanatı (şiiri) (duyguyu) yücelterek bunların birlikteliğini koparmıştır. Feride'yi öldürerek teorisizmi aşağılamıştır. Deney, olaylar, teorem, idea bütünlüğünden önce deneyi sonra teoremi yüceltip-aşağılayarak eksik bakış açısıyla taraflı olmuştur. Son yüzyıla pırıl pırıl doğarak sanayi devrimi çelişkilerinden çıkan **İngiliz İşçi Hareketi**'ni ve **1917 Ekim Devrimini** yaratarak çağa damgasını vuran ezilenlerin radikal hareketleri, savaşları ve çocukluk hastalıklarını yaşamıştır. Bu süreçte Marksist **kuramın** salt ekonomik-politik yanını vurgulamak kadar salt kültür yanını vurgulamak da marksistler için bunu görüp salt kültürel yanını belirleyici olarak öne çıkarmak da bir çocukluk hastalığıdır.

Gerçek insanın ekonomik, sosyolojik, kültürel, politik, cinsel, psikolojik yanlarıyla ele alınması, bunların gerçekler, olaylar, teorem ve idelojinin analitik araçlarıyla bir tarihsellik (tarih dizgesi değil) içinde kuşkuyu da elden bırakmayarak irdelenmesi gerekir.

Tahsin Yücel'in "zorunlu Bir Açıklama, bölümünde anlattığı gibi bir gerçek yaşam öyküsü de olsa kurgu da olsa bu kitapda, yazar Feride'yi öldürüp yerine Zarife'yi oturtmakla, yirminciyüzyıl tanrıçası gibi taptığı, saygın bir yere yerleştirdiği kadını yoketmiştir, Yok edilenin yerine "modernist"lerin içinde yaşadığı yoğun çelişkiler sonucu, naifliği sunmuştur. Zarife sanatta estetiğin simgesi olmakla birlikte yerleşik düzenin değerlerini alabildiğine ayakta tutan onun maddi kültürünü yaşatan, davranışlarına yansıtandır. Eviçi, evlilik-kurum içi düzenlilik adına kimliğini bulamamış silik bir kadın. Yazar kahramanına teorisyenden sonra böylesi bir kadını layık görmüştür. Teorisizmi derin bir nefretle yokedişidir bu. Daha sonra bu cinayetten duyulan pişmanlık göstergeleri başlar "küçük kenter"in yaşamında. İki Feride'de gözlemlediği duygusuzluğu eleştirirken kendi ne kadar sevgi üretiyordu! Eski Feride'ye özentiyle hayranlık duymuş onu sevmemiştir. Kızı Feride'ye de sevgiyi öğretememiştir. Zarife'ye de sevgi sunmamıştır. Kızına baksın diye, düzenli yaşam adına ona da faydacı (pragmatist) yaklaşmıştır. Tam da kızının ona yaptığı gibi. Bencil yani ben-merkezlidir. Günümüz ekonomik, politik ve kültürel anlayışının ortaya çıkardığı milyonlarca böyle insan gibi R. Sönmez de ürettiğinin "meyve"sini, almıştır.

Yaşlanıp güçsüzleşmeye başladığında sevgiye ihtiyacı çoğalmış rastlantı bu ya, torunu gelmiş ve onu kabul etmiştir. Yine pragmatist bir yaklaşımla, sevgiye açlığının iç hesaplaşmasını gizleyerek Zarife'ye gitmiştir. Orada kırk yıllık aşık gibi Zarife'yi sarıp sarmalamıştır. Bizim "küçük kenter"li insanları sevmiş miydi? İki de bir Marx'ın ve kuramının lafı edilerek mi insanlar seviliyordu? Duygularını dumura uğratmış, dilinde, yazınında marksizmi yüceltteceğine aksine yaşamındaki davranışlarıyla onu ayaklar altına alan"Marksist Aydın"ın öyküsüdür bu. Kızının arkadaşını bile sevme yeteneğini edinememiş onu cinsel nesne olarak bilinç altında yaşatmıştır. Duygusuna ket vurmuş, aristokrat Feride'ye özenerek kendini ona benzetmiştir. Zarife ve ikinci Feride onu terketmemişlerdir. Rahmi S. onların, onu terketmelerini alabildiğine zorlamıştır. Sevgisizliği, durağanlığı, değişmezliği ve onlara veremediği emeğiyle. Zarife'nin içgüdüsel de olsa ona gösterdiği sevgiyi bile değerlendirememiştir bu faydacı kişi. Emek, evin masrafını karşılayıp aile reisi görünmektir! Bir de artık değer vardır, rüzgarlı havada gökyüzüne uçuşan bulut gibi, bir türlü seyrettiği toprağa yağmurunu dökemeyen pırıl pırıl güneşli bir günün bulutları.

İşte emek belki de torunu Nazım (büyükbabasının yanına geldiğinde "Türkçe" konuşamıyor) için "İngilizce" öğrenmek, onunla kısmen iletişim kurabilmek, kendi yalnızlığını, tükenmişliğini doldurmak için de olsa. Ama olmuyor. Kızından ve torunundan kopuşunu hep başka nedenlerde başka kişilerde aradı. Bu kez zanlı Zarife'ydi. 70'li yılların başında onu da o zanla yokoluşa gönderdi. Çözümlerini yanlış yerde aradı. Kendinin işkence görmemiş olamamasında, hapishanede yatamamasında. Kuramsal bilgi söylemi de olsa, yaşamıyla bütünleşmedikçe insan olarak hüsranlar yaratacaktı elbette, her on yılda bir - yarı beline dek kireçli ağaçları ve elektrik direklerini gördükçe. Bu kentler onu hep tedirgin etti. Bir türlü "Kenter"i anlayamadı, kendini de anlayamadığı için, etki-tepki dilini edimleriyle sunamadı. Böylesi davranış akışı gösteremedi. Empatik yanı da eskiden beri edilgindi zaten. Bu edilginliğini ne kendi için ne de başkaları için aşabildi. böyle bir talebi de olduğu iddia edilemez.

Yaşadığı ketler kısmi felçlere dönüştü, kısmen beklentiler içinde olduğu için. Umutların önce üretilip sonra da tüketilemeyeceğini öğrenememişti. Yıllarca insanlardan uzak kendi cezaevinde mahkumiyetini sürdüren günümüz "özerkçi, bireyci mahremiyetçi, ben-merkezli" aydınlarımızdan da pek farkı yoktu. İnşa ettiği gök kubbesi onu sarhoş etse de her akşam rakısını ihmal etmiyordu. Çevresiyle bütünleşen pedagojik (öğrenici-öğretici) yanı olmadığı için kendi kısır döngüsünü ömür boyu yaşadı. Gelenekselliği, modernizme uyumsuzluğu, modernizmin sunduğu verileri **marksist öngörüyle** yoğuramaması hiçbir çıkılır sokak bırakmıyordu. Çıkmaz sokaktaydı, diğer sokağa ancak uçarak gidebilirdi. Böylesi hıza ise hiç mi hiç uygun değildi. Hız onu hep ürküttü, korkuttu.

R. Sönmez'in eline ve diline

marksist söylemleri tutuşturarak onu karşıdan seyredip onu anlatmaya, onu yüceltmeye çalışan yazar ancak kendini orada kahraman yaparak kendine ironik (tersinleyerek) yöntemle yaklaşmıştır. Marksizmin kıyısından geçmiş "küçük kenterler" marksist aydının iç ve dış çatışmalarını örgütlü ya da örgütsüz mücadelesini bilemedikleri ve hissedemeyecekleri için öğrenemezler. "Romanın nesnelliği yakaladığını ve kahramana nesnel yaklaştığını ve çoğul okuma, çok yönlü okumayı getirdiğini" söyleyerek özneye onu saran toplumsallığına ve siyasi mücadelesinin merkezine gitmeyi ve onu anlamayı istemiyor. Böyle bir kaygı taşımıyor. Olması gereken bu kaygı onları pek ilgilendirmiyor. Kahramanı Hilmi Gülmez çocukluğunda ortalığı karıştırır ama döğüşmekten kaçınır, döğüşü R. Sönmez'e devrederdi. Burada da "Sanatçılar ve yazarların çevresinde döndüm" diyerek giremeyeceği dünyayı, gerçek sanatçı ve yazarların da içinde bulunduğu sınıfsal mücadele dünyasının romansal tarihini, "anlatı"sını o insanlara devretmiş oluyor.

"Romansal tarih, anlatı amacım olmadı, olsaydı, 60'dan başlayan soylu İşçi Partisi olaylarına değinirdim, bilgim de elverişli değil"der Tahsin Yücel: Sınıfları anlama ve mücadelesi bilginin ortaya çıkardığı veri olsaydı, milyonlarca dünyalı lise ve üniversite derslerinde bilgilendiği Marksizm kuramı ile dünden bugüne sınıfları kaldırırdı. Kuşkusuz sınıflara bakan ve gören, duyan, duyumsayan, duyarlığını eleştirel uzlaşmaz bilinç ve böylesi bir duygu yaşayan, insanlar bu sonsuz gibi görünen zor yürüyüşte yol alacak ve ilerleyeceklerdir. Son yüzyılda sesini heryerde duyduğumuz ezilenlerin sesi ekonomik, politik, kültürel, sosyal, psikolojik başkaldırısını sonraki yüzyılda da izin verilmese bile duyuracaktır, son yüzyılın ikinci yarısında yapılsalcı pragmatist ve idealist anlayışın engellemelerine rağmen.

Sartre "Yapılsalcılık, burjuvazinin bilimsel maddeci düşünce karşısına koyabileceği son engel yeni bir ideolojinin yaratılmasıdır" der. Luperini de "tarihselciliğe ve bilimsel maddeciliğe ilişkin yapısalcı eleştirinin kapitalist sistemin kendi yeni ideolojisinin bir parçası haline geldiğini söylemektir" der.

T. Yücel, kahramanı kendi değişmezliği içerisinde onun statükosunu korumuş onu tarihsel süreçten koparmıştır. Onu derin çözümlemelere, durumunu sorgulamasına yönlendirmemiş, değişmesinden korkmuş, statik durumunu sürdürmüş, dengeli, istikrarlı, uzlaşmaz çelişkilerle uzlaşır bir birey yaratarak herşeyi örtüştürmüştür. Kahramanını dönemin örgütlü mücadelesinden uzak tutarak, bireysel çıkışını akılcı kılarak onu herşeye yabancılaştırmıştır. R. Sönmez'in bu akılcılığını da yaşadığı sürece yabancılaştırarak insancıl çıkış göstermemiştir, modern ama insancıl-dışı yöne göndermiştir. İşlev insan öznesine dayandırılarak insan aklı yüceltilmiş, öznenin gelişimi buna bağlanmış fakat değişmeden kalan kahraman kendi ilkel evrimine terkedilmiştir. Akıl ve kültür incelenmiş "alt-yapı" irdelemesine girişilmemiştir. Kahraman bize Fransız Statükoculuğunun yoğun etkilenimi ile gösterilmiştir.

Levi Straus, M. Foucault, J. Lacan, R. Barthes, Sartre, L.Althusser, Derrida, Nietzsche, Rousseau vb... diliyle karşımıza çıkılmıştır.

"Anlatıyı nesnelleştirdim. Kuru bir anlatım seçtim" diyerek nesnelliği özneden koparark, 50 yıllık tarihe, bilime, tarihsel olgulara yaklaşmak isterken tarihsel yargıyı itmiş teoriyi de yok ederek var olmama" ideolojisini savunmaktadır. Sınıfları göstermemiş, bireysel öznellik ve öznellik arayışını yoksaymış hatta yadsımıştır. "Nesnellik, "Bilimsellik" diyerek varlığını sürdüren sistemler arasındaki tartışmayı, uzlaşmazlığı örtüyor. Kitabın birçok yerinde yazar, "tez, antitez, sentez" anlayışını savunmuştur. Descartes ve Hegel'de "sav, karşısav, Sentez" "Monizm (bircilik)"in üçlüsünü oluşturur.

"Politik romana çoğulcu okumayı getiren roman" diyerek, çoğulculuk anlayışını savunarak, çok yönlülüğü saptırarak tekilleşmeyi, tinsel, politik, sosyal ve ideolojik bağlanmamayı ve yalnızlıkları övmüştür. İnsanları hep öldürmüş. Ayrıca onda insanın ölümü yalnızlıklarıyla yavaş yavaş olmuştur. Statükoculukta insanın ölümünün savunulageldiği gibi. İnsanın yaratıcılığını, üretkenliğini hiç göstermemiştir. İşte göstergebilimcilik budur. Edebiyatın yaratma yöntemi olduğunu, yaratma diyalektiğini algılamayamadığını gösteriyor.

Öznel duygularıyla nesnel gerçeklik içersinde yer alır. Bunları birbirinden soyutlamayamayız. Nesnelliği temel alarak sonyüzyılın idealizmine yönelemeyiz. Bunu edebiyatın tek ölçütü olarak gösteremeyiz. Aklı, bilimselliği, mantığı tek ölçüt alarak yanlış uygulayımlara geçemeyiz.

Sanatsal, estetiksel niteliği, toplumsal ve bireysel zihniyeti yoktur romanın. Bize sadece bildirimlerde bulunur, kuru kuru. Arı üstünde biçimcidir, özden uzak. Böylece politik roman okuma iddiasındaki bu kitap bu eksiklikleriyle temelden yanlıştır.

Toplumsal gerçekçiliğin sorunlarını varoluşsal felsefe diliyle anlamlaştırmanın boşuna olduğu 1960'larda bu anlayışın savunucularına, edebiyatçılarına kanıtlandı.

İnsan ve toplumun birbiriyle karşılıklı ilişkisini, bütünlüğünü birbirinden ayırarak tarihsel sürecini inkar ederek sorunlarını çözümsüzlüğe itmektedir. İlkel öznenin nesnelliğini aklamanın romanıdır bu.

Türkiye'de sol hareket kavram (tarih) öncesi söylemsel koşullarda olsaydı, özneden soyutlamayı kabul edebilirdik. Nesnellik yöntemi bu bağlamda indirgemeci yöntemdir, dolaysız ilgilinin öznelliğidir.

Bir iletişim aracı olan dil biçimsel ve anlamsal olarak birbirine bağımlıdır. Dili salt biçimsel yönüyle inceleyen statükoculuk (yapısalcılık), göstergebilimcilik dilin biçimine anlamsal açıdan yerleşik düzenin kültürünü ürettiği, yüzeysel zihniyeti kaldırma gücünü taşımadığı için üretken değildir. Bu da eksik ve yanlış yandır. Dilin nesnelliğini burada incelerken bilincin öznelliğinin savunucularını başka edebiyat incelemelerimde tartışmaya getireceğim.

Dil ve bilinç birbirini bütünleyen toplumsal tarihin işleyiş ve gelişiminin kaçınılmaz etmenleridir.

Duyarlığını yitirmemiş, üretken, yaratıcı tüm ilgilileri tartıştığımız konunun devamına davet ediyorum.

GÜLTEN AKIN: "BİR SARDUNYA ARSIZLIĞIYLA DİRENİYORUZ"

Nuh Ömer ÇETİNAY

- Türk şiiri 1991 yılından "SEVDA KALICIDIR"la kazançlı çıktı. Ne ki aradan bunca ay geçmesine karşın hakkıyla değerlendirilmesinden vazgeçtim, hakkıyla anılmadı bile. Yalnızca Kemal Özer'in Ocak 1992 Gösteri Dergisi Ekl'nde, Mehmet H. Doğan'ın Ocak 1992 Adam Sanat Dergisi'ndeki değinilerine ve Muhsin Şener'in Şubat 1992 Adam Sanat Dergisi'ndeki 'Akvaryumdaki Adam' başlıklı yazısına rastladım... Bu yüzden kitaba da adını veren 'Sevda Kalıcıdır'ın son iki dizesinden başlamak istiyorum:

"Siz hepiniz ölüleri ve mezarları seversiniz

Çoğu sürmez bir gün ben de beklerim" diyorsunuz... Bu ilgisizlikten başlayalım söyleşiye. Çünkü "Ah kimselerin vakti yok / Durup ince şeyleri anlamaya".

– Yalnızlık duymak, kendini kaybolmuş gibi duymak. Yabancısı olmadığımız arada bizi yoklayan insani bir durum. "Sevda Kalıcıdır" öyle bir "Yaşanmış"lığın şiiri. Bunu temelli ve sürekli gibi algılayabileceğinizi doğrusu düşünmemiştim.

Ozan olarak ilgisizlikle karşılaştığım söylenemez. Tersine, en çok ilgi görmüş birkaç ozandan biriyim. Kitaplarımın baskı sayıları, şiirlerim üstüne yazılmış pek çok yazı, onlardan yapılmış besteler ve dahası... Şu günlerdeki, şiire ilgisizlik durumu genel bir durum. Çok yoğun yaşanıyor, dünyada ve ülkemizde. "Yoğun yaşama" deyişi eksik gelir, "şok" yaşanıyor. Medyadaki, özellikle televizyondaki sunuş biçimleri bu şoku derinleştiriyor. Olaylar ve onların iletimi her şeyi ezip geçiyor. İletişimin tüm alanlarını. İletinin biçimi iletişime olanak tanımıyor. Sözcükler, söz, dil yapıları saldırıya uğrayıp, kirletilip, bozulup, değiştiriliyor. Anlam alanı sınırlandırılıyor, görüntüye bağımlı kılınarak. Yüzeyselleştiriliyor.

İnançlar, beklentiler, değer yargıları altüst oldu. Değişmeyen, daha gelişerek kendini sürdüren tek yargı ticari yargı. Renkli gibi görünen, gerçekte renksiz, kof bir lâf kalabalığı yazın yaşamına egemen. Kocaman kitaplar. Satışları para getiriyor. Tanıtım olayı bununla, bir de kimi özel nedenlerle ilgili.

"Durup ince şeyleri anlamaya" kimsenin vaktinin olmaması da ayrı bir konu. Ama iyiyse şiirler, en elverişsiz ortamda bile kendi kendini yaygınlaştırıyor. Çünkü şiir bilimden de bir öndedir, o tüketilmez. Aktüel ürünlerse, hızla parlasalar da yine hızla tüketildikleri için, yitip giderler. Şiir boyuna uç verir bir yerlerden.

"Sevda Kalıcıdır" kitabım üstüne söylediklerinize teşekkür ederim. O kitapta, şiirimdeki iki çizgi bir arada görülür. Bireysel olanla, topluma, halka "başkaları"na değgin diye kabaca ayırabileceğimiz iki çizgi. Ülkemizde şiirin yazarları, eleştirmenleri, okurları genellikle bu iki çizgiden birine ya da ötekine koşullandılar. Şiirlerimi yargılayacak olanları bile isteye güç bir duruma soktum. Çünkü anlatmak gereğini duydum ki, şiir insanın bütünselliğinden gelir ve iletildiği yer yine o bütünselliktir. Beğenimizi, beklentimizi yeniden gözden geçirmeyi, dağılıp parçalanmış kimliklerimizi toparlamayı başardığımızda şiirin özgürleştirici, büyülü etkinliğine de gerçek yerini veririz.

– Cumhuriyet Gazetesi 4 Haziran 1977 tarihinde yapılan bir söyleşide "Artık yaşlanıyorum, istiyorum ki büyük birikimim daha çok, daha soluklu şiirlere destanlara dönüşsün" dediğinizde "Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı" (1972), "Ağıtlar ve Türküler" (1976) yayımlanmıştı. Daha sonra sonradan "Seyran" (1979) geldi. "İlahiler" (1979) ve "42 Gün" (1984) yayımlandığında ben hâlâ 'Celâliler' destanını bekliyordum.

Şimdi yıl 1992. Elimde 'Sevda Kalıcıdır' var. İlk sayfasındaki ilk dize "Günlerce aylarca şiirden kaçtım" diyor. 1977'den bu yana ne değişti ki, bu denli kırabildi ve şiirden kaçırdı sizi?

– "Celâliler"de, günümüzü tarihin bir kesitine paralel çizgiler atarak yazmak istemiştim. Destanın bir bölümü yazılmıştı. Çok özen üretkenliği engelliyor. (Benim yaşam koşullarım içinde) Gün gelir, tamamlanır.

"Sevda Kalıcıdır"ın ilk şiirindeki "Günlerce aylarca şiirden kaçtım"ın açıklanmasına gelince; bunu "Cumhuriyet Dergi"si için benimle konuşma yapan Işık Kansu da sormuştu (Cumhuriyet'in yönetim sorunları dönemine rastladı bu söyleşi, yayımlanamadı). Onu şöyle yanıtlamıştım: "Oğlum şiir yazıyordu. Cezaevinde yazdıkları "Benim" diyen ozanlara kalem kırdıracak yetkinlikte, güzellikteydi. Onları kimseye göstermiyordu. Yayımlanmasına da izin vermiyordu. Sevdiği kıyamadı, onlardan ikisini tanınmış bir dergide yayımlattı. Oğlum bir açıklamayla reddetti o güzelim şiirleri. Yırttı öteki yazdıklarını. Bu bir protestoydu. Haklı bir tepki. Onları okumaya kim hak kazanmıştı ki? Sevgisi, iyiliği evinin duvarlarından çıkmayanlar mı? Hayvansever, çiçeksever-likleriyle övünüp, dallarımız, filizlerimiz işkencelerde cezaevlerinde yitip giderken kılını kıpırdatmayanlar mı? Korkunun alnacında sinip susanlar mı?

Şiirden kaçmak için neden çok. Ama yazmak için de

BUSESİYLE KAYBOLAN DERVİŞ SESİYLE

Busesiyle kaybolan derviş sesiyle
Eski bir yeleğin taflanlara düşen gölgesiyle
Kâğıt'ta ve kurşun'da yaşıyan askerler
Gözyaşı ve barut taşıyan askerler
Canlarım
Kıyıda unuttuğum mercanlarım benim

Ortaçağ'dan kalma bir şato'nun alnına düşen
Ve sebepsiz gülüşen papatyalar gibi yalnızım
Ne gecem belli artık ne de gündüzüm
Kendi yüzümden başka yüzler taşımaya başladım
Bir çınar'ın eskimeyen yüzüne asılı kalsın yüzüm.

Hüseyin Avni DEDE

o kadar var demek ki, bir sardunya arsızlığıyla direniyoruz.

– Nicedir dilimde demlenen bir dizeniz var: "Yürürken bakma hayata". Yazarken bile yaşamanın yürürlükten kalktığı bir zamandayız. Çoğunluğun aynalar karşısında yaşama talimleri yaptığı bir edebiyat ortamında ne diye insanları ürkütüyorsunuz? Bırakın ayna karşısında tutadursunlar günlüklerini...

– "Terli, üstünkörü, soluk soluğa / Yürürken bakma hayata / Çocuk, istemiyor musun / Özlesinler için seni / Senden bir eldiven, çakı kalem / Bir im, usta bir çentik bırakmak"

İnsanın, yaşam bilgileriyle beslenip kendini geliştirmesi yetmiyor. Yaşamdan aldığını bir biçimde ürüne dönüştürüp yaşama katması, kendini değiştirirken, yaşamı da değiştirip yükseltmesi gerekiyor. Her insan az ya da çok birşeyler yapmaya çalışıyor. Ama, kendi alanında usta bir çentik bırakmak, bu uç nokta, düşe değen yer. İlk iki dizede bunun gizini veriyorum kendimce. Soluk soluğa, üstünkörü, sıcak bir tepki içindeyken değil, tepkini soğutarak, belli bir dinginlikten bak yaşama, olaya, nesneye.

Bu benim, "Celâliler Destanı"nı niye bitiremediğimin gerekçelerinden biri.

– Bir vida gibi sessizce size alışan ölüm! 'Sevda Kalıcıdır'ın arka fonunda sürekli yer alıyor. Bu yüzdan, sorulardan çok, yargılar ağır basıyor. Bu bile yaşamın önde gidişini engellemiyor. "İnsan sorumluluktur" diyen Gülten Akın'ın ölümde bile yaşama varmasının vurgunu için neler söylersiniz?

– Ozanın işi, salt ozanın da değil her bilinçli, duyarlı insanın işi, ölümün değil yaşamın değirmenine su taşımak. Böyle düşününce, yok edilemeyen ölümü de evcilleştirip yaşamın öteki yüzü diye alabilirsiniz. "Dünya ölümlü, gün akşamlı" der bizim halkımız. Ama bunu, gücünü kötüye kullanan için, zalim için, haksız için söyler. Geleneğinin özünde yaşamı korumak, yüceltmek vardır. Bir sineğe vururken bile bin kez düşünüp kendini yargılar. Yaşam kutsaldır, yaşamdan değerli yoktur çünkü. Yokedici zulme karşı savunma dışında, ölüm getirici bir güç kullanma halk geleneğinde yoktur. O yüzden provokasyonlarda bu en duyarlı nokta, savunma noktası abartılarak kullanıldı.

Söylemek istediğim şu: "İnsan sorumluluktur" salt benim söylediğim bir hikmet değildir. Geleneğimizde vardır. Yapılması gereken, bu geleneksel öğenin temizlenip parlatılıp, insana yakışır biçimde güncelleştirilmesidir. Savaşlara, kıyımlara, işkenceye karşı olmak, geleneksel temeline oturursa, söz olmaktan çıkar.

– 'Kestim Kara Saçlarımı' kitabınızdaki 'ben garip çingene - oh olsun-'dan Sevda Kalıcıdır'ın 'Ters çingenesiyim güneşin'e geliyorsunuz. Öyleyse bu çingeneye soruyorum; nedir sizi karanfil (sevda) e bağlayan?

"Ben garip çingene"li dize "Dağ Havası" şiirinde. 1956 da yazılmış. Hangi ortamda yazılmıştı, duygular neydi? Bunca yıldan sonra anımsamak zor. Ama yine de, şiirin bütününden kalkıp kısa bir yanıt getirmek olası.

Şiirde, çok ince, sırça gibi kırılgan bir kadın portresi var. İkili yakınlaşmalardan olabildiğince kaçan, yalnızlığını hiçbir şeye değişmek istemeyen, anı yaşayamayan. Hep "aklımda" diyen.

"Ters çingenesiyim güneşin"deki kişiyse, kendine bakan, kendini kollayan, savunan biri değil. Sizin anlatımınızla "Halk içinde yerini almış" bir BEN. Yine seçmeci, yine insan ilişkilerinde doğru, iyi üretken olana yaşam hakkı tanıyan. Ama ordan giderek, toplumcu bir bakış açısının getirdiği toplumsallaşmadan geçerek "Birey" olmuş.

"Güzel olan ne varsa yaşamda aşk odur. Aşk insanın kendindedir." demelere varmış. Ters Çingenenin içe dönüşü bir yalnızlık değil artık. "Darıdan ufağım da / Dünya sığar içime"deki eytişimli durum.

Orda boy veren karanfilin ya da karanfilllerin niteliği benden sorulmamalı şimdi. Neyi, nasıl görüyorsanız, odur. O karanfillerden biri de , bu kadar gençken, bunca güzel birikimin iyesi, sizin için.

- Teşekkür ederim.

BİLİNÇ GEZGİNİ

Berrin TAŞ

Kendini, başkalarından üstün gördüğün için beğeniyorsan
bir şeyi senden daha iyi yapanlarla karşılaştığında
küçücük kaldığını hissedeceksin.

*

Kendine inanman, hiçbir temele dayanmıyorsa
sonuçsuz kalmaya mahkumdur.

*

Bakmak ve görmek arasındaki aralık hiç kapanmayabilir.
kişi kendine dürüst değilse.

*

Yaptıklarının sonucundan sorumlu hissetmiyorsan kendini
bu yaşamını koruyamadığını gösterir.

*

Söylediklerin yaptıklarını karşılamıyorsa
Ya söylediklerin fazla
Ya da yaptıkların eksik
belki de ikisi birden

*

Gözlerine bakmayı erteledin
sana gereksinim duyduğunda yanında olmayı da
bir de baktın ki...
sevgi de seni ertelemiş yarını olmayan zamana

*

Bir gülümsemen yeterdi içini ısıtmaya
bunu esirgedin ondan...
gururunla övünebilirsin şimdi.

*

Bahanelerle yaşayamadığın sevgiye
hiç zaman bulamayacaksın
yaratmadıkça...

*

Yaşamdır sonsuz olan...
sen değilsin.

*

Senin için uygun ortamı başkalarının hazırlayacağını
zannetme.
İyisi mi başla yaşamaya...

*

Ne yaptığını ve nereye gittiğini biliyorsan
molalarda fazla oyalanma
yolunu karıştırabilirsin.

*

Bütün ömrünü başkalarıyla aynı şeyleri
düşündüğünü göstermeye çalışarak geçirdi.
Kendi içindekilerin ayırdına varamadı.

*

Kendi güvenli yaşamında uyuyorsun sonra da
bana neyi nasıl neden yapmam gerektiğini
öğretmeye kalkışıyorsun.
Kendine gel.

*

Başkalarının senin aklına gereksinim duyduklarını
sanıyorsan yanılıyorsun.
Sakin ol ve dinle onları.

*

Seninle konuşmak istedi, çünkü
kendi sesini duymak istiyordu.

*

Önce sınırladın onu tabularınla
sonra da suçladın, senin çizdiğin ölçülerle mutlu
olamadı diye
Şimdi de aşağılıyorsun seni dinlediği için

*

Sığındığın güvenlik farklı olmamana bağımlı.

*

Yaşamı ekrandan seyredip düşlere dalıyorsun
Zamanı yok düşleri yaşamaya.

*

Davranışların başkalarının ne diyeceğiyle öylesine
sınırlı ki...
korkuyorsun olduğun gibi olmaya.

*

Yaşamının merkezi başkalarının değerlendirmeleri
sen nerdesin... göremiyorum.

*

Başkalarında kayboldun, unuttun kim olduğunu
oysa kendin olursan değerlisin onlar için
sana kızsalar bile.

*

Saklayacak neyin var da güvenlik arıyorsun.

*

Sözcükleriniz birbirinin aynı
seçemiyorum sizin olan düşünceyi sesinizde.

*

Kendime dürüst olmanın bedelini ödüyorum,
olduğum gibi olarak

*

Anlamak ve bilmek arasındaki fark
anlamanın görebilmeyi gerektirdiği...

*

Sorunun olmadığı yerde çözüm de yoktur.

Cleveland Mektubu

JOHN UPDİKE'İN ÖYKÜLERİ KASETLERDE

Sabahattin YALKIN

Kent yaşamı, özellikle büyük kent yaşamı, insanları zamanla yarışır duruma getiriyor. Toplumsal ilişkilerin yoğunluğu, hızlı yaşam temposu, yorucu işler, usanç veren trafik, insanın kendine zaman ayırmasını engelliyor. Hele doğru dürüst bir şeyler okuma olanakları ortadan kalkıyor. Bu durum sanayileri gelişmiş ülkelerde daha belirgin bir biçimde ortaya çıkıyor. Birbirlerini göremeyen karı-kocaları yadırgamaz oluyoruz.

Yukarda çizdiğim tablo, bu gün ABD'nin bütün büyük kentlerinde yaşanmakta. Çoğu insanın günde üç dört saati yollarda geçmekte. Nasıl vakit bulup da bir roman, bir öykü ya da birkaç şiir okuyacak bir edebiyat meraklısı? Yazarlar okuma gereksinimlerini nasıl giderecekler?

Amerikalı öykü yazarı John Updike bunun yolunu bulmuş. Updike, seçme öykülerini kendi sesinden okuyarak iki kasette toplamış. İki saat elli dakika süren kasetler 14.95 dolardan satılıyor. Arabanızda işinize gidip gelirken bu öyküleri keyfinize göre, istediğiniz kadar dinleyebilirsiniz. Ne trafik tıkanıklığı, ne gözlük derdi, ne de ışık yetersizliği söz konusu. Üstelik sevdiğiniz bir yazarla karşılıklı konuşur gibi oluyorsunuz.

Updike'nin 1958 ve 1975 yıllarında basılan kitaplarından derlenen öyküler, Amerikan yaşamından gülünç, çoğu kez ürkütücü kesitler vermekte, yazarın benzersiz kaleminden zevkle izlenmektedir. Özellikle "The A and P, "The alligator-Timsah", "The Witnesses-Tanıklık" ve "Separating-Ayırma" öyküleri çok hoş. Hele "Pigeon Feather-Güvercin Tüyleri" öyküsü benzersiz bir güzellikte. Öykü, 15 yaşlarındaki bir delikanlının, dinsel inançların karışıklıkları arasında, korkularını, özellikle ölüm korkusunu yenmeye çalışmasını anlatır. Kasetlerde ayrıca anı türünde öyküler de yer almakta, dinleyici bu anıları yaşarken, oralarda da dolaşır gibi olmaktadır.

Updike, bu öykülerinde (diğer bir çok çalışmalarında olduğu gibi) küçük gerçeklerden yola çıkarak, **Amerikan Düşü**'nü yakalamaya uğraşmakta, bunun için de duygusal, ruhsal olgulara yer vermenin gereğine önem vermektedir.

ÖZGÜRLÜK, TARİHİ KİTAP ÖDÜLÜNÜ ALDI

Orlando Patterson'un ÖZGÜRLÜK adlı tarihsel kitabı, 1991 yılı **Ulusal Kitap Ödülü**'nü kazandı. **Ulusal Kitap Vakfı**'nca düzenlenen ödül, bu yıl Gerçek, Düşsel ve **Şiir** dallarında olmak üzere üç dalda verildi. **Ulusal Kitap Vakfınca** her dalda verilen ödül 10 bin dolar.

Gerçek içerikli dalda ödül alan Patterson, Harvard Üniversitesinde sosyoloji profesörü. İki cilt olarak düşünülen eserin bu ilk cildi, Grek ve Romalıları, Hiristiyanlığın gelişimini, Orta Çağı içermektedir.

Düşsel dalda ödül alan kitap, Norman Rush'ın yazdığı ilk roman. MATİNG adlı eserde bir insan bilimcisi ile bir utopistin aşk ilişkileri anlatılmakta.

Şiir ödülünü kazanan Philip Levine. Eseri "What Work İs". Levine, bu ödülü 1980 yılında da kazanmıştı. Şiirlerinde Amerikan insanının belirgin karakterini ortaya koyan şair, California Devlet Üniversitesi'nde. Para azlığı nedeniyle yedi yıllık aradan sonra şiir ödülü ilk kez veriliyor.

ZSA ZSA GABOR'UN ANILARI

Evlenmeleri ve boşanmaları ile ünlü artist Zsa Zsa Gabor özel yaşamını içeren bir kitap yayınladı: ONE LİFETİME İS NOT ENOUGH -Bir Ömür Yetmez- diye adlandırabileceğimiz kitap, Amerika'da eleştiri konusu. Kocalarından birinin Türk olması, Kemal Atatürk'le ilgili dedikodular nedeniyle yazıya bir göz atalım. 320 sayfalık kitap, 21 dolar. İngilizcesini Wendy Leigh özel olarak düzeltmiş; ya da yeniden kaleme alınmış. Eleştirmen Dave Goldsmith şöyle diyor:

"Eğer 1961 yılında yayımladığı ilk kitabı merak ediyorsanız, O'nunla ya da O'nun sekiz kocasından biriyle akraba iseniz, yahut da sayısız sevgililerinden birinin tanıdığı ve ahbabı iseniz veya özel yaşam meraklısı iseniz, ola ki bu kitabı okumak istersiniz. Gene de O'nun Macaristan'da gençler eskrim şampiyonu olduğuna, ilk kocasınca ırzına geçildiğine (Conrad Hilton) George Sanders eliyle entarisiyle otelin penceresine asıldığına, Jack Kennedy, Marlon Brando, Elvis Presley ve Warren Beaty'in tekmeleriyle dışarı atıldığını, sadece Frank Si-

GÖZLERİNE SAPARIM

gülleri toplarım
kor kırmızı kan kırmızı gülleri
yaşamlar kiralarım ucuzundan
damıtılmış öfkeler
asıp kesmeler olurum / birden
donar bütün yolculuklar
gözlerine saparım

yürekler kalır ellerimde
sever
sever
severim
küskünlüğüm beş para
düşerken yollara
donar bütün yolculuklar
gözlerine saparım

hep ölmeye yaşarım
sesler azalır sokağımda

adımlar
adamlar
ve bir anlık susturucu saltanatı
abanır yüreğime
donar bütün yolculuklar
saparım gözlerine

Fahrettin K.NİTTER

Nilgün KOZAL

natra'yı kovduğunu (o da kızının uyanmadan önce gitmesini sağlamak için) görürsünüz. Size şu soruyu sormak isterim. Bu kitabı okur musunuz? Eğer yanıtınız olumlu ise şunlara geçelim. Gabor'u kendisinin ileri sürdüğü gibi bir sinema artisti kabul ediyor musunuz? Hani şu berbat, az bütçeli filmlerde oynamış olan...

Hele bazı filmlerinin klasik olduğunu söylemesine kimse aldırmıyor.

Kitabın 20 sayfası, Charles DeGaulle, George Bernard Shaw, Anthony Eden, H.G. Wells ve Kemal Atatürk gibi zamanının önemli adlarının yanında, pek çok başka kişinin adlarıyla dolu. O'na yakınlık gösteren hiç kimseye hayır dememiş. Çoğuna da para teklif etmiş. Sadakatsizliği ilk evliliğinde başlamış. Kocasının oğlu Nick Hilton ile yatmış."

Eleştirmen bunları yazdıktan sonra ekliyor. "Tipik bir megalomanyak." Doğru söze ne denir?

Bir kez, büyük rejisör John Huston yönettiği "Moulin Rouge" filminde dayanamayıp şöyle diyor: "Yavrum, sende film çevirme, rol yapma hüneri, şarkı söyleme ve ya dans etme diye bir şey yok. En iyisi ben kameraya bir insan yüreği koyayım da sen ondan sonra oyna!

Bütün bunları niye yazdım? Türkiye'de bazı gazetelerin Gabor'un kitabını son konusu ederek, Atatürk'le ilgili yalan yanlış yorumlara girip, öküzün altında buzağı aramalarının yersizliğini belirtmek için.

İKİNCİ BİR SALMAN RÜŞTİ Mİ?

Mısır Güvenlik Mahkemesi, Kahire'de yargıladığı bir romancıyı suçlu buldu; sekiz yıla mahkum etti. Kâfirlikle suçlanan yazar, bu yüzyıl içinde kitabından dolayı mahkum olan ilk yazar.

"The Distance in an Man's Mind" adlı kitabın yazarı Alaa Hamid'le birlikte, kitabın basım ve dağıtısıcı, ayrıca kitabı basan matbaa sahibi benzer şekilde suçlanarak, mahkemece mahkum edildi.

1990 mayısında basılan kitap (İnsan Beynindeki Uzaklık), Kur'an'da adı geçen peygamberlerle komik durumlarda yapılan buluşmaları, bir dizi düşler içinde anlatmakta. Bu Peygamberlerin çoğu, zamanımızda da pek çok Hiristiyandan, Yahudiden ve Müslümandan saygı görmektedir.

Salman Rüşti için protesto gösterileri düzenleyen, yazarın güvenliğinin sağlanmasını isteyen "Amerikan Yazarlar Merkezi" bakalım Mısır'daki bu olayı nasıl değerlendirecek? Mısır'daki bu mahkumiyet ilginç yorumlara gebe görünüyor.

OYKU

KALIT PAYLAŞIMI

Behzat AY

Yirmi yaşımda Karadeniz kıyıcığında bir köyün beş sınıflı tek derslikli okulunda yalnız başıma öğretmenlik yapmaktaydım. Evli değildim. Gecelerimi gaz lambasının ışığında kitaplar okuyarak, pilli radyomu dinleyerek ve ikinci gün vereceğim derslerin hazırlığını yaparak geçiriyordum. Ama gündüzler bitmiyordu. Beş saat dersten sonra uzun bir süre kalıyordu.

Deniz kıyısındaki bu balıkçı köyünde bir marangoz vardı. Marangozun o günün ve köyün koşullarına göre iyi sayılabilecek bir işliği, işliğinde yeterince araç gereçleri, hızarı bulunuyordu. İkindi üzeri öğrencileri evlerine yolladıktan sonra doğru oraya giderdim... Nedeni, bir kez marangoz güzel konuşan, doğru bir adamdı; ikincisi, benim tahta işlerine tutkum vardı. Hem marangoz Kerem'le konuşuyor hem de eşya kutusu, çerçeve gibi şeyler yapıyordum. Marangoz Kerem, kendine yoldaş olduğuma hem seviniyor hem de bana yardım ediyordu.

Marangoz Kerem, okuma yazmayı kendi kendine öğrenmişti. Güzel düşünen, yeni düşünenlere açık biriydi. Bana dünya olaylarını, özelikle tarihsel konuları sorardı. Arada bir, "Hep ben öğretecek değilim, sen de öğret bir şeyler" diyerek bana takılır, beni onurlandırmak isterdi. Sonra eklerdi: "Sana öğrettiğim tahta işleri çok önemli değil, yaşadığımız ve yaşamakta olduğumuz olaylardan ders çıkarmak önemli. Yalnız, öğrencilere öğretmemelisin, bilmeyenlere de yardımcı olmalısın" Yüzüme gülümseyerek bakar, sorular sormaya başlardı: Dünyanın oluşumu, ülkeler arasındaki savaşlar, bölüşüm kavgaları. En çok da İkinci Dünya Savaşı'yla ilgili sorular. Aramızda otuz yaş fark vardı. O ellisinde ben yirmimdeydim. İkinci Dünya Savaşı Savaşı sona erdiğinde ben on yaşında bir çocuk, o otuzunda bir insandı. İkinci Dünya Savaşı'yla ilgili sorularını koyulaştırıp çoğalttıkça bocaladığım da oluyordu. O zaman, "İkinci Dünya Savaşı yılları ben çocuk, sen ise olgun bir adamdın, daha iyi bilmen gerek diyerek, biraz da kendisinin beni bilgilendirmesini sezinletmek isterdim. Bu kez, elindeki işi bırakır, terini mendiliyle siler, çok sigara içmekten sararmış bıyığını sıvazlar, söylediğimin doğru olmadığını belirtirdi. En çok da, "Akıl yaşta değil, başta" sözünü yinelerdi.

Bir gün yine böyle konuları konuşurken Kerem Usta, "Bizim vergilerimizle devlet sizleri yatılı okullarda okuttu" dedi. Bir süre durduktan sonra söylev çeker gibi konuşmasını sürdürdü: "Barındığınız yapıların yapımında kullanılan çimento, kireç, taş, tuğla, tahta gökten inmedi. Bu ülke insanlarının verdiği vergilerle edinildi. Bunlardan yararlandınız. Yalnız çocuk okutmak olmamalı senin görevin. Yargıç, yalnız ceza veren insan olmamalı. Doktorun işi yalnız reçete yazmak değil. Veterinerler, kentlerde oturan insanlar olmamalı. Doktorlar da. Tarımcılar da. Tarımcılar hayvanların, doktorlar insanların nasıl sağlıklı yaşayacağını öğretmeli insanlara. Sözgelimi sen, geceleri de halkı eğitmelisin, okutmalısın. Dahası, köydeki insanlar arasındaki kavgaların nedenlerini araştırmalısın, engel olmaya çalışmalısın..." diyordu ki, söylevini birden noktaladı, çünkü dokuz on kişi bir kayığı omuzlamış geliyorlardı... Onlara baktı şaşkın şaşkın. Gelenler, işliğin önüne kayığı omuzlarından indirdiler. Biri, "Kerem Usta, bu kayığı enlemesine ortadan hızarla kes" dedi. Kerem Usta iyice şaşalımıştı. "Delirdin mi sen? dedi. Bir başkası. "Evet keseceksin!" dedi sertçe. Kerem Usta, "Kesemem" dedi. İkisi de üsteledi: "Paranı alacaksın, niçin kesmiyorsun" diye. Kerem Usta, "Bakın" diyerek söze başladı; Konuyu biliyorum. Duydum. Ata andacı, ata kalıtı kayık sizin düşündüğünüz gibi, ortadan ikiye bölünerek bölüşülmez. Kayığın ederinin yarısını biriniz öder, kayığı da alır. Kayığı ortadan ikiye kesmekle ne kazancaksınız? Öfkeyle kalkan, zararla oturur demişler. Siz bunu yapıyorsunuz. Yapmayın!". İkisi de, "Keseceksin!" diye diretti. Biri, daha çok sinirliydi, ekledi: Emeğini almayacak mısın? Sen emeğinin karşılığını al. Akıl ver demeye gelmedik buraya." Öbürleri sessizdiler. Kerem Usta, onlara döndü, "Siz ne diyorsunuz?" diye sordu. Biri, "Biz çok uğraştık anlaştıramadık. İki kardeş de diretti..." dedi. Bir başkası, "Baltayla keseceklerdi. Bari tavuk kümesi yapın. Ata andacı, ata kalıtı evinizin önündeki tavukları barındırsın deyince baltayla kesmekten, parçalamaktan vazgeçtiler de getirdik" dedi. Kerem Usta, iki kardeşe döndü, "Temel Reis, Salih Reis! Yapmayın. Ayıp!" der demez, ikisi de birden, "Kerem, senden öğüt almaya gelmedik?" dedi. Biri, işliğin önündeki baltayı aldı eline, kayığa indiriyordu ki, kayığı getirenler, güçlükle engel oldular. Bunun üzerine Kerem Usta, "Peki!" dedi, umarsız.

MASALLAR SÜSLEYEN KADIN

Karlar yeşil yağarken
Kartaldı çocuklar, dağlar dikenli
Beşiğimi sallar durur annem
Ölümü sandığa koymuş sofralar kurarken
Tıngır, mıngır gitmiyor artık masallar

Acılar da olsa büyüyor insan
Akıp tarihin kanlı sayfalarından
Kanatları billur kuşların öpüşüyle uyanan
Geceler, korkular hiç bitmiyor
Bir sonraki güne hüzünler taşıyan
İçim alaca kan gelmeyen sabahlarda
Ölüm ne... Aşk var iken.

Masal olur bugün yarınlara
Kırmızı kurşunlarla oyunlar oynadığımız
Ölüdür taş bebeklerin kımıldasa da gözleri
Kimse bilmiyor usumdan geen baykuşları
Masallar süsleyen kadındır belki de annem
Çekip alırım seni gömütünden
Durmam yerimde yaylanır gövdem
Ölüm ne... Aşk var iken.

Ali Ersin GÜNÇE

Nurhan TUNAKAN

Gök mavisine boyanmış güzelim kayığın hızarda ikiye bölünmesini bir içsızısıyla izledim.

Kesim işi bittikten sonra, getirenler, iki parçayı omuzlayıp uzaklaştılar...

Kerem Usta, acı acı gülümsedi ve bana, "İyi ki bir şey söylemedin, seni sözleriyle kırarlardı" dedi.

"Biraz önceki söylevinde, kavgalara engel olmalısın diyordun?"

"Bunlar, inat mı inatlar! Bunlar apayrı insanlar! Bu köyde birkaç yıl kalırsan öğrenirsin. Oduna, taşa nasıl söz geçiremezsen, öyleler bunlar... Kızını everirler, kocasından ayırırlar... Otuz yıl evli bacılarının boşanmalarına neden oldular. Katır inadı, tilki kurnazlığı var..."

Batmakta olan güneşe bakıyor, konuşmuyordum. Kerem Usta,

"İkindi oldu. İşliği kapatayım. İkimiz de üzüldük ve yorulduk. Kahvede birer kahve içelim" dedi.

Kerem Usta'yla kahveye doğru yürüyorduk. "Sana, buna benzer duyduğum bir olayı anlatayım; abartma diye inanmazdım, şimdi inandım" dedi.

"Anlat Kerem Usta, anlat da şu olayı unutayım."

"Bizim buralarda birinin danası, arpa dolu küpe başını sokup küpteki arpayı yemiş. Arpayı yedikten sonra küpten başını çıkaramamış... Bir süre sonra böğürmeğe başlamış, boğuk boğuk. Sahibi koşup gelmiş. Uğraşmış uğraşmış olmamış. Danayı kurtaramayacağım, bari küpümden olmayayım diye dananın başını kesmiş. Ama bakmış ki, dananın kellesi küpün içinde. Eliyle dananın başını çıkarmaya çalışmış. Olanağı yok. Bu kez küpü kırmış, dananın başını alıp odun yığının üzerine koymuş. Danayı çok seven çocukları, kesik başı, dananın güzelim yaşlı gözlerini görünce dayanamayarak ağlamaya başlamışlar, yüksek sesle. Komşulardan biri,yüksek sesle ağlamaları duyunca, koşup gelmiş. Ne oldu, hayrola diye sormuş. Hem danadan hem küpten olan acıklı adam olayı anlatmış. Komşusu, 'Bire kaz oğlu kaz, ikisinden de olacağına, küpü kırsaydın da ceylan gibi danacığından olmasaydın' deyince, kaz kafalı adam, 'Neden önce gelip bu öğütü vermedin?' diyerek belindeki tabancasına sarılmış, komşusunu vurmaya kalkmış. O ara başka gelenler de olmuş 'Bir de komşundan olma' diyerek, elinden gücülcene tabancayı almışlar..."

Kalıt kayığın paylaşımının verdiği şaşkınlık sürerken, Kerem Ustanın anlattığı olayın şaşkınlığı eklenmişti... Gülmekle hıçkırmak arası bir ses çıkardım, ayrımında olmayarak. Kerem usta,

"Ne oluyor?" diye sordu.

"Ne olacak! Gök mavisine boyanmış kayığın ikiye bölünmesinin üzüntüsü içindeyken, kırılmış bir küp, ceylan gözlü bir dananın kesilmiş başı gözlerimin önünde canlandı... Çıldırmak işten değil" dedim.

O yıldan bu yana tam otuz beş yıl geçti. Ne zaman kalıt paylaşımına raslamış, duymuş, yaşamışsam Temel Reis'le Salih Reis kardeşlerin ata kalıtı, gök mavisi güzelim kayığı hizarda ortadan keserek paylaşmalarını anımsarım üzüntüyle... Bunun yanısıra da, Kerem Usta'nın anlattığı dana ve küp olayını... İçlenerek...

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

4 Nisan Cumartesi

Aylar sonra Esenköy... Ramazan bayramı ya, dinlenmeye geldim. Pazartesiye kadar burdayım. Çalıp duran telefonlar yok... ordan oraya koşturmaca yok. Üç gün yan gelip yatacağım... oh, ne güzel. Burda, düşünüyormuş gibi, ordan burdan bellediklerini ezber geçenler de yok...

İşte otlaktan dönen güzel gözlü inek sesleriyle akşam oluyor... Koyu kahve renkli köpek... Samur, kapının dibinde oturmuş sağa sola bakıyor... Ben Kemal Küçük'ün işyerinde yazıyorum size... Sessiz... kıpırtısız... güneşli bir bayram yaşıyor Esenköy. Papatyalı... çiçek açmış badem ağaçlı bir bayram bu... Beyaz çiçekli badem ağacı, dostlarla bayramlaştığımız kahvenin yamacında...

Kemal'in masasında tepeleme dolu çikolata... gelen alıyor... giden alıyor. Sorgu sual yok. Birçok yerde... özellikle kentlerde unutulmuş insanî tavır... Paylaşma ... paylaşma diye terter tepinenlere inat, Kemal Küçük, gönlünü açmış... gelin... gelin diyor.

İşte Kaptanoğlu geçiyor... evini kiraladığım insan. Hiç haber vermeden paldır küldür geliyorum. Para pul konuşulmuyor. Kat hazır, beni bekliyor. "Haber verseydiniz de evi temizleseydik" diyor Kaptanoğlu'nun karısı...

Nurettin uzaktan sesleniyor, "Zeytinin hazır Cengiz Abi... "Yaşar'ın dükkanında... sıkı sıkı sarılıyoruz Yaşar'la... Nerdeyse bütün dükkanını bana verecek Yaşar.

Meta sisteminin bozduğu... hep gergin... hep alım satıma dayalı tatsız ilişkilerin oluşturduğu bir dünyada... Esenköy'de bu insanî ilişkiler beni ciddi bir şekilde heyecanlandırıyor... Bir yandan da üzülüyorum... acaba ben, bozulmamış bu insanları sömürüyor muyum diye. Çünkü ben, bu insanlara göre bir hayli kirliyim. Çayı sevdiğimi bildikleri için, masama sürekli çay geliyor... daha cigaramı çıkarmadan, bir dost benden önce davranıyor. "Buyur abi" diyor... Öğlende kaptıkaçtıdan iner inmez kimseye görünmeden gittiğimiz lokantada tıka basa karnımızı doyuruyoruz... hesap pusulasına bakıyorum... gülüyorum. "Olmaz" diyorum. Bütün olmazlarıma karşın "Hesap bu kadar abi" deniyor.

Durup dururken sevgiden... saygıdan söz edilmeyen... ama bütün bunların elle tutulurcasına yaşandığı Esenköy'ü idealize mi ediyorum acaba. Belki her şey bozuldu da ben, dostlarla kurduğum yalan bir dünyada yaşıyorum. Aslında bozulmanın göstergeleri var. Yapılar yükseliyor... beş-altı katlı. "Bu yıl, yazlıkları kaça kiralayım" tartışmaları da yapılıyor. Alım satımı düşünen "meta bilinci" oluşuyor yavaş yavaş. İnsanî ilişkiler belki de son günlerini yaşıyor. Esenköy'de insanî bilinçle büyüyen çocuklar, "Meta bilinci"nin sarsıntısını yaşıyor. Bu sarsıntı insanî bilinci yerlebir edecek. Genç kuşak, ortayaşa geldiğinde meta bilinciyle yaşayacak... Herşey alınıp satılacak.

Akşamüstü set üstünde yürürken bütün bunları düşündüm. İç dünyamda biraz eksilmiş esenlik duygusuyla... tedirgin. Kemal, "Biz de o zaman dağlara çıkarız Cengiz Bey" dedi... " dağlarda ev yaparız, orda yaşarız."

Dağlara baktım... yaşadıkça yaklaştığım... umudumu direngen tutan eski dağlara... dik göğü yırtan...

5 Nisan Pazar

Bugün akşamüstü, güneş batarken Türkiye'yi düşündüm... çektiğimiz acılar... Türkiye'nin aydını... okumuşu... siyasette... kültürde mücadele vereni, bu ülke insanına, işçisine... köylüsüne... emek yaratanına bir borcu olduğunu kavrayabilseydi, bugün hepimiz esenlik içinde yaşardık. Bu böyle olmadı. Türkiye'de aydın denen insanlar, insanı unuttu... kendini unuttu. Yabancılaşmayı kırmadı. Tam tersi yabancılaşmayı pekiştirdi. Bunun sonucu Türkiye'de insan eksiltici bir çekişmenin içine girdi. İşte bundan ötürü, şiirsiz... öyküsüz... romansız... tiyatrosuz... sinemasız bir toplum olduk. Meta sistemi bütün insanî yaratıcılığımızı yerlebir etti. Bugün insanımız eline boya sürüyor... birkaç yüzbin lira için zıp zıp zıplıyor.

Şu bilinsin. Kaçamak yapmaya gerek yok. Para için zıp zıp zıplayan insandan "Ben yazarım... ben şairim..."

diyen herkes sorumludur.

Bütün bunları Özdemir İnce'nin **Tabula Rasa** (Can Yayınları İstanbul. 1992) adlı eserini okurken düşündüm...

Özdemir İnce eserinin girişinde şöyle diyor. "Özellikle 1970'li yıllardan itibaren ülkemizde yapısalcılık, göstergebilim modası yaşadık. Bu gelgeç tutku moda olarak da kalmadı, yazın yuppilerinin, magandalarının, zontalarının elinde her türlü kapıyı açan tansıklı maymuncuktan bir tür kültürel teröre dönüştü. Şimdi de şükürler olsun, postmodernizm var, artık lambada eşliğinde Konya kaşık havası oynayabilirler."

Evet, bu aynen yaşandı Türkiye'de. Yupiler... magandalar... zontalar, kültürel terörle yabancılaştırmayı pekiştiren star sistemini harekete geçirdiler. Sanatı İnsandan kopardılar! Bunun sonucu, Özdemir ince'nin söylediği gibi şu noktaya geldik. "Öyle zamanlar oldu ki yapıların ve biçimlerin birer anlam ulağı olduğu ve bu nedenle de anlamdan ayrılamayacakları gerçeği unutuldu(...) Sanatsal yaratının oluşumuna ilişkin temel yasalar önemsizleştirildi, unutturuldu ve sanatsal yaratı, tanıtımı yapılan bir metaya dönüştürüldü"

Ne diyor Özdemir İnce... bir kez daha okumak gerekiyor, "sanatsal yaratı, tanıtımı yapılan bir metaya dönüştürüldü" Özdemir İnce, yirmi yıldır edebiyat dünyasında verilen bir mücadeleyi ciddi bir şekilde özetliyor. Bu özet mutlaka tarihe geçecek. Geleceğin tarihçisi Türkiye edebiyatçısını iki bölümde inceleyecek. 1- Sanat eserinin metaya dönüştürülmesine karşı mücadele edenler. 2- Sanat eserinin metaya dönüştürülmesi için mücadele edenler.

Şimdi bu ayrım hissedilmiyor. Ama bugünden uzaklaştıkça bu işin sorumluluğu yükselecek... sanatsal eserinin metaya dönüştürülmesi için mücadele edenlerin insanı nasıl kandırdığı net bir şekilde görülecek.

Özdemir İnce'nin **Tabula Rasa** adlı eseri yaşadığımız dönemde insanın nasıl kandırıldığını anlatıyor. **Tabula Rasa** insanı kandıranları deşifre ediyor. Tabula Rasa, edebiyat dünyasında metalaşmaya karşı, insan için mücadele ediyor.

Türkiye'de bazı kişiler çıktı şöyle dedi. "Şiirin düşünceyle anlamla bir ilgisi yoktur. " Kendileri buna inanıyor muydu bilmiyorum. Ama birçok kişi buna inandı. "Düşüncesiz" "anlamsız" şiirler ortalığı kapladı. "Düşüncesiz" "Anlamsız" şiir yazanlar dilsel bir yapı kurduklarını söylüyorlardı. Ama yapısalcı bir dil anlayışıyla yola çıktıkları için kuruyoruz dedikleri dilsel yapıyı da kuramadılar.

Tam burda bir noktayı söylemeliyim. Biri çıkar, "benim eserimin düşünceyle... anlamla bir ilgisi yoktur. Ben böyle eser yaratacağım" diyebilir. Böyle diyen birini hemen desteklerim. Ama o bazı kişiler böyle demediler, romanda... öyküde... şiirde bir model geliştirdiler. Bu modeli mutlaklaştırdılar. "Sanatta **ezell-ebedl** güzellik budur" dediler. Fihrist kafalı oldukları için kafalarında Avrupalı bir çok ad... ellerinde sopa alikıranbaşkesenlik tasladılar.

Tabiî bunlarla mücadele edildi... Özdemir İnce, mücadele sürecinde yazdığı yazılarla, bu alikıranbaşkesenlere sert vurdu. Özdemir İnce, mücadele sürecinde yazdığı yazılardan oluşturduğu **Tabula Rasa**'da şöyle diyor. "Bir anlamı olmayan şiir, şiir değildir." Devam ediyor İnce "çağdaş şiirin yapacağı ilk iş, sözcük ile düşüncenin birbirlerini dışladıkları önyargısını uzaklaştırmak olacaktır. Bunu kavramayan şair, dilin kendine dönük, kendini amaçlayan bir dizge olmadığını, bir ileti aktarıcısı olduğunu da anlayacaktır."

Char, Michaux, Perse, Pouad, Ponge... şiir tartışmalarında hemen gündeme getirilen, "anlamsızlığı" pekiştirdiği sanılan şairler. Özdemir İnce bunun böyle olmadığını söylüyor... gösteriyor. Bu "şairlerin dilsel yapıyı öne çıkarmak için anlamı boşverdiklerini sanırlar. Bu yüzden, dünyasız, derin yapısız, yatay, çizgisel bir şiir yazıyorlar ve bir dil yarattıklarına inanıyorlar."

Özdemir İnce bu kof inancı yerlebir ediyor.

Kendi anlamlarını yitirdikleri için gerçekten anlamsız şiir yazan bu bazı kişiler Ezra Pound... Ezra Pound der dururlar. Onlara göre Pound anlamsızlığı savunmuştu. Onlara göre Pound işlevsizliği savunmuştu.

Bakın ne demiş Pound "Edebiyat anlam yüklü bir dildir.(...) Edebiyat boşlukta var olamaz. Yazarların, yazar oldukları için, yazarlık değerleriyle orantılı olarak belli bir toplumsal işlevleri vardır."

Pound'un şiirini... güzelleştirdiği hakikat dolayısıyla sevmem. Üstün insandır Paund'un insanı... o değerleri savunur. Bu yüzden şiiri bana güzel gelmez... Ama Pound, sanatçının işlevine inanıyordu. Bu yüzden faşist oldu. Estetiğine uygun bir ideolojiyi savundu. Bu yüzden saygıdeğerdir benim katımda, Pound'u bizde savunanlar, Pound gibi içten olamadılar. Olamazlardı. Pound bir sanatçıydı. Sanata inanmıştı. Bundan ötürü, sanatın işlevini savundu. Bizimkiler sanatçı değildi, bu yüzden sanata inanmıyorlardı... bu yüzden "sanatın işlevi yoktur" dediler.

Özdemir İnce, **Tabula Rasa**'da, yanlış... eksik alıntılarla Pound'un arkasına saklananları, kollarından tutup meydana çıkarıyor.

"Düşüncesiz... anlamsız" "metinlerle" sanatı insandan koparanlarla uğraşırken, bu kez karşımıza kendilerine "toplumcu gerçekçi" diyen bir başka kişiler çıktı. Toplumcu gerçekçiliğin ciddiyetinden, zenginliğinden, yönteminden habersiz bu kişiler "işkence" "güvercin" "vardık... varıyoruz ha" kelimelerinin alt alta yazarak "İşte şiir" dediler.

Ayrı iki uçtaymıscasına "metin" üreten bu iki takım bir noktada birleşti. Romanı... öyküyü... şiiri yerlebir ettiler. Sanatı insandan kopardılar. Çünkü o **metinlerde** insan yoktu. Bu yüzden insan reddetti o **metinleri**... Sanatın metalaşması işte bu noktada başladı. Estetik değerle insana gidemiyen bu **metlnler,bol** dedikodulu... bol tanıtımlı bir yöntemle hasarlı bilinçte "makbul" gördü. İşte bu ortamda Özdemir İnce'nin Tabula Rasa adlı eseri önemli... Şundan ötürü, şiir... roman... öykü doğru öğrenmeyle başarılabilecek bir estetik yaratıdır. Özdemir İnce **Tabula Rasa**'da doğruyu öğretiyor.

Tabula Rasa, tam bir bayram armağanı oldu benim için. Sağol Özdemir İnce. Biliyorsun Poesium dolayısıyla sana kızmıştım. Ama bu kitabın kızgınlığımı sildi götürdü...

Esenköy'de akşamüstü... Az sonra yürüyeceğim... dağlara... Sevgili Ceviz Ağacı'nı düşüneceğim. Bütün bir kış ayrıydık... Bir gün bir akşamüstü kalabalık bir kentte yürüyorduk... Tartışıyorduk... Sinirliydi. "Bıktım senin çocukluğundan" diyordu. Gülüyordum içimden. Tutup öpecektim yol ortasında... Uyanıverdim. Meğer düş görüyormuşum. Düşte bile olsa şaşırmıştım. Güzel bir ceviz Ağacı'yla yürüyordum yolda. Kimse dönüp bakmıyordu. Şaşkınlık bir yana üzüldüm de. İnsan, bir güzelliği göremeyecek derkeye düşürülmüş... Düş gerçekliğini burda yaşıyorum... İstanbul'dan gelenler Sevgili Ceviz Ağacı'nın güzelliğini göremiyor... Şaşırıyorum... üzülüyorum derken, seviniyorum da... Görürlerse hasarlı bilinçle güzelliği bozarlar diye korkuyorum. Çünkü biz Brecht'in, dediği gibi bu sevgide "sevginin özü, sevenlerin, başkalarının ciddiye almadığı şeyleri, en küçük dokunuşları, en farkedilmez ara tonları ciddiye" alıyoruz. Bunun için hatamızı, görünce yol ortasında bile tartışıyoruz. Sevgili Ceviz Ağacı bu işe yaşıyor "Ben böyle değildim" diyor.

Evet böyle değildin eskiden Sevgili Ceviz Ağacı, sevmiyordun çünkü. Şimdi değiştin, milimetrik noktaları bile önemsiyorsun... çünkü seviyorsun.

14 Nisan salı

Mavi Tren'le Ankara'ya gidiyorum. Yolda... gecenin içinde yeni bir gün... Vapura binerken gökyüzüne baktım. Mehtabı gördüm. Sevindim. İyi dedim, trende mehtapla oynaya oynaya giderim. Boşuna sevinmişim. Mehtap yok ortada... bakındım durdum göremedim. Nerde bu mehtap... karanlıkta sezemiyorum... kalın... kocaman bir bulutun arkasında belki.

Ankara'ya... Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne gidiyorum. Bir söyleşi için. Söyleşinin konusu aşk. Bu aşk sorunu birden alevlendi. İyi oldu alevlendiği... İlk konferansı 7 martta İstanbul'da vermiştim... Bulunmaz Tiyatro'da. Çok kalabalık oldu. Gelenlerin bir bölümü giremedi. Bu yüzden 17 nisanda Bulunmaz Tiyatro'da bir kez daha konuşacağım. 19 nisanda da Kayseri'deyim. Konferansın konusu yine aşk. 18 nisanda yine Ankara'dayım. Pir Sultan Abdal Derneği'nde bir konferans vereceğim. Konu, **Sanatta Star Sistemi.**

Bu hafta hep yollardayım. Hep okurlarımlayım.

Bugünkü söyleşinin benim için sevindirici bir yanı var. Afşar Timuçin'le birlikteyim. Severim Afşar Timuçin'i. Geçen ay OTDÜ'de "Birey Üstüne" bir söyleşiye katılmıştım. Bunu Timuçin'e anlatırken "Keşke sen de orda olsaydın" demiştim... Bir süre sonra gençler ikimizi çağırıverdiler işte... hissettiler beni de ondan. İnanırım buna... hissetmeye... hissedilmeye.

Söylemiştim daha önce. Bir kez daha söylüyorum. Hissedenlerin yazarıyım ben. Biliyorum, böyle söyleyince kızanlar var. Kızsınlar... köpürsünler diye söylemiyorum. Belki onlar da hisseder diye söylüyorum.

Tam burda n'oldu biliyor musunuz... yazmaya ara verdim. Gökyüzünü taradım. Buluverdim saatlerdir benden kaçıp duran... saklanan mehtabı... pırıl pırıl... şimdi mehtapla oynayacağım... yazıyı kesip saklanacağım.

Mehtap, hadi ara bul bakalım beni... hadi... durma...

22 Nisan Çarşamba

Geçen hafta dolaştım durdum. İstanbul'da, Ankara'da, Kayseri'de konferanslar verdim. Şimdi düşüncelerimi söyleyeceğim.

Önce ODTÜ'lü gençlere teşekkür ediyorum. 14 Nisan salı günü, konferans salonuna girerken tepkilerinden anladım. Beni hissetmişler... Şu anlamda. Türkiye bir kaçgun dönemi yaşıyor. Böyle dönemlerde insanı ezen... insanı çiğneyen... ilkesiz kişiler çoğalır. İhanet... fırsatçılık... kabalık... kurnazlık, sistemin meta kanallarında yüceltilir. Para tek değer sayılır.

Kaçgun döneminde yazarların... şairlerin bir bölümü meta sisteminin kanallarına girer. Orda sistemin hakikatlarını estetize eder. Yazarların... şairlerin başka bir bölümü kaçgun döneminde ciddi bir bunalıma düşer. Bunalımdan ötürü, insandan umudu keser. Herşeyden elini eteği çeker. Meyhanelerde alkolik olur.

Kaçgun dönemlerinde, hiç ödün vermeden insan için mücadele eden... meta sistemini deşifre eden yazarlar... şairler de vardır. Ben işte insan için mücadele eden yazarlardan biriyim. Bu hissedilmeli... hissedişin odağında benim hakkım verilmeli.

Ben hakkımı isterim. Nedir o... nedir benim hakkım. Söylüyorum. Sıcacık... insanî bir merhaba... Merhaba Gündoğdu denmeli bana.

Merhaba Gündoğdu.

ODTÜ'lü gençler bu anlamda hakkımı verdiler. Merhaba Gündoğdu dediler.

Hep şunu söyledim. Bu ülkede, sistemin kurumlarına dayanmadan... ordan burdan ödül toplamadan... milim ödün vermeden insana ulaşabilir bir yazar.

Çünkü koşullar n'olursa olsun insan vardır.

ODTÜ'lü gençler... o genç insanlar, bu söylediklerimin doğruluğunu gösterdi.

ODTÜ'nün konferans salonunda insan kazandı. İnsan gülümsedi.

Tabiî 20 bin öğrenci var ODTÜ'de. Hepsinin böyle olduğu... insanı gülümsettiği insanı koruyup kolladığı söylenemez. Ama orda insana gülümseyen... insanı koruyup kollayan gençler var. İşte onlar "merhaba insan" dediler.

Şöyle bir sahne. Kaçgun döneminde bir insan yürüyordu... meta sisteminin dışında... Öbür insanı arıyordu. Belki tükenmişti... belki tükenmek üzereydi. Alkoliklerin... lafazanların... ilkesizlerin... sapkınların baştacı edildiği bu toplumdan çekip gitmeyi düşünüyordu. "İnsandan umut kesilmez... hep insanı arayacaksın" diyen annesine kızıyordu. "Canın cehenneme anne" diyordu. Yüz çizgilerinin gitgide derinleştiği... yüzünün parça parça karardığı bir dönemde ODTÜ'lü gençler çıktı karşısına... genç insanlar... "Merhaba insan" dediler...

O gün konferans salonunda... Ön sırada annem de vardı. Gülümsüyordu. "Ben demedim mi oğulcuğum" diyordu. Ağlıyordum sessizce... gülerken... sevinçten.

Haklıymışsın anne.

24 Nisan Cuma

18 Nisanda Ankara'da Pir Sultan Abdal Derneği'nde konuştum. Konu **Sanatta Star Sistemi...** Konuşmama şöyle başladım. "Sanatta Star Sistemi yalnız estetik mücadele değildir. Sanatta Star Sistemi, bir karakter... bir şahsiyet... bir direngenlik mücadelesidir."

BU GİDİŞ

Bir şairin son şiirine benzer bu bakışlar,
can çekişen o gözler,
oysa bir başka bakmıştım bugün gökyüzüne,
gökyüzünün rengi maviymiş.
yavaş yavaş bir bulut geçer yukardan,
görürüm kendimi karanlıklarda.
Bir şeyler düşer avucuma, gözyaşım tek dostum
bir çocuk ağlar elinde elma şekeri
yine de yaşamın yüzüne vurulan kapı gibi,
kaparım gözlerimi toz pembe düşlere, bakmaz,
gülmez
düşünmez olur.
yazık bunca zaman
bunca sene gözlerimin rengini bilmeden yaşamak
kuşların gözlerimde uçtuğunu,
denizin gözlerimde coştuğunu
bilmeden yaşamak
Bu bilinmezlik
Bu gidiş, bu gidiş ki son gidiş
Bir şairin ölümüne benzer bir daha maviyi,
görmemek üzere

Songül ATACAN

İbrahim AKYÜREK

Orda çok ayrıntılı noktalara kadar inecektim. Ama beş altı dakika sonra anladım. Bu topluluk beni dinlemiyor.

Neden.

Çünkü oraya gelenlerin sanatla ilgisi yok. Sanatla ilgisi olmayanın sanatta star sistemiyle ne ilgisi olabilir. Bundan ötürü akış içinde ince bir yöntemle konuşamamı değiştirdim... bir hakikatı açımlayıcı değil, beni dinleyenleri tahrik edici konuştum. Sorulara özellikle sert yanıt verdim...

Bir nokta ciddi şekilde bilinmeli. Felsefe... bilim... sanat insanî bir etkinliktir. Bu etkinlikle haşır neşir olmayan haşır neşir olandan geridir... Şu anlamda. İnsanî etkinlikleri kavrayan bir insan, söz gelimi, bir domatesten, bu etkinlikleri kavramayan insandan daha boyutlu tad alır... Hiç kimse şaşırmasın, bu aynen böyledir.

Orda, bunu söyledim. Şunu da söyledim. Sözgelimi, romancılar... şairler aşkı dile getirmeselerdi biz aşık olamazdık...

Çok şaşırdılar buna... Tabî sinirlendiler. Sanatı boşvermişler... biri gelmiş "Sanatı kavramazsınız domatesten bile tad almanız eksik olur, bu yüzden hormonlu domatesleri afiyetle yiyorsunuz" diyor. Bazıları kendilerince ağır sözlerle beni susturmak istedi. Tabiî papuç bırakmadım onlara...

Daha ağır konuşacaktım. Mıhlayacaktım hepsini olduğu yere. Ali Balkız'a dua etsinler. Severim Balkız'ı... Balkız üzülsün istemedim.

Sorun nedir... Türkiye'de birçok insan politik bir iki kitap karıştırıp, bilinçlendim sanıyor. Mümkün değil bu. Felsefe... fizik... matematik... sanat... bütün bunlarla yoğrulmadan bilinçlenmek mümkün değil.

Tartışmaların sonunda bir genç söz aldı. Onbeş yaşından beri beni okuduğunu söyledi. Hüzünlü bir sesle konuşuyordu. "Siz" dedi "insan için mücadele ediyorsunuz. Buraya sistemin yazarlarını çağırsak gelmezler. Siz sistemin dışındasınız. Buraya geldiniz. Bizi aydınlatmak istediniz. Ama bakın neler söyleniyor size. Merak ediyorum şu anda ne hissediyorsunuz... iç dünyanız nasıl..."

Verdiğim yanıtı burda söylemeyeceğim... Bazen böyle olur. Yolda birine rastlarsın. "Merhaba" dersin. Yüzünü çemkirir... Pir Sultan Abdal Derneği'nde böyle oldu. "Merhaba" dedim... hepsi yüzünü çemkirdi... Tabiî benim merhabam... alttan alıcı... koltuklayıcı... dalkavukça bir merhaba değildir hiçbir zaman. Sert merhabam şaşırttı... kızdırdı onları...

Şaşırsınlar... kızsınlar... iyidir bu. Orda beni dinleyenlerinin bazılarının birkaç gün sonra sanat-felsefe kitapları aradıklarını duydum... Bakın, bu bile şaşırmanın kızmanın yararını gösteriyor.

Orda hüzünle... acıyla konuşan genç insan. Sonra-

dan beni merak ettiğini, "Gündoğdu kırıldı mı acaba" diye üzüldüğünü biliyorum. Hayır. Kırılmadım. Çünkü ben hayata mücadele diye bakarım... Bu mücadelenin tam hakkını veririm. Tabiî bu, hep böyle olacağım anlamına gelmiyor. Bir gün tükenebiiirim... ciddi bir kırgınlıkla çeker gidebilirim. İnsan için mücadeleyi bırakabilirim. O gün çok uzaklarda olsam bile... kırgın... üzüntülü... sen içimin aydınlığında pırıl pırıl yaşayacaksın... seni unutmayacağım genç insan.

26 Nisan Pazar

Geçen hafta bugün tam bu saatte Kayseri'de aşk üstüne konuşuyordum.

Kayseri'ye Halim Şafak'la gittim. Ankara'da sabah saat 7.30'da buluştuk... düştük yola... Yolboyunca Halim Şafak'la konuştuk şurdan burdan. Güzel bir yolculuktu benim için. Halim Şafak ne düşündü bilmiyorum. Şundan dolayı. Ben durmadan cigara içerim. Halim Şafak cigara içmiyormuş. Ama benden ötürü o da cigara içmiş oldu.

Biliyorum, bunca cigara bir gün başıma iş açacak. ama cigara tüttürmeyi seviyorum.

Kayseri'ye yaklaşırken iç dünyam dalgalandı... Erciyes'i göreceğim ya... Sonunda gördüm. Erciyes'i sevmedim. Yayvan bir dağ... yangelip yatmış tembel birine benziyor. Dağ dediğin gökyüzünü yırtmalı... Erciyes böyle değil. Rüzgardan... yağmurdan... kardan ürkmüş... umudunu kesmiş... n'aparsanız yapın ben yangelip yattım işte der gibi...

Halim Şafak'a belli etmedim ama ciddi bir şekilde bozuldum. Şundan ötürü, Kayseri'ye giderken düşünüyordum. Bir gün o gelir... sevdiğim kadın... Erciyes'in doruğuna çıkar, orda sevişiriz... Zorlu... soluk soluğa doruğa çıkış... eller ayaklar yaralı bereli... sert... soğuk... iç titreci rüzgarların savruntusunda sevdiğim kadınla öpüşüyoruz... Ama bu, yangelip yatmış... ürkek... tembel Erciyes'te olmaz. İşte bundan ötürü bozuldum... ciddi bir hayal kırıklığına uğradım.

Konferansa gelince... Aşk üstüne... Kayseri'de beni dinleyenler son derece donatımlı insanlardı. Bunu konferansa başladıktan hemen sonra hissettim. Hep söylerim. Bir insan ancak öbür insanla vardır. İnsan, insanla yüzyüze gelince, orda güzellik yaratılır. Kayseri'de güzellik yarattık. Tartışmalı konferansta Kayserili sevgideğer arkadaşlarımla aşkı, bütün boyutlarda ele aldık. Beni dinleyenlerin ciddi... samimi katkısıyla aşkla ilgili bilgim genişledi.

Okur-yazar bütünleşmesinin önemi... işlevi budur. Donatımlı okur, donatımlı insan, yazarı bir adım ileri götürür... Yazarın o güne kadar düşünmediği... düşünemediği konuları da gündeme getirir. Sorunu boyutlandırır. Kayseri'de böyle oldu. Dinleyenin... insanın katkısıyla aşk çeşitli boyutlarda irdelendi... Kayserili arkadaşlarımın katkısıyla bir adım daha ilerledim. Bu yüzden teşekkür ediyorum beni dinleyenlere...

Orda gülümser yüzle birbirimize "Merhaba" dedik...

Aynı gün saat 21: 00'de otobüse binerken yağmur başladı. Bazen böyle olur. Güzel bir günün sonunda güzel bir yağmur yağar... gün daha güzelleşir. Kayseri'den çıkarken içim sızladı... Şundan. Orda sordular. "Aşk bitmez mi" dediler. Bu soru duraklatır beni. Bitebilir tabiî... Ama bitmemeli. İki insan onca emek vermiş... onca uğraşmış bir aşk yaratmış... bitmemeli bu. "Biter... bitebilir..." yargısı yüreğimi eziyor. Kayseri'den ayrılırken bu soru geldi aklıma. "Aşk bitmez mi" "Bitebilir" derken içim sızladı. "Bitmesin... bitmemeli" dedim, sonra. Gerçeklikte bitiyor aşklar... özene bezene yarattığımz o güzel duygu. Tek kişiyle kalıcı... sürekli bir aşkı yaratamıyoruz. Buna karşı mücadele ediyorum. Hayır diyorum. Kalıcı... sürekli... tek insanla yaratabiliriz güzel bir aşkı. Yapmalıyız bunu. Çünkü böyle bir aşk, herşeyin alınıp satıldığı... tezelden tüketildiği meta sisteminde insanın zaferidir... başarısıdır. Bu başarı... bu zafer kişisel değildir. Meta sistemine karşı tarihi bir anlamı vardır kalıcı... sürekli aşkın.

Kitap imzalarken bir okur. "Gündoğdu" dedi, "siz belki beşyüz yıl sonrasını yaşıyorsunuz. Aşklar bitiyor" "Bitmemeli" "Bitmeyebilir" dedim. Sonra şöyle devam ettim. "Bitmeyecek. Bitmemek zorunda."

İnsanlık karanlık bir kaçgunda. Ben bu kaçgunda, önümüzü aydınlatacak bir kıvılcım arıyorum. Kıvılcım yok mu acaba... Boş... bomboş bir uğraş mı benim mücadelem. Bunu düşündüm de içim sızladı... Yağmur koşturup duruyordu otobüsün arkasından... Aşkın bitebileceği düşüncesini kabul edebileceğim korkusuyla canım sıkıldı. Otobüsü durdurup inecektim. Yağmurda yürüyecektim... kuş uçmaz kervan geçmez karanlık yollarda. Sürücünün yardımcısını çağırdım. Geldi. "Buyurun" dedi. "Durdurun otobüsü, ben iniyorum" diyecektim. Birbirimize bakıyorduk. "Evet" diyordu yardımcı. Onu görmüyordum ama... birden genç bir hanım geldi. "Biz" dedi "sizin söylediğiniz özde bir aşk yarattık. Ama birçok insan pis... çamurlu ayaklarıyla üstümüze yürüyor, bu aşkı yıkmak için. N'apmalıyız" dedi. Şöyle yanıt verdim. "İşte duydunuz... hiç zor değil ciddi bir aşkı yaratmak... sizi kutluyorum. Şunu da bilin. Aşk dıştan yıkılmaz. İçten yıkılır. Dışa karşı direnin. Birbirinize kenetlenin... içten yıkmayın aşkı."

Bu geldi aklıma... içimin sızısı sevince döndü... Direnin dedim o genç hanıma. Ben de direnmeliyim... Yaratılan bir aşkın biteceğini kabul etmemeliyim. Etmiyorum. Başımda dikilen yardımcıya "Su" dedim... Biz insanız diye düşündüm... Sonra o beyefendi, ısrarla söyledi Kayseride "Sizin anlattığınız anlamda aşklar mutlaka yaşanmıştır... yaşanıyordur. Bize anlatın bunu dedi, üç dört kez umutlu... güzel bir direngenlikle... Katılıyorum o beyefendiye. Biz bilmesek de bu dünyada güzel aşklar yaşanıyordur... yaratılmıştır... Böyle düşününce umudum pekişti... Cigaramı tüttürdüm. Ateşi bulmuş... dünyayı yaratmış insan... aşkı mı yaratamayacak, dedim. Siz bakmayın, insanı umutsuzluğa düşüren yayvan... tembel... yangelip yatmış Erciyes'e... Dünyada ne dağlar var, gökyüzünü parçalayan... Hem insan var. İnsan umuttur. Tekbaşına bile bir umutttur. Hem ODTÜ'de... Kayseri'de bir değli, birçok insan var... güzel bir aşkı yaratmaya hazır, meta sistemine karşı... İnanın bana, ben gördüm o insanları... ellerini sıktım... konuştum... hissettim... hepsi direngendi.

İşte burdan merhaba insan diyorum. Merhaba direngen insan.

KİTAP

YUNANLILARIN TRAJİK ÇAĞINDA FELSEFE
Friedrich Nietsche
Kabalcı Yayınları, İkinci Basım, Ocak 1992,, 84 sayfa
Nietsche'ye göre, Yunan felsefesinin en parlak devri, Sokrates Platon ve Aristo dönemleri değil, ondan önceki trajik çağda gelişmiş olan Sokrates öncesi felsefedir.

ONUNLA GÜZELDİM
Erendiz Atasü (Öyküler)
Afa Yayınları, I. Basım, Aralık 1991, 106 sayfa
Erendiz Atasü bu kitabında altı öyküsünü toplamış. Öykülerin konusu kadın, aşk... "Aşkın sedef pırıltılı bütünselliği, öylesine pürüzsüzdür ki, üzerinde beliren küçücük bir çatlak bile sırıtır."

SEKSENİNCİ SAYFA
Erhan Doğan (Öyküler)
Yazıt Yayınları, Birinci basım, Ekim 1991, 96 sayfa
Sekseninci sayfa, Erhan Doğan'ın ilk kitabı. Sekiz öyküden oluşuyor. "Tanrıça Kibele'yi sordum. Gittiğini söylediler. Küçük sevgilisinin yanına... Gözlerindeki genç bakışı, belleğimde fazla aramadım. ana, sevgili, kız kardeş karışımı bir varlık... o eski Phokaia evinde ağlarken gördüm onu..."

ROSA LUXEMBURG
Peter Nett
Çeviri: Osman Akınhay
Ataol Yayınları, İki cilt, 1. Basım, 1990
"Çoğu kişi Rosa Luxemburg'un ismini gerçekten de bilir, ama çağrıştırdığı şeyler belirsizdir. alman, Yahudi, ve devrimci... Uzayabildiği kadar uzar. Sosyalizmin tarihiyle iygilenenler açısından Rosa, Alman Solu'nun sözcüsü ve kuramcısı, Alman Komünist Partisi'nin kurucularından biri olarak daha da belirgin bir odakta gösterir kendini. Yaşamında iki yön öne çıkar gibidir. Birincisi ölümü... ikincisi yon, onun Lenin'le belirli temel sorunlar üzerinde girdiği tartışmalardır. Bu düşünceler Rosa'nın felsefesinde temel bir yer tutar..."

POLİTİK PSİKOLOJİ NOTLARI
Serol Teber
Ara yayınları, I. Basım, 1990, 216 sayfa
Kapitalist toplumla birlikte insanın yabancılaşması en üst noktaya çıkar. İyice parçalanan insan psikolojisi kitle iletişim araçları ve tüketim ekonomisince bombardımana tutulmaktadır. İnsanın itaate ve şiddete koşullanması... "Kısaca özetlemeye çalışırsak, tüm Ben-bilinci bozukluklarının temelinde hep, bireyin içinde yaşadığı ortama ve bizzat kendisine karşı bir yabancılaşması ve hep bir özgürlük yitimi sözkonusudur."

SEÇME ŞİİRLER
Pablo Neruda
Çeviri: Enver Gökçe
Yön Yayınları, Dördüncü Basım, 1992, 198 sayfa
"Yüreğim bu kavganın içinde / kazanacak halkım / bütün halklar kazanacak / bir bir / Bu acılar, ıslak bir mendil gibi./ Kumlar arasından / şehit dudaklarından / süzülüp ortaya çıkaracak her şeyi...
Şilili ozan Neruda yalnız Şili'nin değil, bütün Latin Amerika'nın bütün ezilen ülkelerin şairi, ezilen insanların, sevginin, kavganın şairi...

YUNUS EMRE
Yılmaz Elmas
Engin Yayıncılık, Birinci Basım, 1992
XIII.yy sonlarından bugünlere uzanan bir şiir, bir ses... Yılmaz Elmas, bu kitabında Yunus Emre'nin şiirleri, kişiliği ve felsefesi üzerine görüşlerini toplamış, bir de Yunus'un şiirlerinden seçmeler... "Din ü millet sorar isen / Aşıklara din ne hacet / Aşık kişi harap olur / Bilmez ne din ne diyanet..."

KUŞKU VE KORKU
Behzat Ay
Broy Yayınları, Şubat 1992, Birinci Basım, 128 sayfa
Bugüne değin dergilerde yayımlanan kırka yakın öyküsünden bir bölümü ile 'Yalnızlık Kuyusu' adlı anlatısını bu kitapta toplayan Behzat Ay, aşktan toplumsal savaşıma yayılan konu çeşitliliğine yer veriyor bu kitabında.

Hedefimiz Daha İleriye

Türk çiftçisinin güveniyle güçlenen
ŞEKERBANK daha ileriye, daha yeniye
ulaşmanın gururunu taşıyor.

İstikrarlı yönetim,
sürekli yükselen başarı grafiği...

ŞEKERBANK

"Doğru Banka"